HERMANN HESSE

Pėteris Kamencindas

HERMANN HESSE

Pėteris Kamencindas

Romanas

Iš vokiečių kalbos vertė
Juozas Macevičius

alma littera
Vilnius

UDK 830-3
He-349

Hermann Hesse
PETER CAMENZIND
Suhrkamp, 1974

ISBN 9986–02–520–6

Skiriu Fricui ir Alisai Loitholdams

1

Iš pradžių buvo mitas. Kaip kitados indų, graikų ir germanų sielose, taip ir dabar kiekvieno kūdikio sieloje kasdien kuria visagalis Dievas, siekdamas išreikšti save.

Aš dar nežinojau, kaip vadinasi mano tėvynės ežeras, kalnai ir upeliai, bet mačiau kibirkščiuojančią saulėje lygią melsvai žalio ežero plynę, kurią tarsi vainikas supo statūs kalnai su sniego luitais ir vingriais kriokliukais viršūnėse, o jų papėdėje nuožulnias šviesias pievas su vaismedžiais, trobelėmis ir besiganančiomis palšomis Alpių karvėmis. O kadangi mano vargšė siela buvo tuščia, tyli ir kažko laukė, ežero ir kalnų dvasios rašė į ją savo puikius ir drąsius žygdarbius. Sustingusios kalnų sienos ir stačios uolos atkakliai ir pagarbiai kalbėjo apie tuos laikus, kurie jas pagimdė ir kurių randus jos saugojo. Kalbėjo apie tuos laikus, kai eižėjo žemė ir, aimanuodama nuo kūrybos kančių įsčiose, gimdė viršūnes ir keteras. Milžiniškos uolos grumėdamos ir dundėdamos veržėsi į viršų, kol be jokio tikslo pasiekusios aukščiausią tašką nulinkdavo; kalnai dvyniai, prispirti beviltiškos būtinybės, grūmėsi dėl erdvės, kol vienas nugalėdavo ir iškildavo, o brolį sutriuškindavo ir nustumdavo į šalį. Dar ir dabar nuo tų laikų virš tarpeklių tai šen, tai ten kabo nulaužtos viršukalnės, sutriuškintos bei suskilusios uolos ir, kiekvieną kartą tirpstant sniegui, vandens srautai neša žemyn namo dy-

džio luitus, daužydami juos tarsi stiklą arba galingu mostu sviesdami į švelnią pievų žolę. Jie, tie uolėti kalnai, visada kalbėjo tą patį. Ir tą šneką buvo nesunku suprasti, pažvelgus į jų stačias sienas, kurių kiekviename sluoksnyje žiojėjo išplėštos arba išsprogdintos žaizdos.

– Mes iškentėjome tokias baisybes, – kalbėjo jie, – ir dar iki šiol tebekenčiame.

Tačiau jie tai sakė išdidžiai, griežtai ir piktai kaip seni, ištvermingi kareiviai.

Taip, kaip kareiviai. Aš mačiau, kaip jie kovojo su vandeniu ir vėtromis baisiomis ankstyvo pavasario naktimis, kai įniršęs fenas riaumojo palei žilas jų galvas, o vandens srautai plėšė vis naujus, šiurkščius luitus. Tokiomis naktimis jie stovėjo atkakliai įkibę šaknimis, niūrūs, nealsuodami ir įpykę, atstatę vėtrai savo suskilinėjusias sienas ir smailes, tvirtai įtempę visas jėgas. Ir į kiekvieną žaizdą atsakydavo siaubingo įsiūčio ir baimės griausmu, kurį kaip įnirtingą baisios kančios dejonę pakartodavo tolimiausi tarpekliai.

Aš mačiau pievas, šlaitus ir uolų plyšius, apaugusius žole, gėlėmis, paparčiais ir samanomis, kuriems senoji liaudies kalba davė keistus, prasmingus pavadinimus. Ir jie, kalnų vaikai ir anūkai, džiaugsmingai ir nerūpestingai gyveno savo vietose. Aš liečiau juos, žiūrėjau į juos, jaučiau jų kvapą ir išmokau jų vardus. Tačiau rimčiau ir labiau mane jaudino tik medžiai. Aš mačiau, kad kiekvienas iš jų gyveno savo ypatingą gyvenimą, savaip formavo savo kamieną ir viršūnę ir metė savotišką šešėlį. Jie atrodė man kaip atsiskyrėliai ir kovotojai, kur kas artimesni kalnams, nes kiekvienas, ypač augantis arčiau viršukalnių, atkakliai kovojo su vėju, dargana ir uoliena dėl padėties ir ūgio. Kiekvienas, tvirtai įsikibęs šaknimis, turėjo nešti savo naštą ir todėl kiekvienas turėjo

ypatingą formą ir savotiškas žaizdas. Buvo tokių pušų, kurios dėl nuolatinių vėtrų šakojosi tik vienoje pusėje, ir tokių, kurių raudoni kamienai tarsi gyvatės rangėsi ant viršuje kabančių uolų taip, kad medis ir uola susiglaudę lyg laikė vienas kitą. Jie žvelgė į mane kaip karingi vyrai ir žadino širdyje baimę ir pagarbą.

Tačiau mūsų vyrai ir moterys buvo panašūs į juos – niūrūs, griežti ir beveik arba visiškai nešnekūs, ypač geriausieji. Todėl aš išmokau žiūrėti į žmones kaip į medžius bei uolas ir mintyse gerbiau ir mylėjau juos ne mažiau kaip tylias pušis.

Mūsų Nimikono kaimelis stovėjo trikampėje, dviejų prieškalnės uolų suspaustoje nuožulnioje aikštelėje prie ežero. Vienas kelias ėjo į netolimą vienuolyną, antras – į kaimyninį miestelį, ligi kurio buvo puspenktos valandos kelio, o kitus, daugiausia prie ežero prisiglaudusius kaimelius buvo galima pasiekti vandeniu. Mūsų mediniai namai buvo seno stiliaus ir sunkiai nusakomo amžiaus, ir niekas nieko nauja nestatė, o senus nameliūkščius remontuodavo tik iš būtino reikalo: vienais metais pakeisdavo grindis, kitais – stogo gabalą, kartais keletas pusrąsčių arba lotų iš namo sienų atsidurdavo ant stogo kaip gegnės, o kai ir čia nebetikdavo, bet dar būdavo gaila deginti, jais lopydavo tvartus, daržines arba sustiprindavo durų staktas. Panašiai nutikdavo ir patiems namų gyventojams, kiekvienas vaidino savo vaidmenį, kol galėjo, paskui pasitraukdavo tarp nereikalingųjų ir pagaliau išnykdavo, neatkreipdamas ypatingesnio dėmesio. Tas, kuris po daugelio svetur praleistų metų grįždavo namo, didesnių pasikeitimų nepastebėdavo, nebent būdavo sulopytas vienas kitas stogas, o dar keletas stogų atrodydavo senesni nei anksčiau; tiesa, nebesutikdavo jo laikais gyvenusių senukų, tačiau buvo kiti, kurie gyveno tose pačiose trobelėse, turėjo tas pa-

čias pavardes, prižiūrėjo tokius pat tamsiaplaukius vaikus ir nei veidais, nei išvaizda beveik nesiskyrė nuo tų, mirusiųjų.

Mūsų bendruomenei labai reikėjo įlieti šviežio kraujo ir naujos gyvybės. Gana tvirtos sveikatos kaimo gyventojai buvo labai artimai susigiminiavę ir daugiau kaip trys ketvirtadaliai turėjo Kamencindų pavardę. Ji buvo užpildžiusi metrikų knygos puslapius, įrėžta kapinių kryžiuose, aliejiniais dažais užrašyta arba nedailiai išraižyta ant namų, ją buvo galima perskaityti ant vežimų, kibirų ir valčių. Ant mano tėvo namo durų irgi buvo užrašas: „Šį namą statė Jostas ir Franciska Kamencindai", tačiau jis bylojo ne apie mano tėvą, bet apie jo protėvį, mano prosenelį; ir jei aš kada nors mirsiu, nepalikęs vaikų, žinau, kad koks nors Kamencindas vėl užims šį seną lizdą, jeigu jis dar tebestovės ir tebeturės stogą.

Nepaisant tariamo vienodumo, mūsų bendruomenėje gyveno pikti ir geri, kilnūs ir niekingi, stiprūs bei silpni žmonės ir greta keleto išmintingųjų buvo ir nuostabių kvailių kolekcija, neskaitant visiškų kretinų. Kaip ir visur, čia buvo maža didžiojo pasaulio kopija, o kadangi dideli ir maži, gudrūs ir kvaili buvo susigiminiavę ir persipynę, tai ir neapsakomas išpuikimas ir bukaprotiškas lengvabūdiškumas glaudėsi po vienu stogu, todėl mūsų gyvenime buvo pakankamai vietos tiek žmogiškai išminčiai, tiek komiškumui. Tačiau visa tai dengė amžino paslaptingumo ir nesąmoningo nepasitenkinimo šydas. Ilgainiui priklausomybė nuo gamtos jėgų ir darbų kupinos buities rūpesčiai suteikė mūsų ir taip jau senstančiai giminei polinkį į giliamintiškumą, kuris gal ir neblogai tiko šiurkštiems ir niūriems veidams, tačiau šiaip jau jokių apčiuopiamesnių vaisių nedavė. Kaip tik dėl to džiugino keletas kvailių, kurie, nors ir būdami gana tylūs bei rimti, suteikdavo naujų spalvų ir progų pašaipoms ir pokštams. Jei ku-

ris nors iš jų sukeldavo kalbų nauja išdaiga, linksmas giedros spindulėlis perbėgdavo raukšlėtais įdegusiais Nimikono sūnų veidais, išdaigos įkvėptą smagumą kaip aštrus prieskonis dar atmiešdavo fariziejiškai malonus savo pranašumo suvokimas, garantuojąs, kad jie patys niekada nepadarys tokių klaidų ir kvailysčių. Tai daugumai, kuri stovėjo tarp teisuolių ir nusidėjėlių, imdama iš abiejų pusių viską, ką galėjo, priklausė ir mano tėvas. Nebuvo nė vieno pokšto, kuris nebūtų sukėlęs jam palaimingo nerimo, ir tuomet tėvas linksmindamasis linkdavo čia į aktyvų susižavėjimą juokdariu, čia į tikrą įtikėjimą savo paties nepriekaištingumu.

O kvailiams priklausė mano dėdė Konradas, kuris, beje, savo protu nė kiek nenusileido nei mano tėvui, nei kitiems herojams. Veikiau jis buvo gudragalvis, apsėstas išradimų aistros, kurios kiti jam būtų galėję tik pavydėti. Bet, žinoma, jam nesisekė. Tačiau užuot nuleidęs rankas ar tuščiai pasinėręs į apmąstymus, jis visada pradėdavo įgyvendinti naują sumanymą, tiesa, itin gyvai jausdamas jo tragikomiškumą, o tai, be abejo, buvo jo pranašumas, bet aplinkiniams atrodydavo kaip dar viena keistenybė, nes bendruomenė laikė jį nesusitupėjėliu. Mano tėvo santykiai su juo nuolat svyravo tarp susižavėjimo ir paniekos. Kiekvienas naujas svainio projektas sužadindavo jam neapsakomą smalsumą ir jaudulį, kuriuos jis veltui stengdavosi užmaskuoti atsargiais, ironiškais klausimais ir užuominomis. Kai dėdė patikėdavo savo sėkme ir pradėdavo vaizduoti nugalėtoją, tėvas kiekvieną kartą susižavėdavo ir rodydavo genijui spekuliatyvų broliškumą, kol ištikdavo neišvengiama nesėkmė, o kai dėdė tik trukteldavo pečiais, įniršio pagautas tėvas apipildavo jį pašaipa bei įžeidimais ir mėnesių mėnesius nei pažvelgdavo į jį, nei persimesdavo bent žodžiu.

Konradas buvo tas žmogus, per kurį mūsų kaimas pamatė pirmąjį burlaivį, tam buvo paaukota mano tėvo valtis. Bures ir lynus dėdė tiksliai nukopijavo iš kalendoriuje atspausdintų medžio raižinių, o kad mūsų valtelė buvo per siaura burlaivio statybai, tai juk ne Konrado kaltė. Pasiruošimas tęsėsi kelias savaites, ir mano tėvas nuo įtampos, vilties ir baimės nesitvėrė savo kailyje, o ir visas kaimas daugiau apie nieką nekalbėjo, tik apie naujausią Konrado Kamencindo sumanymą. Pagaliau atėjo mums įsimintina diena, kai vieną vėjuotą vėlyvos vasaros rytą laivas turėjo pirmąkart išplaukti į ežerą. Tėvas, baimingai nujausdamas galimą katastrofą, laikėsi atokiai ir, dideliam mano liūdesiui, neleido man plaukti kartu su dėde. Burlaivių konstruktorių lydėjo tik kepėjo Fiuslio sūnus. Tačiau visas kaimas stovėjo žvirgždėtoje pakrantėje ir mūsų sodelyje, laukdamas neregėto spektaklio. Ežero pusėn pūtė stiprokas rytų vėjas. Iš pradžių imtasi irklų, kol laivas atsisuko pavėjui, burės išsipūtė, ir jis išdidžiai nuskriejo per ežerą. Mes sužavėti žiūrėjome, kaip jis dingo už artimiausios uolos ir, gėdindamiesi savo žemų minčių, ruošėmės namo sugrįžusį gudruolį dėdę pasveikinti kaip nugalėtoją. Tačiau naktį, kai laivas pagaliau grįžo, burių jis nebeturėjo, buriuotojai buvo labiau mirę negu gyvi, o kepėjo sūnus kosėdamas pasakė:

– Vis dėlto svarbiausio malonumo jūs iš mūsų nesulaukėte, o juk sekmadienį lengvai galėjo įvykti dvejos šermenys.

Tėvas turėjo įstatyti į valtį dvi naujas lentas, ir nuo to laiko nė viena burė nebepasirodė melsvame mūsų ežero paviršiuje. O kur nors skubančiam Konradui dar ilgai būdavo šaukiama įkandin:

– Iškelk bures, Konradai!

Tėvas ilgą laiką viduje virė iš pykčio ir, sutikęs savo vargšą svainį, nusukdavo akis ir spjaudydavosi, tuo parodydamas neapsakomą panieką. Tai tęsėsi tol, kol vieną dieną Konradas apsilankė pas jį su ugniai atsparios krosnies projektu, kuris atnešė jam ant galvos naujų patyčių srautą, o mano tėvui keturių talerių nuostolį. Vargas tam, kuris išdrįsdavo priminti tų keturių talerių istoriją! Gerokai vėliau, kai mūsų namus vėl užgulė skurdas, motina prabėgomis užsiminė, jog būtų neblogai, kad atsirastų taip nuodėmingai iššvaistyti pinigai. Tėvui net sprandas pasidarė tamsiai raudonas, tačiau jis susivaldė ir tarė:

– Geriau aš juos tą sekmadienį būčiau pragėręs.

Kiekvienos žiemos pabaigoje įsisiautėdavo fenas, kurio duslaus ūžesio su virpuliu ir siaubu klausydavosi Alpių gyventojas ir kurį taip ilgesingai trokšdavo išgirsti, būdamas svetur.

Feno artėjimą jau prieš daugelį valandų pajusdavo vyrai ir moterys, kalnai, žvėrys ir gyvuliai. Prieš tai beveik visada pūsdavo vėsūs kitos krypties vėjai, kuriuos staiga pakeisdavo šiltas ir žemas dvelkimas. Melsvai žalias ežeras akimirksniu tapdavo juodas lyg rašalas ir apsidengdavo tiršta balta puta. Ir ką tik buvęs neapsakomai ramus jis beregint kaip jūra imdavo įnirtingai daužyti krantus. Visas kraštovaizdis tarsi baimingai susigūždavo. Ant viršūnių, paprastai niūrančių tolyje, dabar būdavo galima suskaičiuoti visas uolas, o kaimuose, kurie iš tolo atrodydavo tik kaip rudos dėmės, aiškiai išryškėdavo stogai, frontonai ir langai. Visi – kalnai, pievos ir namai – susiglausdavo tarsi išgąsdinta banda. Ir tada pasigirsdavo grumenantis ūžesys – imdavo drebėti žemė. Pasišiaušusios ežero bangos visu pločiu kaip dūmai kildavo į orą, ir kaip visada naktimis prasidėdavo žūtbūtinė audros

ir kalnų kova. O netrukus kaimuose pasklisdavo žinios apie užtvenktus upelius, sugriautus namus, sudaužytas valtis, dingusius be žinios tėvus ir brolius.

Vaikystėje aš bijojau ir net nekenčiau feno. Bet, bundant berniokiškam siautulio troškimui, pamilau jį kaip maištininką, kaip amžinai jauną, įžūlų kovotoją ir pavasario kvieslį. Buvo taip nuostabu, kai jis, kupinas gyvybės, įkvėpimo ir vilties, puldamas, kvatodamas ir dejuodamas pradėdavo savo laukinę kovą, kai staugdamas lėkdavo tarpekliais, nuvarydamas nuo kalnų sniegą, rankomis šiurkščiai griebdamas tvirtas senas pušis, kurios linkdavo ir braškėdavo. Vėliau mano meilė sustiprėjo ir fenas ėmė rodytis man kaip švelnūs, gražūs, turtingi Pietūs, iš kur nuolatos plūsta džiaugsmo, šilumos ir grožio srautai, kurie, atsitrenkę į kalnus, pagaliau nurimsta ir išsenka nusikamavę plokščioje ir vėsioje Šiaurėje. Nėra nieko keistesnio ir nuostabesnio už svaigų feno pojūtį, kuris apima tuo metu visus kalnų gyventojus, ypač moteris, neleidžia užmigti ir švelniai žadina jausmus. Tai yra Pietūs, kurie visada audringai ir aistringai puola ant blyškios ir skurdžios Šiaurės krūtinės ir praneša užpustytiems Alpių kaimeliams, kad artimose purpurinėse ežerų pakrantėse jau vėl pražydo primulės, narcizai ir migdolų šakos.

Kai fenas išsikvėpdavo ir ištirpdavo paskutinės purvinos griūtys, ateidavo pats gražiausias metas. Iš visų pusių šlaitais aukštyn raivydavosi pražydusios gelsvokos pievos, aukštybėse blizgėdavo švarios palaimingos viršūnės ir ledynai, o šiltam žydram ežere atsispindėdavo saulė ir lengvi debesys.

To galėjo užtekti vaikystei, o iš bėdos – ir visam gyvenimui. Juk tai kalbėjo garsus ir aiškus Dievo balsas, kuris niekada nepasigirsta iš žmogaus lūpų. Tas, kuris jį išgirdo

vaikystėje, meilų, stiprų ir gąsdinantį, girdės visą gyvenimą ir niekada neišsivaduos iš jo kerų. Tas, kuris išaugo kalnuose, gali daug metų studijuoti filosofiją ar *historia naturalis* ir atsiriboti nuo senojo Dievo, tačiau, vos pajutus feno dvelkimą ar išgirdus medžius trupinančią griūtį, suvirpės širdis jo krūtinėje, ir jis pagalvos apie Dievą ir mirtį.

Prie mano tėvo namelio buvo neaptvertas sodelis. Ten augo aitrios salotos, morkos ir kopūstai, be to, motina sukasė graudžiai menką ir skurdžią lysvę gėlėms, kurioje viltingai ir vargingai kamavosi du rožių krūmai, jurginų kuokštelis ir saujelė rezetų. Prie sodo glaudėsi dar mažesnė žvirgždėta aikštelė, siekianti ežerą. Ten stovėjo dvi apgadintos statinaitės, gulėjo kelios lentos ir basliai, o apačioje prie gluosnio pririšta vandenyje plūduriavo mūsų valtis, kuri anuomet kas dveji metai buvo taisoma ir dervuojama. Dienos, kada tai buvo daroma, išliko mano atmintyje. Tai buvo šiltos pavasario popietės, virš sodelio saulėje blaškėsi gelsvi kaip siera drugeliai citrinukai, ežeras plytėjo lygus, žydras, ramus ir vos žiburiavo, kalnų viršūnes gobė skysta migla, o žvirgždėta aikštelė smarkiai atsidavė derva ir aliejiniais dažais. Paskui visą vasarą valtis kvepėdavo derva. Ir po daugelio metų, kai aš kur nors prie jūros pajusdavau vandens ir dervos kvapą, kaskart man prieš akis iškildavo mūsų aikštelė prie ežero, ir aš vėl išvysdavau vienmarškinį tėvą, besidarbuojantį su teptuku rankoje, regėdavau į ramų pavasario orą iš jo pypkės kylantį žydrą dūmų debesėlį ir krypuliuojantį baimingą gelsvų peteliškių skrydį. Tokiomis dienomis mano tėvas būdavo nepaprastai gerai nusiteikęs, švilpaudavo, o kartais užtraukdavo vienintelį trumpą jodlerį, beje, visada pusbalsiu. Motina visada virdavo skanią vakarienę, ir kaip aš

dabar manau, ji tai darydavo slaptai vildamasi, kad Kamencindas šį vakarą neis į smuklę. Tačiau jis vis tiek eidavo.

Negaliu pasakyti, kad tėvai būtų padėję ar trukdę jaunos mano sielos ugdymui. Motina visada buvo paskendusi darbuose, o mano tėvo niekas taip menkai nedomino pasaulyje kaip vaikų auklėjimas. Jis ir taip triūsė iš peties, rūpestingai prižiūrėdamas keletą vaismedžių, sodindamas bulves ir šienaudamas. Tačiau maždaug kas dvi savaitės vakare, prieš išeidamas iš namų, imdavo mane už rankos ir tylėdamas vesdavosi ant šieno prėslo virš tvarto. Paskui ten įvykdavo savotiškas bausmės ir nuodėmės atpirkimo aktas: aš gaudavo pylos, beje, nei tėvas, nei aš tiksliai nežinodavome už ką. Tai buvo tylios aukos ant Nemezidės altoriaus, jos praeidavo be jo keiksmų ir be mano riksmo kaip būtina duoklė paslaptingai jėgai. Po kelerių metų, kai išgirdau kalbas apie „aklą“ lemtį, visada prisimindavau šias misteriškas scenas, ir jos atrodydavo man kaip skulptūriška šios sąvokos išraiška. Mano gerasis tėvas, pats to nežinodamas, naudojo tą paprastą pedagogiką, prie kurios mus dažnai pratina pats gyvenimas, kai nei iš šio, nei iš to siunčia perkūniją iš giedro dangaus ir priverčia galvoti, už kokias piktadarybes, tiesą sakant, aukščiausiosios jėgos mus baudžia. Labai gaila, kad tokių minčių man tuomet nekildavo arba kildavo retai. Veikiau priimdavau šią patariamąją pylą kaip išankstinį, ne ypač karštai trokštamą, tačiau neišvengiamą išbandymą, ramiai arba net ir užsispyręs, ir todėl džiaugdavausi tokiais vakarais vėl sumokėjęs duoklę ir sulaukęs poros savaičių pertraukos ligi kitos pylos. Kur kas sąmoningiau aš priešinausi savo senuko bandymams priversti mane dirbti. Nesuvokiama ir dosni gamta sujungė manyje dvi prieštaringas dovanas: nepaprastą fizinę jėgą ir, deja, ne menkesnį tingumą. Tėvas iš visų jė-

gų stengėsi, kad tapčiau naudingu sūnum ir padėjėju, tačiau aš visokiausiais būdais išsisukinėjau nuo pavedimų ir, dar būdamas gimnazistu, nė vienam iš antikos herojų nejaučiau tokios didelės užuojautos kaip Herakliui, kuris buvo priverstas atlikti tokius garsius ir bjaurius darbus. Tuo tarpu man nebuvo nieko malonesnio kaip dykinėti ant uolų, pievose ir paežerėje.

Kalnai, ežeras, audra ir saulė buvo mano draugai, jie man daug ką papasakojo, auklėjo mane ir ilgai buvo man mielesni ir artimesni negu žmonės ir jų likimai. Tačiau mano numylėtiniai buvo debesys, kuriuos mylėjau labiau už blizgantį ežerą, liūdnas pušis ir saulėtas uolas.

Parodykite man plačiajame pasaulyje žmogų, kuris geriau pažįsta ir labiau myli debesis kaip aš! Arba parodykite man pasaulyje daiktą, kuris būtų gražesnis už debesis! Debesys yra žaidimas ir akių paguoda, jie yra palaima ir Dievo dovana, jie yra rūstis ir mirties galybė. Jie yra švelnūs, lengvi ir ramūs kaip naujagimių sielos, jie yra gražūs, turtingi ir dosnūs kaip gerieji angelai, jie tamsūs, nepermaldaujami ir negailestingi kaip mirties pranašai. Jie išsidriekia plonomis sidabro gijomis, jie šypsodamiesi plaukia balti su paauksuotais kraštais, jie kybo ilsėdamiesi gelsvi, raudoni ir žydri. Jie slenka niūriai ir lėtai kaip žudikai, jie lekia galvotrūkčiais kaip pašėlę raiteliai, jie liūdnai ir svajingai niūkso balzganose aukštybėse kaip niūrūs atsiskyrėliai. Jie atrodo kaip išsvajotos salos ir kaip laiminantys angelai, jie panašūs į grūmojančias rankas, į plastančias bures ir gerves keliauninkes. Jie kaip gražios visų žmogaus troškimų alegorijos sklando tarp Dievo dangaus ir vargšės žemės, vienodai priklausydami abiem – jie tarsi žemės sapnai, kuriais jos sutepta siela glaudžiasi prie tyro dangaus. Jie yra amžinas visų klajonių, ieškojimų, troš-

kimų ir tėvynės ilgesio simbolis. Ir taip, kaip jie atkakliai ir sklidini ilgesio baugščiai kybo tarp žemės ir dangaus, taip baugščiai, atkakliai ir ilgesingai kybo ir žmonių sielos tarp laiko ir amžinybės.

O, tie gražūs, plūduriuojantys ir nepailstantys debesys! Buvau nieko nesuvokiantis vaikas ir mylėjau juos, žiūrėjau į juos ir nežinojau, kad ir aš kaip debesis eisiu per gyvenimą – klajodamas, visur svetimas, kybodamas tarp laiko ir amžinybės. Nuo vaikystės laikų jie buvo mano geriausi draugai ir broliai. Aš negaliu pereiti per gatvę, nenusilenkdamas jiems, nepasisveikinęs su jais, nesusitikęs akis į akį. Ir aš nepamiršau, ko tada iš jų išmokau: tų formų, tų spalvų, tų judesių, tų žaidimų, ratelių, šokių, atokvėpių ir tų savotiškų žemiškai dangiškų pasakų.

Ypač įsiminė pasaka apie sniego karalaitę. Veiksmas vyko kalnuose vėlų rudenį, pučiant šiltam vėjui. Sniego karalaitė su nedidele palyda nulipo nuo aukščiausios viršūnės ir norėjo rasti ramią vietelę erdvėje – kalnų įduboje arba ant kokios plokštikalnės. Pavydžiai stebėjo klastingas vėjas, kaip atviraširdė karalaitė taisosi poilsio, godžiai laižydamasis, tylomis užkopė į kalną ir staiga šėldamas ir siusdamas puolė ją. Jis svaidė į karalaitę suplėšytus juodų debesų skutus, tyčiojosi iš jos, triukšmavo, norėdamas išvyti. Karalaitė truputį sunerimo, laukė, kentė ir kartais, linguodama galvą, tyliai ir su pašaipa truputį palypėdavo viršūnės link. Paskui staiga susikvietė išsigandusias drauges, atidengė savo akinamai karališką veidą ir išdidžiu rankos mostu įsakė nykštukui pasitraukti. Šis delsė, staugė, bet pasitraukė. O ji vėl ramiai atsigulė, plačiai apsisupo blyškiu rūku, o kai jis išsisklaidė, pasirodė minkštu nauju sniegu padengtos blizgančios įdubos ir plokštikalnės.

Ši pasaka turėjo kilnumo, sielos ir grožio triumfo, kuris žavėjo mane ir jaudino vaikišką širdį kaip džiaugsminga paslaptis.

Greitai atėjo laikas, kai galėjau priartėti prie debesų, vaikščioti tarp jų ir kartais iš aukštai pažvelgti į juos. Man buvo dešimt metų, kai užkopiau į pirmąją viršūnę, Ganyklų lazdą, kurios papėdėje kiūtojo mūsų Nimikono kaimelis. Ir čia pirmą kartą išvydau kalnų siaubą ir grožį. Gilūs tarpekliai, pilni ledo ir sniego vandens, tarsi žalsvas stiklas spindintys ledynai, kraupios morenos, o viršuje aukštas ir apvalus kaip varpas dangus. Tas, kuris dešimt metų pragyveno įspraustas tarp kalnų ir ežero ir iš visų pusių ankštai apsuptas uolų, niekada nepamirš tos dienos, kai pirmą kartą pamatė virš savęs didelį platų dangų, o priešais – neaprėpiamą horizontą. Jau kopdamas į kalną, nustebau, kad taip gerai mano akims pažįstami skardžiai ir uolos iš tikrųjų tokie neįtikėtinai milžiniški. Ir tą akimirką visai priblokštas staiga su baime ir džiaugsmu išvydau priešais plytinčias neaprėpiamas platumas. Tai štai koks vis dėlto pasakiškai didelis pasaulis! Kažkur giliai apačioje pasimetęs mūsų kaimas atrodė tik šviesi dėmelė. O viršūnes, kurios iš slėnio atrodė tarsi prigludusios viena prie kitos, skyrė kelios valandos kelio.

Tik dabar pradėjau nutuokti, kad aš vos žvilgtelėjau į pasaulį, dar nė nepamačiau jo atviromis akimis, ir kad ten toliau taip pat stovėjo ir virto kalnai ir galėjo nutikti didelių dalykų, apie kuriuos nė menkiausia žinelė nepasiekė mūsų atkampios kalnų skylės. Tačiau jau tuo metu kažkas tarsi kompaso rodyklė virpėjo manyje, ir aš jaučiau nesuvokiamą stiprią tų tolybių trauką. Ir tik dabar, pamatęs į kokius begalinius tolius keliavo debesys, aš pirmą kartą visiškai supratau jų grožį ir liūdesį.

Abu suaugę mano palydovai pagyrė mane už gerą kopimą, truputį pailsėjo ant šaltos kaip ledas viršūnės ir pasijuokė iš mano nesutramdomo džiaugsmo. O aš, praėjus pirmam dideliam nusistebėjimui, iš linksmumo ir susijaudinimo sumaurojau kaip jautis į plačias erdves. Tai buvo mano pirma neartikuliuota giesmė grožiui. Aš laukiau griausmingo aido, tačiau tas maurojimas ramiose aukštybėse nuskambėjo be pėdsako kaip paukštelio cirptelėjimas. Aš susigėdau ir nutilau.

Ši diena pralaužė ledus mano gyvenime. Mat įvykiai ėmė keisti vienas kitą. Mane dažniau pradėjo vestis į kalnus, net gerokai sunkesnius įkopti, ir aš su keistu ir baugščiu malonumu gilinaus į didžiąsias viršūnių paslaptis. Paskui pradėjau ganyti ožkas. Vienoje atkalnėje, į kurią paprastai gindavau gyvulius, slypėjo nuo vėjų apsaugotas kampelis, apaugęs kobalto žydrumo gencijonais ir šviesiai raudonom uolaskėlėm, čia buvo mano mylimiausia vieta pasaulyje. Kaimo iš jos nesimatė, ir net ežeras pro uolas atrodė kaip siauras blizgantis ruoželis, užtat gėlės liepsnojo linksmomis, ryškiomis spalvomis, žydras dangus kaip palapinės stogas kabojo ant smailių snieguotų viršūnių, o kartu su švelniu ožkų varpelių tilindžiavimu be paliovos čiurleno netolimas krioklys. Aš gulėjau prieš saulę, stebeilijau baltus debesiūkščius ir pusbalsiu dainavau pats sau, kol ožkos, pastebėjusios mano tingumą, peržengė leistinas ribas ir ėmėsi visokiausių linksmybių. Tačiau jau pirmosiomis savaitėmis skaudus smūgis nutraukė mano idilę, kai aš su nuklydusia nuo bandos ožka įkritau į uolos plyšį. Ožka užsimušė, o aš užsigavau galvą, be to, buvau skaudžiai išpertas, pabėgau nuo tėvo ir vėl sugrįžau tik po ilgų priesaikų ir aimanų.

Šis pirmas mano nuotykis galėjo būti ir paskutinis. Tada ši knygelė būtų buvusi neparašyta ir būtų neatsitikę daug

kitų nelaimių ir kvailysčių. Aš tikriausiai būčiau vedęs kokią nors giminaitę arba galbūt gulėčiau kur nors įšalęs į ledą. Tai irgi būtų neblogai. Tačiau viskas pakrypo kitaip, ir man nedera lyginti tai, kas atsitiko ir kas ne.

Mano tėvas, reikalui esant, truputį padirbėdavo Velsdorfo vienuolyne. Vieną kartą jis susirgo ir liepė man nueiti ten ir pranešti. Aš to nepadariau, bet, pasiskolinęs iš kaimyno popieriaus ir plunksną, parašiau vienuolyno broliukams manieringą laišką, įdaviau jį laiškanešio žmonai, o pats sauvališkai išėjau į kalnus.

Maždaug po savaitės, kai vieną dieną grįžau namo, ten sėdėjo vienuolis ir laukė to, kuris parašė tokį gražų laišką. Man pasidarė baugu, bet jis pagyrė mane ir pabandė įkalbėti senį leisti mane į mokslą. Dėdė Konradas tuo metu kaip tik buvo garbstomas, todėl ir jo atsiklausė. Jis, žinoma, tuoj pat užsidegė, kad aš turiu mokytis, vėliau studijuoti, tapti mokslininku ir ponu. Tėvas leidosi įtikinamas, taigi ir mano ateitį nulėmė vienas iš pavojingų dėdulės projektų, panašių į ugniai atsparios krosnies, burinio laivo ir daugelį kitų sumanymų.

Aš tuoj pat iki kaklo pasinėriau į mokslus, kaip antai: į lotynų kalbą, šventąją istoriją, botaniką ir geografiją. Visa tai man buvo didelis malonumas, ir aš tuomet nemaniau, kad už šias svetimšališkas išmones galbūt turėsiu paaukoti tėvynę ir gražiausius savo metus. Vien lotynų kalba to ir nebūtų padariusi. Tėvas būtų prispyręs mane ūkininkauti, net jei aš skersai išilgai būčiau iškalęs visus *viri illustres*. Tačiau šis išmintingas žmogus puikiai pažino mano būdo esmę, kurio svorio centras ir pagrindinė dorybė buvo mano neįveikiamas tingumas. Aš vengiau darbo, kiek tik galėjau, ir, užuot dirbęs, bėgau į kalnus arba prie ežero, arba šiaip, pasislėpęs at-

šlaitėse, svajojau ir tinginiavau. Supratęs tai, jis galop išleido mane iš namų.

Čia yra proga pasakyti trumpą žodį apie mano tėvus. Motina kitados buvo graži, tačiau išsaugojo tik tvirtą, tiesią laikyseną ir žavias, tamsias akis. Ji buvo aukšto ūgio, gana stipri, darbšti ir tyli. Būdama nė kiek nekvailesnė už tėvą, o jėga net pralenkdama, ji nevaldė namų, perleisdama valdžią savo vyrui. Jis buvo vidutinio ūgio, smulkaus ir net trapaus sudėjimo su atkaklia protinga galva ir blyškiu, beveik ištisai smulkių ir nepaprastai judrių raukšlelių nusėtu veidu. Trumpa vertikali raukšlė kirto kaktą. Kai jis pakeldavo antakius, ji pagilėdavo ir suteikdavo veidui niūrią skausmingą išraišką: atrodydavo, kad jis stengiasi prisiminti kažką labai svarbaus, tačiau ir pats netiki tokia sėkme. Būtų kritusi į akis jo melancholija, tačiau ji niekada nieko nedomino, nes visi aplinkiniai gyventojai apskritai atrodė niūraus būdo, kurio priežastis buvo ilgos žiemos, pavojai, sunki kova už būvį ir užsisklendimas nuo pasaulio.

Iš abiejų tėvų aš paveldėjau svarbius savo būdo bruožus. Iš motinos – saikingo gyvenimo išmintį, šiokį tokį tikėjimą Dievu ir nešnekumą. Iš tėvo, atvirkščiai, – griežtų sprendimų baimę, nesugebėjimą elgtis su pinigais ir sugebėjimą daug, tačiau protingai gerti. Tiesa, šis bruožas, turint galvoje mano jauną amžių, dar nebuvo išryškėjęs. Be to, paveldėjau tėvo akis ir burną, sunkią tvirtą motinos eiseną, figūrą ir pavydėtiną jėgą. Apskritai iš tėvo ir visos mūsų rasės, be kaimietiško gudrumo, aš perėmiau niūroką būdą ir niekuo nepagrįstą liūdesį. Kadangi man buvo lemta ilgai gyventi tarp svetimų, toli nuo tėvynės, tai būtų buvę geriau, kad vietoj to būčiau turėjęs daugiau judrumo ir šiek tiek linksmo nerūpestingumo.

Su tokiu kraičiu ir su nauju kostiumu aš pradėjau kelionę į gyvenimą. Iš tėvų paveldėti sugebėjimai pasiteisino, nes, išėjęs į pasaulį, tvirtai atsistojau ant savo kojų. Tačiau vis dėlto kažko trūko, ir to aš niekada neradau nei moksle, nei šiaip jau gyvenime. Aš ir šiandien, kaip anuomet, galiu įkopti į kalną, dešimt valandų eiti arba irkluoti, o prireikus plikomis rankomis pribaigti žmogų, tačiau nuo meno gyventi ir šiandien esu nutolęs taip, kaip ir tada. Ankstyvas vienpusiškas bendravimas su žeme, su augalais ir gyvūnais nepadėjo atsiskleisti mano visuomeniniams įgūdžiams, ir mano sapnai tebėra keistas įrodymas, kad aš, deja, esu linkęs į grynai animalinį gyvenimą. Aš dažnai sapnuoju, kad kaip žvėris, dažniausiai ruonis, guliu ant jūros kranto ir jaučiu tokį didžiulį pasitenkinimą, kad prabudęs visai nesidžiaugiu ir nesididžiuoju, o greičiau gailiuosi vėl tapęs žmogumi.

Aš paprasčiausiai gyvenau, mokiausi gimnazijoje ir turėjau tapti filologu. Niekas nežino kodėl. Nėra nenaudingesnio ir nuobodesnio mokslo, kuris man būtų buvęs toks svetimas.

Mokslo metai netruko praeiti. Kartais tarp peštynių ir pamokų užeidavo gimtinės ilgesio, įžūlių svajonių apie ateitį ir baimingos pagarbos mokslui kupinos valandos. O tarp jų įsiterpdavo ir įgimtas tingumas, kuris atnešdavo man visokiausių blogybių ir bausmių, paskui vėl apimdavo naujas pakilimas.

– Pėteri Kamencindai, – sakydavo man graikų kalbos mokytojas, – tu esi užsispyręs ir vienišas ir kada nors nusisuksi sprandą.

Aš žiūrėjau į apkūnų akiniuotį, klausiaus jo šnekos, ir jis man atrodė juokingas.

– Pėteri Kamencindai, – sakydavo man matematikas, – tu esi tingumo genijus, ir aš gailiuosi, kad nėra žemesnio pa-

žymio kaip nulis. Tavo šiandieninį darbą aš vertinu trigubu minusu.

Aš žiūrėjau į jį, stebėjau, kaip jis žvairuoja, ir man buvo jo gaila.

– Pėteri Kamencindai, – vieną kartą pasakė man istorijos dėstytojas, – tu esi blogas mokinys, tačiau kada nors būsi geras istorikas. Tu esi tingus, tačiau moki atskirti didžius dalykus nuo mažų.

Tai man irgi nebuvo ypatingai svarbu. Vis dėlto aš gerbiau mokytojus, nes maniau, kad jie yra perkandę mokslą, kuriam jaučiau neaiškią didelę pagarbą. Ir nors visi mokytojai apie mano tingumą turėjo vieningą nuomonę, aš vis dėlto yriausi į priekį kaip vidutiniokas. Aš pastebėjau, kad mokykla ir jos pamokos yra nepakankamai tobulas daiktas, tačiau laukiau, kas bus toliau. Šitaip laukdamas ir kaldamas mokyklines žinias numaniau esant tikrą mokslą, dvasingą ir nekeliantį jokių abejonių. Iš jo tikėjausi sužinoti tiesą apie istorijos chaosą, tautų karus ir daugelį kitų klausimų, jaudinančių kiekvieno žmogaus sielą.

Tačiau dar stipresnis ir gyvesnis buvo kitas mano troškimas. Aš labai norėjau turėti draugą.

Kartu su manimi mokėsi dvejais metais už mane vyresnis, tamsiaplaukis, rimtas berniukas Kasparas Hauris. Jis kažkaip tvirtai ir savotiškai vaikščiojo, iškėlęs galvą kaip tikras vyras, ir mažai kalbėjosi su savo draugais. Keletą mėnesių su didele pagarba stebėjau jį, stengiausi sutikti gatvėje ir ilgesingai troškau, kad jis atkreiptų į mane dėmesį. Pavydėjau kiekvienam miestelėnui, su kuriuo jis sveikinosi, kiekvienam namui, į kurį jis užeidavo arba išeidavo. Tačiau aš mokiausi dviem klasėm žemiau, o jis, matyt, jautėsi pranašesnis net už bendraklasius. Mes niekada net žodeliu nepersimetėme. O

vietoj jo be jokių pastangų prie manęs prisirišo mažas ir ligotas berniukas. Jis buvo jaunesnis už mane, drovus, negabus, bet turėjo gražias liūdinčias akis ir dailų veidą. Kadangi buvo silpnesnis ir negražiai nuaugęs, jis tapo savo klasės pajuokos objektu ir ieškojo mano globos, nes aš buvau stiprus ir išvaizdus. Tačiau jis greitai susirgo ir nebegalėjo lankyti mokyklos, o aš jo nepasigedau ir greitai užmiršau.

Mūsų klasėje buvo vienas šviesiaplaukis padūkėlis, muzikantas, mimas ir juokdarys. Ne be vargo užmezgiau su juo draugystę, todėl mitrusis bendraamžis žiūrėjo į mane šiek tiek iš aukšto. Vis dėlto dabar aš turėjau draugą. Užsukdavau į jo kamaraitę, kartu su juo perskaičiau keletą knygų, dariau už jį graikų kalbos pratimus, reikalaudamas už tai padėti spręsti uždavinius. Kartais eidavome kartu pasivaikščioti ir turbūt, iš šalies žiūrint, atrodėme kaip lokys ir žebenkštis. Jis buvo šnekus, linksmas, sąmojingas, niekada nesumišdavo, o aš klausiausi, šypsojausi ir džiaugiausi turėdamas tokį šaunų draugą.

Tačiau vieną popietę visai netikėtai pamačiau, kaip mažasis šarlatanas prie mokyklos durų keliems draugams rodė savo mėgstamas juokingas scenas. Labai gerai pamėgdžiojęs vieną mokytoją, jis sušuko: „Atspėkite, kas jis!“ ir pradėjo garsiai skaityti Homero eiles. Ir jis labai tiksliai pamėgdžiojo mane, mano suglumusią laikyseną, mano baugštų skaitymą, mano šiurkščią aukštaitišką tartį ir pastoviai atkreipiantį dėmesį kairės akies mirkčiojimą. Tai buvo labai juokinga ir be galo šmaikščiai ir piktai suvaidinta.

Kai jis užvertė knygą ir sulaukė pelnytų plojimų, aš iš už nugaros priėjau prie jo ir atkeršijau. Žodžių neradau, bet visą savo pasipiktinimą, gėdą ir įniršį išreiškiau vienu vieninteliu skambiu antausiu. Netrukus prasidėjo pamoka, moky-

tojas išgirdo kūkčiojimą ir pamatė paraudusį žandą mano buvusio draugo, kuris, be to, buvo jo numylėtinis.

– Kas tave taip apkūlė?

– Kamencindas.

– Kamencindai, atsistokite! Ar tai tiesa?

– Tikrai taip.

– Kodėl tu jį mušei?

Jokio atsakymo.

– Ar buvo priežastis?

– Ne.

Taigi buvau beregint nubaustas ir stoiškai mėgavausi nekaltai nukentėjusio laime. Tačiau aš nebuvau nei stoikas, nei šventasis, o paprasčiausias mokinukas, todėl, atkentėjęs bausmę, parodžiau savo priešui liežuvį visu ilgiu. Pasibaisėjęs mokytojas prišoko prie manęs.

– Ar tau ne gėda? Ką tai reiškia?

– Tai reiškia, kad jis yra niekingas bernas, ir aš jį niekinu. Be to, jis dar ir bailys.

Taip pasibaigė mano draugystė su mimu. Jo įpėdinių nebeatsirado, ir aš praleidau vaikiškos brandos metus be jokio draugo. Tačiau kad ir kaip būtų pasikeitęs mano požiūris į gyvenimą ir žmones, tą antausį visada prisimenu su tikru pasitenkinimu. Tikiuosi, kad ir šviesiaplaukis jo nepamiršo.

Būdamas septyniolikos metų, įsimylėjau advokato dukterį. Ji buvo graži, ir aš didžiuojuos tuo, kad visą savo gyvenimą įsimylėdavau tik labai gražias moteris. Kiek iškentėjau dėl jos ir dėl kitų, papasakosiu kitą kartą. Ji vadinosi Riozi Girtaner ir dar ir dabar yra verta visiškai kitokių negu aš vyrų meilės.

Tada neišnaudota jaunystės jėga kunkuliavo visame mano kūne. Aš dalyvavau su draugais pašėlusiose peštynėse ir

didžiavaus tuo, kad buvau geriausias imtynininkas, kamuolio žaidėjas, bėgikas ir irkluotojas, ir vis dėlto nuolatos liūdėjau. Tačiau vargu ar tai sietina su mano meilės istorija. Tai buvo tiesiog saldus ankstyvo pavasario liūdesys, apėmęs mane stipriau negu kitus, ir liūdni apmąstymai, mintys apie mirtį ir pesimistinės idėjos teikė man džiaugsmą. Žinoma, atsirado ir draugas, kuris man davė paskaityti pigiai išleistą Heinės „Dainų knygą". Tai iš tikrųjų buvo jau ne skaitymas – aš įdėjau visą savo širdį į tuščias eilutes, aš kentėjau, kūriau ir pasinėriau į tą lyrišką debesį, kuris tiko man kaip karvei balnas. Iki šiol aš visiškai neturėjau jokios nuomonės apie „grožinę literatūrą". Paskui sekė Lėnau, Šileris, Gėtė ir Šekspyras, ir staiga blankios literatūros apybraižos tapo man dievybe.

Su maloniu virpuliu jaučiau, kaip iš šių knygų į mane plūsta aromatingas vėsus oras gyvenimo, kurio niekada nebuvo žemėje, bet kuris vis dėlto buvo tikras, ir mano sujaudintoje širdyje daužosi jo vilnys, kad patirtų savo dalią. Į mano skaitymo kampelį, pastogės kambarėlį, kur buvo girdėti tik gretimo bokšto laikrodžio dūžiai ir sausas netoliese įsikūrusių gandrų kleketavimas, ateidavo ir išeidavo Gėtės ir Šekspyro herojai. Man atsiskleidė visa dieviškoji ir juokingoji žmogaus esmė: mūsų susidvejinusios ir nesuvaldomos širdies mįslė, didi pasaulio istorijos prasmė ir galingas sielos stebuklas, kuris nuskaidrina mūsų trumpas dienas ir per pažinimo jėgą iškelia mūsų menką būtį į būtinybės ir amžinybės sferą. Kai iškišdavau galvą pro siaurą pastogės langą, matydavau virš stogų ir siaurų gatvių šviečiančią saulę, nustebęs išgirsdavau padrikus darbo ir kasdieniško gyvenimo bildesius ir pajusdavau didžiųjų protų užpildyto mano pastogės kampo vienišumą ir paslaptingumą kaip mane gau-

biančią be galo gražią pasaką. Ir pamažu, juo daugiau aš skaičiau, juo keistesnis ir svetimesnis darėsi mano žvilgsnis į stogus, gatves ir kasdienybę, mane ėmė valdyti baikštus, širdį gniaužiantis jausmas, tarsi aš būčiau aiškiaregys ir visas prieš mane atsiskleidęs pasaulis lauktų manęs, kad surasčiau dalį jo lobių, nuplėščiau atsitiktinumo ir niekšiškumo šydą ir poeto galia išgelbėčiau nuo pražūties ir įamžinčiau tai, ką atradau.

Gėdindamasis pradėjau po truputį kurti ir pamažu prirašiau kelis sąsiuvinius eilėraščių, apybraižų ir apsakymų. Visa tai žuvo ir tikriausiai turėjo nedaug vertės, bet labai guodė mano širdį ir teikė paslaptingą malonumą. Tik labai pamažu į tuos mėginimus smelkėsi kritika bei savianalizė, o paskutiniais mokslo metais patyriau pirmąjį labai reikalingą ir didelį nusivylimą. Aš jau pradėjau abejoti savo pirmaisiais eilėraščiais ir apskritai su panieka žiūrėti į rašytojavimą, kai man atsitiktinai pakliuvo į rankas keli Gotfrydo Kelerio* tomai, kuriuos aš tuoj pat po du ar tris kartus perskaičiau. Ir tarsi staiga praregėjęs pamačiau, kokie tolimi buvo nebrandūs mano svaičiojimai nuo tikro, griežto, gryno meno; aš sudeginau savo eilėraščius, noveles ir kaip po karčių pagirių blaiviai ir liūdnai pažvelgiau į pasaulį.

---

* Gotfrydas Keleris (1814–1896) – šveicarų rašytojas, romane minimi jo kūriniai „Žaliasis Heinrichas“ ir „Zeldvilos žmonės“ ir jų veikėjai. (Čia ir kitur – *vert. past.*)

2

Jeigu kalbėsime apie meilę – tai aš jai visą gyvenimą likau tik berniūkštis. Meilė moterims man visada buvo tarytum apvalantis dievinimas, liepsnojanti mano liūdesio ugnis, maldai sudėtos ir ištiestos į žydrą dangų rankos. Dėl iš motinos paveldėto ar savo paties nenusakomumo jausmo aš garbinau visas moteris kaip svetimą, gražią ir mįslingą lytį, kuri lenkė mus savo grožiu ir prigimties vientisumu ir kurią mes turėjome laikyti šventa, nes ji, panašiai kaip žvaigždės ir žydros kalnų viršūnės, rodėsi esanti toliau nuo mūsų ir arčiau Dievo. Tačiau žiaurus, visokių nemalonumų kupinas gyvenimas padarė taip, kad moterų meilė man atnešė tiek pat kartėlio, kiek ir džiaugsmo, ir nors moterys ir liko ant pjedestalo, mano kaip pamaldaus kunigo iškilmingas vaidmuo virto apgailėtinai komišku apgauto kvailio vaidmeniu.

Riozi Girtaner sutikdavau beveik kasdien, eidamas pietauti. Tai buvo septyniolikametė, tvirta ir liekna mergina. Pailgas, įdegęs, jaunas veidas švietė ramiu, įkvėptu grožiu, kurį tuo metu dar buvo išsaugojusi ir jos motina ir kuris atėjo iš senelių ir prosenelių. Šie seni, kilmingi ir palaimingi namai iš kartos į kartą perduodavo daugybę aukštų ir prašmatnių moterų, ir visos jos buvo ramios ir taurios, skaisčios, orios ir nepriekaištingai gražios. Yra Fugerų šeimos mergaitės portretas, kurį šešioliktame amžiuje nutapė nežinomas

dailininkas, ir mano akys nėra mačiusios gražesnio paveikslo. Panašios buvo Girtanerių moterys, tokia buvo ir Riozi.

Aišku, tada aš viso to nežinojau. Tik mačiau, kaip ji ėjo kupina ramaus, tyro orumo, ir jaučiau jos kuklios esybės kilnumą. Paskui sėdėdavau vakaro sutemose ir svajodavau, kol aiškiai ir apčiuopiamai įsivaizduodavau ją, ir tada mano jauną sielą sukrėsdavo malonus paslaptingas virpulys. Tačiau greitai tos džiaugsmo akimirkos apniukdavo ir aitriai skaudindavo mane. Aš staiga suprasdavau, kokia ji man svetima, kad net nepažįsta manęs, ir kad mano graži svajonė tėra tik jos šventos esybės vagystė. Ir kaip tik tada, kai taip skaudžiai ir kankinamai tai pajusdavau, vėl akimirką tarsi išvysdavau gyvybe alsuojantį jos paveikslą, ir mano širdį užliedavo tamsi, šilta banga ir net vos jaučiamas pulsas sukeldavo skausmą.

Dieną ta banga užplūsdavo vidury pamokos arba per patį peštynių įkarštį. Tada užsimerkdavau, nuleisdavau rankas ir pajausdavau, kad slystu į drungną bedugnę tol, kol mokytojo šūktelėjimas ar draugo kumštis pažadindavo mane. Aš pasitraukdavau, bėgdavau kur nors į šalį ir keistu svajingu žvilgsniu žiūrėdavau į pasaulį. Ir tada staiga pamatydavau, kaip viskas gražu ir spalvinga, kaip šviečia ir kvėpuoja visi daiktai, kokia skaidriai žalia upė, kokie raudoni stogai ir kokie žydri kalnai. Tačiau visas šis supantis grožis neguosdavo, ir aš gėrėjausi juo tyliai ir liūdnai. Juo viskas buvo gražiau, juo viskas man svetimiau atrodė, nes aš ten neturėjau savo vietos ir stovėjau nuošaly. Todėl mano slogios mintys vėl grįždavo pas Riozi: juk jei šią valandą mirčiau, ji net nesužinotų, nieko neklaustų ir neliūdėtų!

Vis dėlto ir nenorėjau, kad ji mane pastebėtų. Norėjau jai padaryti kažką nepaprasta arba dovanoti, kad ji net nežinotų, kieno tai dovana.

Tačiau aš daug ką ir dariau dėl jos. Kaip tik prasidėjo trumpos atostogos, ir aš parvažiavau namo. Ten kasdien atlikdavau visokiausių žygdarbių, kaip maniau, vis Riozi garbei. Aš užkopiau į sunkiausią viršūnę pačiu stačiausiu šlaitu. Rizikuodamas plaukdavau per ežerą į Veidlingą, didžiausią nuotolį įveikdamas trumpiausiu laiku. Po vienos tokios kelionės, kai išalkęs ir pavargęs grįžau namo, nutariau ligi vakaro nevalgyti ir negerti. Viskas dėl Riozi Girtaner. Aš iškaliau jos vardą ir meilės žodžius ant tolimiausių uolų ir beveik neįžengiamuose tarpekliuose.

Bematant atgijo mokyklos klasėse užsitupėjusi jaunystė. Galingai praplatėjo pečiai, įdegė veidas ir sprandas, sustiprėjo ir padidėjo visi raumenys.

Priešpaskutinę atostogų dieną aš atnašavau savo meilei gėlių auką. Žinojau, kad daugelyje masinančių šlaitų ant siaurų žemės juostelių auga edelveisai, bet man tie bekvapiai, bespalviai, liguisti sidabro žiedai atrodė besieliai ir nelabai patrauklūs. Užtat atsiminiau, kad vienos stačios uolos raukšlėje styro du vieniši Alpių rožių krūmai, kurie vėlai žydi ir sunkiai prieinami. Tačiau aš turėjau juos pasiekti. O kadangi jaunystei ir meilei nėra nieko negalima, subraižytomis rankomis ir mėšlungio sutrauktomis šlaunimis pagaliau pasiekiau tikslą. Toks apgailėtinai nusikamavęs negalėjau audringai džiūgauti, bet mano širdis dainavo ir daužėsi iš laimės, kai atsargiai nupjoviau stangrias šakas ir laikiau rankose grobį. Atgal turėjau šliaužti ant nugaros, įsikandęs gėles, ir tik Dievas žino, kaip aš, įžūlus berniokas, sveikas pasiekiau kojomis žemę. Visur kalnuose Alpių rožės jau buvo seniai nužydėjusios, o aš laikiau rankoje paskutines besiskleidžiančias ir švelniai žydinčias šakeles.

Kitą dieną per visą penkių valandų kelionę laikiau rankose rožes. Iš pradžių širdis valdingai veržėsi į miestą pas Rio-

zi, bet juo labiau tolau nuo kalnų, juo stipriau įgimta meilė traukė prie jų atgal. Aš dar taip gerai atsimenu tą kelionę geležinkeliu! Ganyklų lazdos viršukalnės jau seniai nebesimatė, viena po kitos nyko ir dantytos prieškalnės, ir kiekviena atsisveikindama kėlė aštrų skausmą širdyje. Ir štai jau išnyko visi gimtieji kalnai, o priešais atsivėrė platus, lygus, šviesiai žalias kraštovaizdis. Kai čia važiavau pirmą kartą, manęs tai nė kiek nejaudino. O šį kartą mane apėmė nerimas, baimė ir liūdesys, tarsi aš būčiau pasmerktas važiuoti tolyn vis labiau lygėjančiais laukais, amžinai prarasdamas kalnus ir savo tėvynės piliečio teises. Tuo pat metu mačiau gražų, pailgą Riozi veidą, tokį dailų, svetimą, šaltą ir tokį abejingą man, kad kartėlis ir skausmas tiesiog dusino mane. Pro langus vienas po kito plaukė linksmi, švarūs miesteliai su grakščiais bokštais ir baltais frontonais, įlipdavo ir išlipdavo žmonės, kalbėjosi, sveikinosi, juokėsi, rūkė ir laidė sąmojus – tai buvo linksmi, apsukrūs, nuoširdūs ir išauklėti lygumų gyventojai, tik aš vienas nerangus kalnietis sėdėjau tylus, liūdnas ir net įpykęs. Jaučiau, kad esu čia svetimas. Ir suvokiau, kad, visam laikui atskirtas nuo kalnų, niekada nebūsiu toks linksmas, apsukrus, laimingas ir pasitikintis kaip tie lygumų gyventojai. Tokie kaip jie visada šaipysis iš manęs, vienas iš jų kada nors ves Girtaner, ir toks visada per gerą žingsnį aplenks mane kelyje.

Su tokiomis mintimis grįžau į miestą. Ten, vos pasisveikinęs, užlipau į savo pastogę, atidariau skrynią ir paėmiau didelį popieriaus lapą. Jis, deja, nebuvo iš ploniausių, ir kai suvyniojau į jį Alpių rožes ir surišau specialiai iš namų atsivežta virvele, tai paketas buvo toli gražu nepanašus į meilės dovaną. Rimtu veidu atėjau su juo į tą gatvę, kurioje gyveno advokatas Girtaneris, nutaikęs patogią progą, žengiau pro

atidarytus vartus ir, apsidairęs apytamsėje priemenėje, padėjau savo beformį ryšulį ant plačių paradinių laiptų.

Niekas manęs nematė, ir aš niekada nesužinojau, ar Riozi matė mano pasveikinimą. Bet aš vis dėlto įšliaužiau į uolą, rizikavau savo gyvybe, kad galėčiau padėti rožių šakelę ant jos namo laiptų, ir tai buvo taip malonu, liūdnai džiaugsminga ir poetiška, kad ligi šiol jaučiu tą gerumą. Ir tik kartais, užėjus blogai valandai, man atrodo, kad šis nuotykis su rožėmis, kaip ir visos kitos mano meilės istorijos, yra grynas donkichotiškumas.

Mano pirmoji meilė taip niekada ir nesibaigė, neaiškiai nuskambėjusi ir aprimusi jaunystės metais, ji kaip tyli vyresnioji sesuo lydėjo visus vėlesnius mano susižavėjimus. Aš vis dar negaliu įsivaizduoti nieko kilnesnio, tyresnio ir gražesnio už šią jauną, kilmingą patriciją su ramiu žvilgsniu. Ir kai po daugelio metų vienoje istorinėje parodoje Miunchene pamačiau nežinomo dailininko tapytą mįslingai žavų Fugerų dukters portretą, man pasirodė, kad prieš mane atgijo visa mano svajinga ir liūdna jaunystė, skvarbiai pažvelgė paslaptingomis akimis ir dingo.

Tuo metu aš pamažu ir atsargiai keičiausi ir pagaliau virtau tikru jaunuoliu. Iš tada padarytos mano nuotraukos žiūri liesokas ir aukštas kaimo vaikinas su prasta mokykline uniforma, su šiek tiek prigesusiomis akimis ir nesusiformavusia dramblota figūra. Tik galva atrodė tvirta ir anksti subrendusi. Savotiškai nustebęs, mačiau, kaip dingsta paauglio manieros, ir su neaiškiu džiaugsmu laukiau studijų metų.

Aš turėjau studijuoti Ciūriche, o jeigu itin sėkmingai, mano globėjai žadėjo suteikti galimybę studentiškai kelionei. Visa tai man atrodė kaip gražus klasikinis paveikslas: rami, jauki pavėsinė su Homero ir Platono biustais, aš, apsikrovęs

foliantais, o iš visų pusių ryški miesto, ežero, kalnų panorama ir gražūs toliai. Pasidariau šiek tiek protingesnis ir energingesnis ir džiaugiausi būsima laime, tvirtai tikėdamas, kad ją rasiu.

Paskutiniais mokslo metais atsidėjau italų kalbai ir pažinčiai su senaisiais novelistais, kurie turėjo būti mano pirmojo semestro studijų pagrindas Ciūriche. Pagaliau atėjo diena, kai pasakiau sudie mokytojams, buto šeimininkui, susikroviau dėželę ir, užkalęs ją, su maloniu liūdesiu atsisveikinau su namu, kuriame gyveno Riozi.

Prasidėjusios atostogos privertė mane pajusti kartų skonį gyvenimo, kuris greitai ir žiauriai sudraskė gražius svajonių sparnus. Pirmiausia radau sergančią motiną. Ji gulėjo lovoje, beveik nekalbėjo ir net mano sugrįžimu neapsidžiaugė. Aš nelabai susigraužiau, bet man buvo skaudu, kad mano džiaugsmas ir jaunas išdidumas nerado jokio atgarsio. Be to, tėvas pasakė, kad jis nėra nusistatęs prieš mano norą mokytis, tačiau duoti pinigų negalės. Jeigu neužteks mažos stipendijos, tai aš pats turėsiu žiūrėti, kaip užsidirbti pinigų. Būdamas mano metų, jis pats jau seniai valgė savo uždirbtą duoną ir taip toliau.

Šį sykį nebuvo laiko kelionėms, irklavimui ir kopimui į kalnus, nes turėjau padėti tėvui namuose ir laukuose, o laisvalaikio pusdieniais neturėjau nuotaikos ką nors daryti, netgi skaityti. Man buvo pikta ir slogu žiūrėti, kaip niekingas kasdieniškas gyvenimas reiškė savo teises ir naikino visą parsivežtą linksmybę ir gerumą. Beje, tėvas, iš širdies pasikalbėjęs apie piniginius klausimus, buvo, kaip įprasta, nešnekus ir niūrus, tačiau gana draugiškas, nors manęs tai nedžiugino. Tai, kad mano mokslas ir knygos kėlė jam tylią, kiek pašaipią pagarbą, trikdė ir skaudino mane. Ir dar aš dažnai gal-

vojau apie Riozi, ir tai žadino man piktą ir pastovų jausmą, kad aš dėl savo kaimietiško neturto niekada nesugebėsiu įžengti į „aukštuomenę“ kaip pasitikintis ir drąsus vyras. Ištisas dienas galvojau apie tai, ar nebūtų geriau, kad pasilikčiau čia ir, prievartaujamas skurdaus kasdieninio gyvenimo, užmirščiau savo lotynų kalbą ir savo viltis. Vaikščiojau išsikankinęs bei suirzęs ir net prie sergančios motinos lovos nerasdavau nei paguodos, nei ramybės. Tarsi patyčia vėl iškildavo svajonių pavėsinė su Homero biustu, tačiau aš kračiausi jos, apipildamas visu savo iškamuotos esybės pykčiu ir priešiškumu. Nepakenčiamai prailgo savaitės, tarsi šiuo beviltišku apmaudo ir nesantaikos metu turėjau prarasti savo jaunystę.

Jeigu mane stebino ir piktino, kad gyvenimas taip greitai ir iš pagrindų griovė mano laimingas svajones, tai dar labiau nustebino, kaip staigiai ir lengvai nugalėjau dabartines kančias. Gyvenimas pirma parodė man savo pilkąją kasdienišką pusę, o dabar staiga mano jaunoms akims atsuko amžinąsias gelmes ir suteikė jaunystei kuklios didžiulės patirties.

Vieną karštą vasaros rytą, gulėdamas lovoje, pajutau troškulį ir atsikėlęs nuėjau į virtuvę, kur visada stovėjo rėčka su šaltu vandeniu. Turėjau pereiti tėvų miegamąjį, kur išgirdau keistą motinos dejonę. Prisiartinau prie jos lovos, tačiau ji nepažvelgė į mane ir nieko neatsakė, tik dusliai ir baimingai dejavo, jos akių vokai trūkčiojo, o veidas pasidarė melsvai blyškus. Aš nelabai išsigandau, nors truputį sunerimau. Tačiau tada pamačiau, kad jos abi rankos guli ant paklodės nejudėdamos tarsi dvi miegančios seserys. Iš tų rankų ir supratau, kad mano motina miršta, nes jos buvo tokios mirtinai pavargusios ir bejėgės, kokios niekada nebūna gyvųjų ran-

kos. Aš pamiršau savo troškulį, atsiklaupiau prie patalo, uždėjau ranką jai ant kaktos ir stengiausi pagauti jos žvilgsnį. Ir kai jį sutikau, nepamačiau kančios, tik gerumą ir artimą baigtį. Net nepagalvojau, kad reikia pažadinti tėvą, kuris gulėjo šalia ir garsiai kvėpavo. Taip praklūpėjau maždaug dvi valandas ir žiūrėjau, kaip miršta motina. Ji sutiko mirtį tyliai, rimtai ir drąsiai, kaip jai liepė prigimtis, ir davė man gerą pavyzdį.

Kambarėlyje buvo tylu, į jį pamažu veržėsi auštančio ryto šviesa; namas ir kaimas dar miegojo, ir aš turėjau pakankamai laiko, kad mintimis palydėčiau mirštančiosios sielą pro namus ir kaimą, pro ežerą ir snieguotas viršūnes į šaltą giedro ryto dangaus laisvę. Skausmo beveik nejaučiau, buvau kupinas nuostabos ir pagarbos, matydamas, kaip sprendžiama didžioji mįslė ir kaip tyliai virpėdamas užsiskleidžia gyvenimo žiedas. Ir bežodis mirštančiosios narsumas buvo toks pakilus, kad gaivus ir ryškus jos garbės spindulys pasiekė ir mano sielą. Aš nekreipiau dėmesio, kad šalia miegojo tėvas, kad nebuvo kunigo, kad grįžtančios namo sielos nepalydėjo nei Paskutinio patepimo sakramentas, nei malda. Jaučiau kambario priebrėškyje tik šiurpinantį amžinybės dvelkimą, kuris sruveno į mano esybę. Paskutinę akimirką, kai jau užgeso jos akys, aš pirmą kartą gyvenime pabučiavau šaltas ir apvytusias motinos lūpas. Nuo svetimo prisilietimo vėsos siaubas staiga sukrėtė mane, aš atsisėdau ant lovos krašto ir pajutau, kaip pamažu ir nedrąsiai didelės ašaros viena po kitos nuriedėjo mano skruostais, smakru ir krito ant rankų.

Netrukus pabudo tėvas ir, pamatęs mane sėdintį, užmiegotu balsu riktelėjo, kas atsitiko. Norėjau jam atsakyti, bet negalėjau ištarti nė žodžio, kaip sapne parsiradau į savo

kambarį ir ilgai ir nesąmoningai vilkausi drabužius. Netrukus pasirodė ir senis.

– Mirė motina, – tarė jis. – Ar tu jau žinai?

Aš linktelėjau.

– Kodėl leidai man miegoti? Kodėl nepakvietei kunigo? Kad tave... – ir pridūrė piktą keiksmą.

Staiga pajutau galvoje skausmą, tarsi būtų trūkus gysla. Priėjau prie jo, tvirtai suėmiau abi rankas – jis prieš mane buvo silpnas kaip vaikas – ir pažiūrėjau jam į veidą. Nieko pasakyti neįstengiau, bet jis nutilo ir sutriko, ir kai mes paskui kartu atėjome prie motinos, jį taip pat užvaldė mirties galybė, ir jo veidas pasidarė rimtas ir iškilmingas. Paskui jis pasilenkė prie mirusiosios ir pradėjo tylutėliai ir vaikiškai raudoti lyg paukštis, plonai ir negarsiai. Aš išėjau pranešti apie mirtį kaimynams. Jie išklausė mane, nieko nesiteiraudami, paspaudė man ranką ir pasisiūlė padėti mūsų nelaimės ištiktiems namams. Vienas nubėgo į vienuolyną atvesti kunigo, o kai grįžau namo, radau tvarte kaimynę, kuri šėrė karvę.

Atėjo garbusis tėvas, susirinko kaimo moterys, viskas buvo daroma tiksliai ir tvarkingai kaip pačiam sau, net karstas parūpintas be mūsų, ir aš pirmą kartą aiškiai supratau, kaip gera sunkią valandą pasijusti tarp savų ir priklausyti mažai tvirtai bendruomenei. Kitokią dieną apie tai man būtų reikėję kur kas rimčiau pamąstyti.

Kai laidotuvės baigėsi ir gedulingi senamadiški ašutiniai cilindrai, tarp jų ir mano senio, dingo dėžėse ir spintose, vargšas tėvas nebeišlaikė. Jis staiga pradėjo gailėtis pats savęs ir savotiškais, daugiausia iš Biblijos pasiskolintais posakiais pradėjo kalbėti man apie savo skriaudą, kad dabar, kai jis ką tik palaidojo žmoną, turės netekti ir sūnaus, žiūrėti, kaip tas išvažiuoja svetur. Skundams nebuvo galo, aš išsigandęs klau-

siau ir jau buvau visai arti to, kad būčiau pažadėjęs jam pasilikti.

Tą akimirką, kai jau norėjau tai pasakyti, man nutiko nepaprastas dalykas. Vieną vienintelę akimirką aš staiga įtemptomis ir visiškai pakitusiomis akimis pažvelgiau į visa tai, apie ką, dar mažas būdamas, galvojau, svajojau ir ilgesingai troškau. Pamačiau manęs laukiančius didelius ir gražius darbus, knygas, kurias reikia perskaityti ir kurias dar reikia parašyti. Išgirdau atšniokščiantį feną ir išvydau tolumoje nuostabius ežerus ir krantus, spindinčius visomis Pietų spalvomis. Pamačiau keliaujančius žmones su protingais, įkvėptais veidais, gražias ir grakščias moteris, pamačiau kelius ir per Alpes nutiestas perėjas, geležinkelius, einančius per įvairias šalis – ir visa tai čia pat, kartu, tačiau drauge viską atskirai ir aiškiai, o už viso šito – begalinį giedro horizonto tolį, apsuptą skriejančių debesų. Mokytis, kurti, stebėti, keliauti – visa gyvenimo pilnatvė kaip sidabro žvilgesys akino mane, ir vėl kaip vaikystės laikais kažkas virpėjo mano sieloje ir nesąmoningai, bet nevaldomai viliojo į neaprėpiamas pasaulio platumas.

Aš tylėjau ir leidau tėvui kalbėti, tik lingavau galva ir laukiau, kol jis pavargs nuo įkarščio. Tai įvyko tik vakare. Tada ir pareiškiau jam savo tvirtą sprendimą studijuoti ir būsimos tėvynės ieškoti proto karalystėje, nereikalaudamas iš jo jokios pagalbos. Jis daugiau neprieštaravo ir tik kraipydamas galvą su pasigailėjimu žiūrėjo į mane. Mat ir jis suprato, kad nuo šiol eisiu savo keliu ir greitai tapsiu visiškai svetimas jo gyvenimui. Kai aš, šiandien rašydamas, prisimenu tą dieną, vėl matau savo tėvą, kaip jis tą vakarą sėdėjo ant kėdės prie lango. Jo pailga, gudri kaimiečio galva nejudėdama laikėsi ant plono kaklo, trumpi plaukai jau pradėję žilti, o iš rūs-

čių griežtų veido bruožų matyti, kaip tvirtas vyriškumas kovoja su skausmu ir artėjančia senatve.

Apie jį ir apie savo tuometinį gyvenimą po jo stogu man dar reikia papasakoti vieną nedidelį ir gana svarbų atsitikimą. Paskutinę savaitę prieš man išvažiuojant, tėvas vieną vakarą užsidėjo kepurę ir pasuko prie durų.

– Kur tu eini? – paklausiau aš.

– O kas tau rūpi? – atkirto jis.

– Galėtum ir pasakyti, jeigu nėra nieko bloga, – pridūriau aš.

Jis nusijuokė ir šūktelėjo:

– Galime eiti kartu, juk tu jau nebemažas.

Ir mes išėjome kartu. Į smuklę. Ten su alaus bokalais sėdėjo keletas kaimiečių, du nepažįstami vežikai gėrė absentą, o vieną stalą apsėdę jauni vaikinai lošė kortomis ir gerokai triukšmavo.

Aš retkarčiais išgerdavau taurę vyno, tačiau tai buvo pirmas kartas, kai užėjau į smuklę taip sau, be jokio reikalo. Buvau girdėjęs, kad mano tėvas mėgėjas išgerti. Jis gėrė daug ir šauniai, todėl mūsų ūkis nuolat susidurdavo su beviltiškais rūpesčiais, nors tėvas šiaip jau rimtai stengėsi jo neapleisti. Man krito į akis, kad šeimininkas ir svečiai buvo jam labai dėmesingi. Jis paprašė atnešti litrą vatlenderio, liepė man įpilti, pamokydamas, kaip tai padaryti. Pirmiausia reikėjo žemai palenkti butelį, paskui pakelti, kad būtų kuo ilgesnė srovė, ir tada palenkti kiek įmanoma žemiau. Po to jis pradėjo pasakoti apie įvairius vynus, kuriuos ragavo tais retais atvejais, kai nuvažiuodavo į miestą arba į itališkąją šalies dalį. Jis labai vertino tamsiai raudoną veltlino vyną, kurio išskyrė tris rūšis. Paskui tylesniu, įtikinamesniu balsu įsišneko apie kai kuriuos vatlenderio vynus buteliuose. Ir galiau-

siai pašnibždomis tarsi pasakų sekėjas prakalbo apie Noišatelio vynus. Tarp jų, žiūrint kokių metų, pasitaiko tokių, iš kurių putos, pilstant į taures, susidaro žvaigždė. Ir, pamirkęs smilių, nupiešė ant stalo žvaigždę. Paskui įsileido į negirdėtus spėliojimus apie rūšis ir skonį šampano, kurio jis niekada nebuvo gėręs, tačiau kažkodėl manė, kad vieno šampano butelio užtektų mirtinai nusigerti dviem vyrams.

Nutilęs ir susimąstęs jis įdegė pypkę. Pastebėjęs, kad neturiu ko rūkyti, davė man pinigų cigarams. Taip mes, sėdėdami vienas prieš kitą ir pūsdami į veidus dūmus, pamažu ištuštinome pirmąjį litrą. Geltonas, pikantiškas vatlenderis man labai patiko. Pamažu ūkininkai, kurie buvo įsitaisę prie gretimo stalelio, įsijungė į pokalbį su mumis, ir pagaliau vienas po kito krenkšėdami atsargiai persėdo prie mūsų. Greitai aš atsidūriau dėmesio centre, ir tai buvo geriausias įrodymas, kad gandas apie mane kaip alpinistą nebuvo pamirštas. Prasidėjo mitine migla apgaubti pasakojimai ir ginčai apie buvusius įkopimus ir nutrūktgalviškus griuvimus. Tuo tarpu mes baigėme antrąjį litrą ir man ėmė raibuliuoti akyse. Nusižengdamas savo prigimčiai, pradėjau garsiai girtis ir pasipasakojau apie narsų užsikorimą į aukščiausią Ganyklų lazdos viršukalnę, kur skyniau Alpių rožes Riozi Girtaner. Manimi netikėjo, aš dievagojausi, visi pradėjo juoktis, ir aš įsiutau. Kviečiau imtynių kiekvieną, kuris netikėjo manimi, ir pareiškiau, kad jei reikės, galiu juos visus suriesti į ožio ragą. Tada prie bufeto priėjo senas šleivas ūkininkėlis su dideliu moliniu ąsočiu ir paguldė jį ant stalo.

– Klausyk, – nusijuokė jis. – Jeigu tu toks stiprus, tai perskelk kumščiu šį ąsotį. Tada mes pastatysim tau tiek vyno, kiek į jį telpa. O jei neįstengsi, tai vyną statysi tu.

Mano tėvas pasiūlymą iškart priėmė. Aš atsistojau, apsivyniojau nosine plaštaką ir smogiau. Du pirmieji smūgiai nuėjo veltui. Nuo trečiojo ąsotis subyrėjo į šukes.

– Statyk! – sušuko tėvas, švytėdamas iš pasitenkinimo, ir šleivasis ūkininkėlis neprieštaravo.

– Gerai, – tarė jis, – aš pastatysiu tiek vyno, kiek telpa į ąsotį. Tačiau tai nebus labai daug.

Ir iš tikrųjų į šukes buvo galima įpilti labai nedaug vyno, ir prie mano rankos skausmo prisidėjo dar ir pajuoka. Tėvas irgi juokėsi iš manęs.

– Vadinas, tu laimėjai! – surikau ir, pripylęs šukę vyno iš mūsų butelio, užvožiau seniui ant galvos. Dabar nugalėtojai buvome mes, ir svečiai mus gyrė.

Po to pokšto sekė daugelis kitų. Paskui tėvas parvilko mane į namus, ir mes svirduliuodami įbildėjome į kambarį, kuriame vos prieš tris savaites stovėjo motinos karstas.

Miegojau kaip užmuštas, o rytą buvau tarsi sudaužytas. Tėvas, visai žvalus ir linksmas, juokėsi iš manęs ir didžiavosi savo pranašumu. O aš tylomis prisiekiau daugiau negirtuokliauti ir nekantriai laukiau išvažiavimo dienos.

Ta diena atėjo, ir aš iškeliavau, bet priesaikos neišlaikiau. Geltonasis vatlenderis, raudonas veltliniškis ir noienburgiškas su žvaigždutėmis bei daugelis kitų vynų nuo to laiko tapo geri mano draugai.

3

Ištrūkęs iš blaivaus ir slegiančio tėvynės oro, plačiai išskleidžiau malonumų ir laisvės sparnus. Jeigu šiaip gyvenime vėliau ir iškildavo šiokių ar tokių sunkumų, tai mano jaunystė buvo graži ir kupina džiaugsmų. Tarsi jaunas kareivis, kuris ilsisi žydinčioje pamiškėje, aš patyriau palaimingą nerimą tarp kovos ir flirto, kaip viską numatantis aiškiaregys stovėjau prie tamsių bedugnių, klausydamasis didžiulių srautų ir audrų ošimo, ir mano siela buvo pasiruošusi priimti daiktų sąskambį ir viso gyvenimo harmoniją. Godžiai ir džiaugsmingai gėriau iš pilnos jaunystės taurės, slapta ir tylomis kentėjau dėl gražių ir droviai dievinamų moterų ir be galo vertinau kilniausią jaunystės laimę – linksmą ir tyrą vyrišką draugystę.

Su nauju flaneliniu kostiumu ir nedidele, pilna knygų ir kitokios mantos dėže atvažiavau atsikovoti sau nors dalį pasaulio ir kuo greičiau įrodyti savo storžieviams gentainiams, kad esu iš kitoniško molio negu Kamencindai. Trejus nuostabius metus pragyvenau toje pačioje aukštoje ir šaltoje mansardoje, mokiausi, kūriau, svajojau ir jaučiausi apsuptas visų žemės grožybių šilumos. Ne kiekvieną dieną valgiau karštus pietus, tačiau kasdieną, kas naktį ir kas valandą dainavo, juokėsi ir verkė mano širdis, kupina džiaugsmo, karštai priglaudusi išsiilgtą mylimą gyvenimą prie savęs.

Ciūrichas buvo pirmas didelis miestas, kurį pamačiau aš, žalias kaimo bernelis, ir keletą savaičių mano akys buvo kupinos nuostabos. Iš tikrųjų stebėtis ar pavydėti miesto gyvenimo man net neatėjo į galvą, nes buvau per daug kaimietiškas, tačiau mane džiugino gatvių, namų ir žmonių įvairovė. Žiūrėjau į vežimų prigrūstas gatves, prieplaukas, aikštes, sodus, prabangius rūmus ir bažnyčias; mačiau į darbą uoliai skubančių žmonių būrius, besitrainiojančius studentus ir važinėjančius karietomis aristokratus, besipuikaujančius dabitas ir klaidžiojančius turistus. Madingos, elegantiškos ir pasipūtusios turtuolių žmonos atrodė man lyg povai vištidėje – gražios, išdidžios ir truputį juokingos. Ypatingai drovus aš nebuvau, tik uždaras ir užsispyręs, tačiau nė kiek neabejojau, kad esu ne iš kelmo spirtas ir galiu gerai susipažinti su judriu miesto gyvenimu, o vėliau rasti jame ir sau skirtą saugią vietą.

Jaunystė pasirodė man pavidalu jauno gražaus žmogaus, kuris studijavo tame pačiame mieste ir nuomojo du jaukius kambarius to paties namo antrajame aukšte. Kiekvieną dieną girdėjau apačioje jį grojant fortepijonu ir pirmą kartą pajutau bent truputį muzikos, moteriškiausio ir švelniausio meno, stebuklo. Mat matydavau iš namo išeinantį gražų jaunuolį, kuris kairėje rankoje laikydavo knygą arba natas, o dešinėje – cigaretę, tad dūmai driekėsi paskui grakščią veržlią jo eiseną. Mane prie jo traukė drovi meilė, tačiau buvau vienišius ir bijojau suartėti su žmogumi, kurio lengva, laisva ir turtinga padėtis, palyginti su mano skurdu ir gerų manierų stoka, galėjo tik pažeminti. Tačiau jis pats atėjo pas mane. Vieną vakarą jis pabeldė į mano duris ir aš truputį išsigandau, nes niekas ligi šiol manęs nebuvo aplankęs. Į kambarį įėjo gražusis studentas, padavė man ranką, pasisakė pavardę taip laisvai ir linksmai, tarsi mes būtume seni pažįstami.

– Aš norėjau paklausti, ar jūs nepageidautumėte truputį su manim pagroti, – maloniai tarė jis.

Niekada gyvenime nebuvau prisilietęs prie jokio instrumento. Aš jam tai pasakiau ir dar pridūriau, kad, be šveicariško kalniečių jodleriavimo, apie jokį kitą meną nieko neišmanau, tačiau jo grojimu fortepijonu esu labai sužavėtas.

– Kaip lengvai galima apsirikti, – linksmai sušuko jis. – Sprendžiant iš jūsų išvaizdos, galėjau prisiekti, kad jūs muzikantas. Nuostabu! Bet jūs mokate kalnietiškai jodleriuoti? Tai prašom nors kartelį padainuoti! Man tai labai patinka.

Aš sutrikau ir paaiškinau jam, kad taip staiga ir dar kambaryje dainuoti negaliu. Tam reikia kalno arba bent jau tokios vietos, kur jautiesi laisvas, o, be to, ir tam tikros nuotaikos.

– Na, tai galėsite jodleriuoti ant kalno! Ar gerai bus rytoj? Labai prašau. Mes galime paiškylauti pavakare. Pasibastysime, paplepėsime, tada jūs truputį padainuosite, o paskui kur nors kaime pavakarieniausime. Ar jūs turite laiko?

O taip, laiko aš turėjau. Skubiai sutikau. Ir čia pat paprašiau, kad jis ką nors pagrotų, ir mes nulipome į jo jaukų, erdvų butą apačioje. Keli moderniškai įrėminti paveikslai, fortepijonas, truputis meniškos netvarkos ir subtilus cigarečių aromatas teikė butui savotiškai malonios elegancijos ir jaukumo, ir man tai buvo labai nauja. Richardas atsisėdo prie fortepijono ir sugrojo keletą taktų.

– Jums tai pažįstama, ar ne? – linktelėjo jis man, atsigręžęs nuo fortepijono, šiek tiek palenkęs dailią galvą, maloniai žibančiomis akimis pažvelgęs į mane ir visas tiesiog nuostabiai atrodydamas.

– Ne, – atsakiau, – aš nieko nepažįstu.

– Tai Vagneris, – šūktelėjo jis, – iš „Meisterzingerių“, – ir grojo toliau. Lyg šilta gaivinanti maudyklė užliejo mane

lengvi ir stiprūs, ilgesingi ir linksmi garsai. O aš su slaptu džiaugsmu stebėjau grakščią grojančiojo nugarą ir sprandą, baltus muzikanto pirštus, ir mane apėmė tas pats baugštus susižavėjimas, kupinas švelnumo ir pagarbos, kurį jaučiau ir anksčiau, žiūrėdamas į aną tamsiaplaukį mokinį, kartu kilo ir neaiški nuojauta, kad šis gražus ir kilnus žmogus galbūt iš tikrųjų taps mano draugu ir išsipildys senas, nepamirštas tokios draugystės troškimas.

Kitą dieną užėjau pas jį. Šnekučiuodamiesi lėtai užkopėme į ne per didžiausią kalvą, žiūrėjome į miestą, ežerą, sodus ir gėrėjomės sodriu pavakario grožiu.

– O dabar pajodleriuokite! – šūktelėjo Richardas. – Jeigu varžotės, tai nusisukite. Tik labai prašau – kuo garsiau!

Jis turėjo likti patenkintas. Aš niršiai ir iškilmingai jodleriavau rausvam vakaro toliui su įvairiausiomis tonacijomis ir refrakcijomis. Kai baigiau, Richardas norėjo kažką pasakyti, bet susilaikė ir sukluses parodė virš kalnų. Nuo vienos tolimos viršūnės ataidėjo atsakas, vos girdimas, ištęstas ir lėtas, piemens ar keliauninko pasveikinimas, o mudu stovėjome ir džiaugsmingai tylėdami klausėmės. Taip kartu bestovint ir besiklausant, mane nukrėtė malonus atradimo šiurpulys, juk aš pirmą kartą stovėjau šalia draugo, ir mes dviese žiūrėjome į gražias, rausvų dūmų apniauktas gyvenimo erdves. Vakarėjantis ežeras pradėjo savo švelnų spalvų žaismą, ir prieš pat saulėlydį pamačiau, kaip virš jo judančioje migloje ryškėja kelios išdidžios, įžūliai statmenos Alpių viršūnės.

– Ten yra mano tėvynė, – tariau. – Vidurinis skardis vadinasi Raudonoji uola, dešinėje – Ožkos ragas, o kairėje – pats tolimiausias ir apvalus kalnas – tai Ganyklos lazda. Aš buvau dešimties metų ir trijų savaičių, kai pirmą kartą stovėjau ant tos plačios viršukalnės.

Įtempiau akis, kad pamatyčiau dar vieną viršūnę įpiečiau. Tačiau netrukus Richardas ištarė žodžius, kurių aš nesupratau.

– Ką jūs pasakėte? – paklausiau.

– Aš sakiau, kad žinau, koks yra jūsų menas.

– O koks?

– Jūs esate poetas.

Aš paraudau ir supykau, tačiau stebėdamasis, kaip jis tai atspėjo.

– Ne, – surikau, – aš ne poetas. Nors mokykloje rašiau eilėraščius, dabar neberašau.

– Aš galėsiu juos paskaityti?

– Aš juos sudeginau. Bet jei ir turėčiau, neduočiau jums skaityti.

– Tai tikriausiai buvo labai modernūs kūriniai, kuriuose daug Nyčės?

– Kas jis?

– Nyčė? Dieve mano, argi jūs nežinote Nyčės?

– Ne. Iš kur galiu apie jį žinoti?

Jis buvo sužavėtas, kad aš nežinau Nyčės. Tačiau aš užpykau ir paklausiau, kelis ledynus jis yra įveikęs. Kai jis pasakė, kad nė vieno, aš lygiai taip, kaip jis pirmai, pašaipiai nustebau. Tada padėjęs ranką man ant peties, jis visai rimtai pasakė:

– Jūs per daug jautrus. Bet ir pats dar nežinote, koks jūs pavydėtinai nesugadintas žmogus ir kaip mažai tokių yra. Pamatysite, kad po metų ar dvejų jūs žinosite apie Nyčę ir kitokį šlamštą daugiau už mane, nes jūs tvirtesnis ir protingesnis. Bet toks, koks jūs esate dabar, man geriau patinkate. Jūs nežinote nei Nyčės, nei Vagnerio, bet jūs pasiekėte daug snieguotų viršūnių ir turite tikro kalniečio veidą. Ir jūs, be abejo, esate poetas. Matau tą iš jūsų žvilgsnio ir iš kaktos.

Tai, kad jis taip laisvai ir nesivaržydamas žiūrėjo į mane ir pasakė savo nuomonę, buvo irgi neįprasta ir labai nustebino mane.

Dar daugiau nustebau ir nudžiugau, kai po savaitės labai garsioje alinėje jis gėrė su manim bruderšaftą, pašoko nuo kėdės, visų lankytojų akyse pabučiavo, apkabino, ir mes kaip pamišę pradėjome šokti aplink stalą.

– Ką pamanys žmonės! – droviai tarstelėjau aš.

– Jie manys, kad šis dvejetas yra labai laimingas arba labai girtas; o dauguma visai nieko nepamanys.

Apskritai, nors Richardas buvo vyresnis, protingesnis, geriau išauklėtas, daugiau patyręs ir rafinuotas, man dažnai atrodė, kad, palyginti su manim, jis tikras kūdikis. Gatvėje jis komiškai mandagiai asistuodavo jaunoms gimnazistėms, nutraukdavo rimčiausią fortepijono pjesę grynai vaikišku pokštu, o kartą, kai mes beveik dėl juoko nuėjome į bažnyčią, jis per pamokslą rimtai ir susimąstęs staiga paklausė mane:

– Klausyk, ar tau neatrodo, kad kunigas panašus į seną triušį?

Palyginimas buvo taiklus, tačiau man atrodė, kad jis tai būtų galėjęs pasakyti ir vėliau, ir aš jam tą pareiškiau.

– Tačiau juk tai tiesa! – atkirto jis. – Vėliau aš tikriausiai būčiau pamiršęs.

Jo pokštai, dažniausiai paremti Bušo* eilėraščių citatomis, toli gražu ne visada būdavo sąmojingi, bet tai netrikdė nei manęs, nei kitų, nes mes mylėjome ir vertinome ne jo išdaigas ir dvasingumą, o nesudrumsčiamą gerą nuotaiką ir kibirkščiuojančią vaikišką esybę, kuri galėjo kas akimirksnį prasiveržti ir sukurti mielą ir džiugią nuotaiką. Ji sklido iš

* Vilhelmas Bušas (1832–1908) – vokiečių dailininkas ir poetas, pagarsėjęs satyrinių bei humoristinių eilėraščių ciklais ir jų iliustracijomis.

kiekvieno jo mosto, iš tylaus juoko, iš atviro žvilgsnio, ir jos nebuvo įmanoma užgniaužti. Buvau tikras, kad jis ir miegodamas kartais šypsosi arba linksmai mostaguoja.

Richardas mane dažnai supažindindavo su kitais jaunais žmonėmis, studentais, muzikantais, dailininkais, literatais ir su kitataučiais, nes jam patiko visi įdomūs, mylintys meną, saviti žmonės, kurie atvykdavo į miestą. Tarp jų buvo keletas rimtų ir aistringų protų, filosofų, estetų, socialistų, ir aš daug ko iš jų išmokau. Žinios iš įvairiausių mokslo sričių būdavo padrikos, aš jas tobulinau, daug skaičiau, ir taip pamažu įgavau tam tikrą supratimą apie tai, kas jaudino ir audrino žymiausius tos epochos protus, susidarydamas tvirtą požiūrį apie pasaulio dvasinį gyvenimą. Jų viltys, troškimai, veikalai ir idealai buvo man patrauklūs ir suprantami, bet nejaučiau būtino poreikio pasisakyti už arba prieš. Man atrodė, kad daugelis iš jų visą minties jėgą ir aistrą skyrė visuomenės, valstybės, mokslo, meno ir mokymo metodų būklei ir kryptims taisyti, ir tik nedaugelis be jokių kitų tikslų troško nustatyti ir išsiaiškinti savo santykį su laiku ir amžinybe. Ir mano sieloje šis poreikis dažniausiai snūduriavo.

Daugiau draugų aš neturėjau, nes mylėjau vien tik Richardą, ir mylėjau pavydžiai. Net stengiausi atitraukti jį nuo moterų, su kuriomis jis daug ir intymiai bendravo. Tiksliai ir rūpestingai paisiau kiekvieno mažiausio susitarimo ir įsižeisdavau, jei turėdavau jo laukti. Kartą jis manęs paprašė, kad tiksliai tokią ir tokią valandą paimčiau jį pairkluoti. Aš atėjau, neradau jo namie ir veltui laukiau tris valandas. Kitą dieną tūžmiai prikišau jam jo nerūpestingumą.

– O kodėl nenuėjai irkluoti vienas? – nustebęs nusijuokė jis. – Aš apie tai visiškai užmiršau, galų gale kokia čia nelaimė.

– Aš įpratęs tiksliai laikytis žodžio, – atkirtau. – Tačiau, žinoma, jau pripratau ir prie to, kad tau nieko nereiškia, jeigu aš laukiu tuščiai. Kurgi ne, turint tiek draugų kaip tu!

Jis apstulbęs pažiūrėjo į mane.

– Ar tu šitaip rimtai žiūri į tokius menkniekius?

– Draugystė man ne menkniekis.

Ir baigęs priekaištų klausyt,
Prisiekia jis pasitaisyt... –

iškilmingai padeklamavo Richardas, suėmė mano galvą ir, rytiečių meilės papročiu patrynęs savo nosies galiuką į manąją, pradėjo man gerintis, kol aš, piktai juokdamasis, atsitraukiau nuo jo, bet draugystė neiširo.

Mano mansardoje buvo prikrauta daug pasiskolintų, dažnai brangių moderniosios filosofijos, poezijos ir kritikos knygų, literatūros žurnalų iš Vokietijos ir Prancūzijos, naujų pjesių, Paryžiaus feljetonų ir Vienos estetų kūrinių. Tačiau rimčiau ir mieliau negu į tas knygas, kurias tik prabėgomis perskaitydavau, aš žiūrėjau į senąją italų novelistiką ir istorijos studijas. Norėjau kuo greičiau baigti filologiją ir studijuoti tik istoriją. Greta visuotinės istorijos ir istorinio metodo veikalų skaičiau šaltinius ir monografijas apie vėlyvuosius viduramžius Italijoje ir Prancūzijoje. Be to, aš pirmą kartą artimiau susipažinau su labiausiai mano mylimu žmogum Pranciškum Asyžiečiu*, švenčiausiu ir palaimingiausiu tarp visų šventųjų. Ir šitaip mano svajonė, kuri atskleidė man visą gyvenimo ir sielos pilnatvę, tapo kasdieny-

* Pranciškus Asyžietis (Džovanis di Bernardonė, 1181–1226 – katalikų šventasis; parašė poetinių kūrinių, tarp jų himną italų kalba „Sesers saulės giesmė, arba Kūrinijos liaupsės“. Apie jį ir kalba H. Hesse šiame romane.

be ir šildė mano širdį garbėtroška, džiaugsmu ir jaunystės puikybe. Auditorijose visą laiką skyriau rimtam, gaižokam, o kai kada ir nuobodžiam mokslui. Namie grįždavau prie man artimų, dievobaimingų ar baisių, viduramžių pasakojimų arba prie jaukių senųjų novelistų, kurių gražus ir malonus pasaulis apgaubdavo mane kaip ūksminga sutemų pasaka, arba aš jausdavau, kaip virš manęs griausmingai ritasi modernių idealų ir aistrų banga. Kartais klausiausi muzikos, kvatojausi su Richardu, mačiausi su jo draugais, susipažinau su prancūzais, vokiečiais, rusais, klausydavau keistų šiuolaikinių knygų skaitymo, kai kada eidavau į dailininkų ateljė arba vakarėlius, kur aplink mane kaip fantastiškame karnavale ūžė sujaudintas dar nesusiformavusių asmenybių būrys.

Vieną sekmadienį mudu su Richardu aplankėme nedidelę paveikslų parodą. Mano draugas sustojo prie paveikslo, kuris vaizdavo kalnų pievą ir keletą ožkų. Jis buvo kruopščiai ir su meile nutapytas, tačiau kiek senamadiškas ir be ypatingos meninės individualybės. Kiekviename salone galima pamatyti tokių gražių, bet nereikšmingų paveikslėlių. Vis dėlto mane sujaudino gana tikslus gimtinės ganyklų pavaizdavimas. Aš paklausiau Richardo, kuo jį patraukė šitas paveikslas.

– Štai, – atsakė jis ir parodė dailininko pavardę kamputyje. Aš neįstengiau perskaityti rusvų raidžių.

– Šis paveikslas, – tarė Richardas, – ne kažin koks šedevras. Yra daug už jį gražesnių. Tačiau nėra gražesnės dailininkės už tą, kuri jį nutapė. Tai Erminija Aljeti, ir jeigu nori, rytoj galime užeiti pas ją ir pasakyti, kad ji yra didelė dailininkė.

– Ar tu ją pažįsti?

– Žinoma. Jei jos paveikslai būtų tokie gražūs kaip ji, tai seniai būtų praturtėjusi ir daugiau nebetapytų. Ji tai daro be

jokio noro ir tik dėl to, kad nieko kito neišmoko, iš ko galėtų pragyventi.

Richardas kaip visada užmiršo pokalbį ir atsiminė jį tik po kelių savaičių.

– Vakar aš sutikau Aljeti. Juk mes, rodos, norėjome pas ją užsukti. Taigi einam! Ar tavo apykaklė švari? Jai tai labai svarbu.

Apykaklė buvo švari, ir mes kartu išėjome pas Aljeti, aš su šiokiu tokiu vidiniu nenoru, nes man niekada nepatiko laisvas ir palaidokas Richardo ir jo draugų elgesys su studentėmis ir dailininkėmis. Vyrai visiškai nesivaržė, buvo čia šiurkštūs, čia ironiški, o merginos – praktiškos, protingos bei suktos, ir niekur nebuvo tos palaimingos atmosferos, kada man taip patiko moterys, ir aš garbinau jas.

Tarsi sugautas įžengiau į ateljė. Nors jau gerai pažinojau dailininkų dirbtuvių atmosferą, moters ateljė buvau pirmą kartą. Ateljė atrodė labai jauki ir tvarkinga. Trys ar keturi baigti paveikslai kabėjo ant sienos, o vienas, dar tik pradėtas tapyti, – ant molberto. Kitos sienos nukabinėtos labai kruopščiai ir dailiai pieštuku pieštais eskizais, čia stovėjo ir pustuštė knygų spinta. Dailininkė gana šaltai pasisveikino su mumis. Ji padėjo į šalį teptuką ir, nenusiėmusi darbinės prijuostės, atsirėmė į sieną, regėjos, ji nelinkusi skirti mums daug laiko.

Richardas ėmė baisiai girti išstatytą paveikslą. Ji išjuokė jį ir paprašė nebekalbėti.

– Bet juk, panele, man galėjo ateiti mintis nusipirkti tą paveikslą! Juo labiau kad karvės jame tarsi gyvos...

– Ten ne karvės, o ožkos, – ramiai pasakė ji.

– Ožkos? Žinoma, ožkos! Aš norėjau pasakyti, kad jos tarsi iš studijos, ir tai mane pribloškė. Ožkos tarsi gyvos ir tokios panašios į ožkas. Paklauskite mano draugo Kamencindo, jis tikras kalnų sūnus ir neleis man meluoti.

Sumišęs ir su pašaipa klausiausi tų plepalų ir pajutau staiga į mane nukreiptą dailininkės žvilgsnį. Ji ilgai ir nesidrovėdama žiūrėjo į mane.

– Ar jūs tikras kalnietis?

– Taip, panele.

– Tai iš karto matyti. Ir kaip jums patiko mano ožkos?

– O, jos iš tikrųjų puikios. Bent aš jau nepalaikiau jų karvėmis kaip Richardas.

– Labai malonu. Ar jūs muzikantas?

– Ne, studentas.

Daugiau ji nepasakė man nė žodžio, ir aš galėjau ramiai ją stebėti. Jos figūrą dengė ir darkė ilga prijuostė, o veidas man atrodė ne ypač gražus. Ryškūs siauro veido bruožai, gana griežtos akys, vešlūs, juodi, švelnūs plaukai ir visiškai mane sutrikdžiusi – atstumianti veido spalva. Ji labai priminė man gorgonzolą*, ir aš nė kiek nebūčiau nustebęs, jei būtų buvusi išvagota žalių plyšių. Aš dar niekada nebuvau matęs tokio blyškumo, o dabar prie nepalankaus rytmetinio ateljė apšvietimo veidas atrodė kraupiai suakmenėjęs – ne kaip iš marmuro, o tarsi iš vėjo nugairinto ir nubalinto akmens. Aš nebuvau pratęs apie moters veidą spręsti vien tik iš formos ir stengiausi vaikišku įpročiu ieškoti kažkokio atspalvio, rausvumo ir patrauklumo.

Richardui šiandieninis vizitas taip pat sugadino nuotaiką. Juo labiau aš buvau nustebintas arba tiksliau išgąsdintas, kai jis po kiek laiko man pranešė, kad Aljeti norėtų mane piešti. Jai reikėjo keleto eskizų, mano veidas jos nedomino, tačiau stambi mano figūra, jos nuomone, buvo tipiška.

---

* Itališko sūrio rūšis.

Tačiau dar anksčiau atsitiko kitas nedidelis įvykis, kuris pakeitė visą mano gyvenimą ir nulėmė ateitį daugeliui metų. Vieną rytą, vos tik pabudęs, aš tapau rašytoju.

Richardo verčiamas, grynai lavindamas stilių, pradėjau rašinėti apie mūsų pažįstamus žmones – trumpus įspūdžius, pokalbius ir visa kita, tiksliai tai pavaizduodamas, be to, parašiau keletą esė apie literatūrą ir istoriją.

Tą rytą aš dar tebegulėjau lovoje, kai pasirodė Richardas ir padėjo trisdešimt penkis frankus ant antklodės.

– Tai priklauso tau, – rimtai pasakė jis.

Pagaliau, kai aš išpyliau visus įmanomus klausimus, jis ištraukė iš kišenės laikraščio puslapį ir parodė ten atspausdintą nedidelę mano novelę. Jis turėjo nusirašęs ir daugiau mano rankraščių, kuriuos nunešė pažįstamam redaktoriui ir tyliai pardavė. Ir dabar mano rankose buvo pirmoji atspausdinta novelė ir honoraras už ją.

Niekada taip keistai nesijaučiau. Iš tikrųjų pykau ant Richardo už jo žaidimą su Apvaizda, bet pirmas rašytojo išdidumo jausmas, neblogi pinigai ir mintis apie galimą literatūrinę šlovę buvo stipresni, ir tai viską nulėmė.

Mano draugas supažindino mane su redaktoriumi kavinėje. Jis paprašė sutikimo pasilikti kitus Richardo parodytus kūrinius ir kada ne kada atsiųsti jam naujų. Jis sakė, kad mano kūriniuose, ypač istorijos klausimais, yra savito braižo ir kad su malonumu juos spausdintų ir tvarkingai už juos mokėtų. Tik dabar supratau, kaip tai svarbu. Dabar galėsiu ne tik kasdien sočiai valgyti ir atiduoti nedideles skolas, tačiau ir atsikratysiu studijų priespaudos ir galbūt jau netrukus, dirbdamas mėgstamą darbą, galėsiu iš jo pragyventi.

Greit redaktorius ėmė siųsti man į namus naujas knygas, kurias turėjau recenzuoti. Keletą savaičių pasinėriau į darbą,

bet kadangi honoraras buvo mokamas tik vieną kartą per ketvirtį, o aš, pasikliaudamas juo, pradėjau plačiau gyventi, tai ir vėl atėjo juoda diena, kai pradėjau badmiriauti. Porą dienų, neišeidamas iš savo kamaraitės, mitau tik duona ir kava, tačiau netrukus alkis vis dėlto atvijo mane į valgyklą. Pasiėmiau tris tomus iš recenzuoti atsiųstų knygų, kad galėčiau pasiūlyti jas kaip užstatą. Bukinistui jas jau siūliau, tačiau nieko iš to neišėjo. Valgis buvo puikus, tačiau geriant kavą man širdyje pasidarė neramu. Sumišęs prisipažinau padavėjai, kad neturiu pinigų ir norėčiau palikti knygas kaip užstatą. Ji paėmė į rankas vieną knygą, tai buvo eilėraščių tomelis, smalsiai pavartė ir paklausė, ar ji gali ją perskaityti. Ji labai mėgo skaityti, bet niekaip negalėjo gauti knygų. Aš pajutau, kad išsigelbėjau, ir pasiūliau jai už pietus visus tris tomus. Ji sutiko ir taip pamažu paėmė iš manęs knygų už septyniolika frankų. Už nedidelį eilėraščių tomelį aš gaudavau sūrio ir duonos, už romaną – tą patį ir vyno, o už novelių rinkinį – tik puodelį kavos ir duonos. Kiek atsimenu, tai buvo daugiausia menkaverčiai spazmiško modernistinio stiliaus kūrinėliai, ir geraširdė mergina galėjo iš jų susidaryti keistą šiuolaikinės vokiečių literatūros vaizdą. Su pasitenkinimu prisimenu tas priešpietes, kai aš skubėjau šuoliais iki devinto prakaito prie kokios nors knygos pabaigos o už knygą parašyčiau keletą eilučių, galėčiau šio to užvalgyti per pietus. Aš stropiai slėpiau nuo Richardo pinigų stygių, nes be jokio reikalo jo gėdinausi ir labai nenoriai skolinausi iš jo, ir tai tik labai trumpam laikui.

Aš nelaikiau savęs poetu. Tai, ką atsitiktinai rašiau, buvo ne eilėraščiai, o feljetonai. Tačiau tyliai puoselėjau slaptą viltį, kad ateis diena, ir aš parašysiu poemą – didelę, drąsią ilgesio ir gyvenimo dainą.

Kartais džiugiai giedrą mano sielos veidrodį sudrumsdavo savotiškas liūdesys, tačiau kol kas jis rimtai netrukdė. Jis užplūsdavo vienai dienai arba nakčiai kaip svajingas atsiskyrėliškos vienatvės ilgesys, paskui be pėdsakų dingdavo, o po kelių savaičių ar mėnesių vėl sugrįždavo. Pamažu pripratau prie jo kaip prie artimos draugės, ir jis neatrodė panašus į kančią, o greičiau į nerimastingą nuovargį, kuris turėjo nepakartojamo žavesio. Jei tai atsitikdavo naktį, aš, užuot gulęs miegoti, ištisas valandas prarymodavau prie lango, žiūrėdamas į juodą ežerą, į blyškiame danguje ryškėjančius kalnų siluetus ir į nuostabias žvaigždes virš jų. Tada mane dažnai apimdavo baimingai malonus, stiprus jausmas, kad visos tos nakties grožybės tarsi meta man pelnytą priekaištą. Tarsi žvaigždės, kalnai ir ežerai ilgėtųsi to, kuris suprastų ir apsakytų jų nebylios būties grožį ir kančią, tarsi būtent tokiu laikytų mane, ir kad tikrasis mano amatas – išreikšti savo eilėraščiais nebylios gamtos troškimus. Kaip tai būtų galima padaryti, niekada negalvojau, tačiau jaučiau, kad nuostabi ir rimta naktis kantriai ir tyliai laukia manęs. Ir šitaip nusiteikęs aš negalėjau nieko rašyti. Tačiau jaučiausi atsakingas tiems neaiškiems balsams ir paprastai po tokių naktų keletą dienų praleisdavau vienas klajodamas pėsčiomis. Man atrodė, kad taip aš parodau nors truputį meilės žemei, kuri nebyliai maldauja mane, o paskui pats juokiausi iš tokių savo minčių. Šios klajonės tapo mano tolesnio gyvenimo pagrindas: nuo šiol daugiausia laiko praleidau keliaudamas, ištisas savaites ir mėnesius klajodamas po įvairias šalis. Aš išmokau su nedaug pinigų ir duonos gabalu kišenėje nukeliauti labai toli, kelyje praleisdamas kiauras dienas ir dažnai nakvodamas po atviru dangumi.

Per savo rašytojavimą aš visiškai užmiršau dailininkę. Ir staiga gavau iš jos raštelį: „Ketvirtadienį pas mane puode-

lio arbatos renkasi keletas draugų ir draugių. Prašom ateiti ir atsivesti savo draugą".

Mes nuėjome ir radome ten visą nedidelę dailininkų koloniją. Tai buvo beveik tik nežinomi, užmiršti ir nevykę dailininkai, tačiau mane sujaudino tai, kad jie visi buvo labai patenkinti ir linksmi. Vaišino arbata, sumuštiniais, kumpiu ir salotomis. Kadangi ten neradau nė vieno pažįstamo ir buvau nekalbus, daviau valią savo apetitui ir beveik pusę valandos tyliai ir godžiai valgiau, o kiti tuo tarpu tik gurkšnojo arbatą ir plepėjo. O kai ir jie vienas po kito panoro truputį užkąsti, paaiškėjo, kad vienas buvau sukirtęs beveik visas kumpio atsargas. Aš suklydau, manydamas, kad dar mažų mažiausiai yra kitas padėklas su valgiais. Pasigirdo tylus kikenimas ir aš, pagavęs keletą ironiškų žvilgsnių, įsiutau ir prakeikiau italę kartu su jos kumpiu. Atsistojau, trumpai jos atsiprašiau, pažadėdamas kitą kartą ateiti su savo vakariene, ir griebiau skrybėlę.

Tada Aljeti paėmė man iš rankų skrybėlę, nustebusi ramiai pažvelgė į mane ir rimtai paprašė pasilikti. Ant jos veido krito šilkinio gaubto sušvelninta toršero šviesa, ir aš, dar tebeširsdamas, staiga pamačiau stebuklingą ir brandų šios moters grožį. Staiga suvokiau esąs ir nemandagus, ir kvailas, ir kaip drausmingas mokinukas atsisėdau nuošaliame kampe. Ten ir sėdėjau, vartydamas Komo ežero albumą. Kiti gėrė arbatą, šen ir ten vaikščiojo, juokėsi ir kalbėjosi, o kažkur kambario gale jau skambėjo styguojami smuikai ir violončelė. Staiga atsiskleidė uždanga, ir pasirodė keturi jaunuoliai, sėdį prie improvizuotų pultų, pasiruošę groti styginį kvartetą. Tą akimirką dailininkė priėjo prie manęs, pastatė ant stalelio priešais puodelį arbatos, maloniai linktelėjo ir atsisėdo šalia. Kvartetas skambėjo gana ilgai, tačiau aš

nieko negirdėjau, bet nustebęs ir išplėtęs akis žiūrėjau į grakščią, švelnią, gražiai apsirengusią damą, kurios grožiu aš suabejojau, o jos maisto atsargas suvalgiau. Su džiaugsmu ir baime prisiminiau, kad ji norėjo mane piešti. Tada pagalvojau apie Riozi Girtaner, Alpių rožes, sniego karalaitės pasaką, – ir visa tai man pasirodė kaip pasiruošimas šiandieninei akimirkai.

Kai muzika pasibaigė, tapytoja, mano džiaugsmui, nepasitraukė, bet liko ramiai sėdėti ir šnekučiuotis su manimi. Ji pasveikino mane su novele, kurią matė laikraštyje. Pasišaipė iš Richardo, kurį prirėmė prie sienos keletas jaunų merginų ir kurio nerūpestingas juokas kartais užgoždavo visų kitų balsus. Paskui ji vėl paprašė manęs papozuoti. Staiga man švystelėjo puiki mintis. Aš netikėtai prakalbau itališkai ir laimėjau ne tik džiaugsmingai nustebusių gyvų jos, pietietės, akių žvilgsnį, bet patyriau baugų malonumą išgirsti ją kalbant savo kalba, kuri atitiko jos lūpas, akis ir išvaizdą; skambia, elegantiška, skubria *lingua Toscana* su žavingu, vos pastebimu Tesino atspalviu. Vargu ar aš pats kalbėjau gražiai ir sklandžiai, tačiau tai manęs visai nevaržė. Kitą dieną turėjau ateiti pozuoti.

– *A rivederla**, – pasakiau atsisveikindamas ir nusilenkdamas taip žemai, kaip tik įmaniau.

– *A rivederci domani***, – nusišypsojo ji ir linktelėjo galvą.

Išėjęs iš jos namų, žingsniavau vis tolyn ir tolyn, kol gatvė pasiekė kalvos viršūnę ir staiga prieš mane atsiskleidė tvirtai ir kietai įmigęs tamsus kraštas. Vienas vienintelis laivelis

* Iki pasimatymo (*it.*).
** Iki pasimatymo rytoj (*it.*).

su raudonu žibintu skriejo per ežerą ir mėtė blyksinčius tamsiai raudonus atšvaitus virš juodo vandens, ant kurio tai šen, tai ten pasirodydavo viena kita bangelės ketera su vos matomu sidabruojančiu kontūru. Iš netolimo sodo atsklido mandolinų muzika ir juokas. Dangus buvo beveik aptrauktas debesimis, o virš kalvos pūtė stiprus, šiltas vėjas.

Ir kaip vėjas, kuris glamonėjo, taršė, lankstė vaismedžių šakas ir juodas kaštonų viršūnes, kad jos dejavo, kvatojo ir drebėjo, taip su manim žaidė aistra. Aš klaupiausi kalvos viršūnėje, guliau ant žemės, pašokęs dejavau, trypiau kojomis, plėšiausi nuo galvos skrybėlę, rausiausi veidu į žolę, purčiau medžių kamienus, verkiau, juokiausi, raudojau, šėlau, gėdinausi, buvau laimingas ir klaikiai suglumęs. Po valandos viskas atslūgo ir mane apėmė baisi neviltis. Nieko negalvojau, nieko nesprendžiau, nieko nejaučiau; kaip sapnuodamas nulipau nuo kalvos, apėjau pusę miesto, nuošalioje gatvėje pastebėjau dar neuždarytą mažą užeigą, nesąmoningai užsukau, išgėriau du litrus vatlenderio ir paryčiui girtas kaip maišas grįžau namo.

Kai aš kitą popietę atėjau pas panelę Aljeti, ji tiesiog pasibaisėjo.

– Kas jums yra? Gal sergate? Jūs siaubingai atrodote.

– Nekreipkite dėmesio, – atsakiau. – Man atrodo, kad šiąnakt aš labai pasigėriau, ir viskas. Prašom pradėti!

Mane pasodino ant kėdės ir paprašė nejudėti. Man tai buvo nesunku, nes greitai užsnūdau ir pramiegojau ateljė visą popietę. Tikriausiai dėl terpentino kvapo aš sapnavau, kad netoli mūsų namo vėl dažo valtį. Aš gulėjau ant žvirgždo šalia ir žiūrėjau, kaip su teptuku ir puodeliu rankose darbuojasi tėvas; čia pat buvo ir motina, o kai aš paklausiau, ar ji nemirė, ji tyliai tarė:

– Ne, jeigu manęs čia nebūtų, tu pagaliau taptum toks pat driskius, kaip ir tavo tėvas.

Pabudęs aš nukritau nuo kėdės ir labai nustebau, kad esu Erminijos Aljeti atelje. Jos pačios nemačiau, bet gretimame kambaryje girdėjau skambant puodukus bei šaukštus, ir tai padėjo suprasti, kad jau vakarienės metas.

– Ar pabudote? – šūktelėjo ji.

– Taip. Ar aš ilgai miegojau?

– Keturias valandas. Ar jums ne gėda?

– Žinoma, gėda. Bet aš sapnavau tokį gražų sapną.

– Ar papasakosite?

– Jei ateisite ir atleisite man.

Ji atėjo, bet nenorėjo atleisti, kol papasakosiu savo sapną. Taigi ėmiau pasakoti ir taip įsileidau į pamirštos vaikystės laikus, kad kai nutilau, buvo jau visai tamsu, ir ji žinojo visą mano vaikystės istoriją. Ji padavė man ranką, pataisė sulamdytą švarką ir paprašė rytoj vėl papozuoti, ir aš pajutau, kad ji suprato mane ir atleido už šiandieninį netaktą.

Dabar ištisas dienas valandų valandomis sėdėjau pas ją. Mes beveik nesikalbėjome, aš ramiai sėdėjau arba stovėjau ir kaip pakerėtas klausiaus švelnaus anglies brūženimo, uodžiau silpną aliejinių dažų kvapą ir, atrodo, nebuvo nieko daugiau – tik mylimos moters artumas ir nuolat į mane atkreiptas jos žvilgsnis. Balta šviesa sruveno atelje sienomis, ant lango stiklo zirzė keletas mieguistų musių, o gretimame kambaryje šniokštė spiritinė viryklė, nes po kiekvieno seanso man buvo paduodamas puodelis kavos.

Namuose dažnai galvojau apie Erminiją. Tai, kad negalėjau garbinti jos meno, niekaip neatsiliepė mano aistrai: nuo to ji nedidėjo ir nemažėjo. Ji pati buvo tokia graži, gera, tyra ir stipri – tai ką man galėjo reikšti jos paveikslai? Aš

net įžiūrėjau jos darbe herojiškumą. Moteris grūmėsi už gyvenimą kaip tyli, kantri ir drąsi kovotoja. Apskritai nėra nieko beprasmiškesnio, kaip galvoti apie tą, kurį myli. Tokie apmąstymai yra savotiškai panašūs į kai kurias liaudies ar kareivių dainas, kurios byloja apie daugybę dalykų, bet priedainis atkakliai kartojasi, nesvarbu, ar jis tinka, ar ne.

Taigi ir gražiosios italės paveikslas, kurį laikau atmintyje, nors ir gana ryškus, vis dėlto neturi tos daugybės linijų ir bruožų, kurie geriau matyti visai svetimų, negu šalia esančių žmonių paveiksluose. Aš jau nebeatsimenu, kokia buvo jos šukuosena, kaip ji rengėsi ir taip toliau, net nežinau, ar ji buvo aukšta, ar žema. Kai apie ją galvoju, matau tamsiaplaukę, kilnių formų galvą, aštriai žvelgiančias, bet nelabai dideles akis blyškiame gyvame veide ir tobulo grožio prisirpusias plonas lūpas. Kai galvoju apie ją ir apie aną be galo mielą laiko tarpą, visada prisimenu tą vakarą ant kalvos, kai šiltas vėjas pūtė virš ežero ir kai aš verkiau, džiūgavau ir šėlau. Prisimenu ir dar vieną vakarą, apie kurį dabar noriu papasakoti.

Man pasidarė aišku, kad turiu kaip nors išpažinti dailininkei savo meilę ir pasipiršti. Jeigu ji būtų buvusi toliau nuo manęs, būčiau ramiai žavėjęsis ja ir slapta kankinęsis. Tačiau beveik kasdien ją matyti, kalbėtis, duoti ranką ir lankytis jos namuose su nuolat skaudama širdimi – ilgiau kentėti nebegalėjau.

Dailininkai ir jų draugai surengė nedidelę vasaros šventę. Ji vyko gražiame sode prie ežero šiltą ir švelnų vidurvasario vakarą. Mes gėrėme vyną ir vandenį su ledu, klausėme muzikos ir žiūrėjome į raudono popieriaus žibintus, kurių ilgos girliandos kabojo tarp medžių. Buvo daug šnekama, juokaujama, kvatojama ir, žinoma, dainuojama. Kažkoks niekingas dailininkėlis vaidino romantiką, pakreipęs ant šono

beretę, tysojo ant turėklų ir brązgino gitara. Žymesni dailininkai arba visai neatėjo, arba sėdėjo nuošalyje tarp senių. Iš moterų buvo tik dvi jaunutės dailininkės šviesiomis vasarinėmis suknelėmis, o kitos, kaip paprastai, vilkėjo nevalyvais kostiumėliais. Ypač šlykšti man pasirodė nejauna ir negraži studentė su vyriška šiaudine skrybėle ant kirptų plaukų, kuri rūkė cigarus, maukė vyną, daug ir garsiai kalbėjo. Richardas kaip visada flirtavo su jaunomis merginomis. Aš, kad ir labai susijaudinęs, gėriau mažai ir laukiau Aljeti, kuri žadėjo šiandien kartu pasiirstyti ežere. Pagaliau ji atėjo, padovanojo man keletą gėlių, ir mudu sulipome į valtelę.

Ežeras buvo lygus kaip veidrodis ir kaip visada naktį bespalvis. Aš greitai išsiyriau į atvirą ežerą ir visą laiką žiūrėjau į liekną moterį, kuri patenkinta patogiai sėdėjo priešais mane vairininko sėdynėje. Aukštas dangus buvo dar žydras, ir pamažu, viena po kitos, pasirodė blyškios žvaigždės, ant kranto tai šen, tai ten sklido muzika ir kiti vakarėlio garsai. Vanduo, tyliai gurgėdamas, priešinosi irklams, vienur kitur tamsios ir beveik nematomos tyliu ežero paviršiumi plaukė kitos valtelės, tačiau aš beveik nekreipiau į jas dėmesio, bet įsmeigęs žvilgsnį žiūrėjau į vairininkę, o planuotas meilės prisipažinimas kaip sunkus geležinis žiedas spaudė mano baugščią širdį. Viso vakaro gamtovaizdžio grožis ir poezija, sėdėjimas valtyje, žvaigždės, drungnas ramus ežeras – viskas gąsdino mane, nes atrodė kaip graži teatro dekoracija, kurios centre turėjau suvaidinti sentimentalią sceną. Kol mes abu tylėjome, baimės ir gūdžios tylos slegiamas, aš irklavau iš visų jėgų.

– Koks jūs stiprus, – susimąsčiusi tarė ji.

– Norėjote pasakyti – storas? – paklausiau aš.

– Ne, aš turiu galvoje raumenis, – nusijuokė ji.

– Taip, jėgos man dar užtenka.

Tai buvo negera pradžia. Liūdnas ir piktas irklavau toliau. Po kiek laiko paprašiau, kad ji papasakotų ką nors apie savo gyvenimą.

– Ką jūs norėtumėte išgirsti?

– Viską, – tariau aš. – Geriausiai meilės istoriją. Paskui ir aš jums papasakosiu savo vienintelę meilės istoriją. Ji labai trumpa, graži ir pralinksmins jus.

– Ką jūs sakote! Tai pasakokite!

– Ne, pirma jūs! Jūs ir taip žinote apie mane daugiau, negu aš apie jus. Norėčiau sužinoti, ar jūs kada nors buvote iš tikrųjų įsimylėjusi, o gal jūs, to aš labai bijau, per daug protinga ir išdidi mylėti.

Erminija truputį pagalvojo.

– Tai dar viena romantiška jūsų idėja, – pagaliau tarė ji, – naktį ant ežero versti moterį pasakoti istorijas. Deja, aš negaliu. Jūs, poetai, esate įpratę viskam rasti gražių žodžių ir manote, kad tie, kurie mažiau kalba apie savo jausmus, visai neturi širdies. Bet dėl manęs jūs apsirikote, nes netikiu, kad kas nors gali karščiau ir stipriau mylėti negu aš. Aš myliu vyrą, kuris yra vedęs kitą moterį, ir jis myli mane nė kiek nemažiau, tačiau mes abu nežinome, ar kada nors galėsime būti kartu. Mes rašome vienas kitam, o kartais ir susitinkame...

– Norėčiau jūsų paklausti, ar ta meilė daro jus laimingesnę, ar skurdesnę, o gal tokią ir kitokią kartu?

– Ak, meilė egzistuoja ne tam, kad mus padarytų laimingus. Aš tikiu, kad meilė egzistuoja tam, kad parodytų mums, kokie mes stiprūs galime būti kentėdami ir liūdėdami.

Aš tai supratau ir negalėjau sulaikyti tylios dejonės, kuri vietoj atsakymo išsiveržė iš mano lūpų.

Ji išgirdo.

– Ak, – tarė ji, – jau ir jūs tai žinote? Juk jūs dar toks jaunas? Ar norite atlikti išpažintį? Prašom, jei iš tikrųjų norėtumėte...

– Galbūt kitą kartą, panele Aljeti. Be to, aš šiandien nekaip nusiteikęs, ir man labai gaila, kad galbūt ir jums sugadinau nuotaiką. Gal grįžkime atgal?

– Kaip norite. Beje, ar toli mes esame?

Aš neatsakiau, giliai panėriau irklus į vandenį, apsisukau ir ėmiau irkluoti tarsi audros genamas. Laivelis skubiai čiuožė ežero paviršiumi ir, gėdos ir sielvarto pagautas, jaučiau, kaip veidu ritasi dideli šalto prakaito lašai. Kai pagalvojau, kiek nedaug trūko, kad suvaidinčiau klūpantį ir motiniškai švelniai atstumtą įsimylėjėlį, pasijutau sukrėstas ligi širdies gelmių. Ir dabar beliko vienas dalykas – sukaupti visas jėgas ir žūtbūt atsikratyti sielvarto. Aš irklavau kaip pamišęs.

Gražioji panelė buvo šiek tiek nustebinta, kai aš ant kranto trumpai atsisveikinau ir palikau ją vieną.

Ežeras buvo toks pats lygus, muzika skambėjo taip pat linksmai, popieriniai žibintai buvo tokie pat šventiškai raudoni kaip pirmiau, bet man viskas atrodė kvaila ir juokinga. Net muzika. Jaunuolį aksominiu švarku, kuris pagyrūniškai tampėsi gitarą su plačiu šilko kaspinu, būčiau sutrynęs į miltus. O laukė dar fejerverkas. Tai buvo visiškai vaikiška.

Pasiskolinau iš Richardo keletą frankų, atsismaukiau ant pakaušio skrybėlę ir pradėjau žygiuoti; išėjau iš miesto ir traukiau tolyn neskaičiuodamas valandų, kol užsinorėjau miego. Atsiguliau pievoje, bet po valandos pabudau šlapias nuo rasos, drebėdamas ir sustingęs pakilau ir pasukau į artimiausią kaimą. Buvo ankstyvas rytas. Dulkėta gatve traukė šienpjoviai, pro tvartų duris žvelgė užsimiegoję bernai, visur viešpatavo kaimiškas vasaros darbymetis. Tau reikėjo būti

ūkininku, tariau aš sau, susigėdęs perėjau per kaimą ir, leipdamas iš nuovargio, žygiavau toliau, kol pirmoji saulės šiluma leido atsikvėpti. Bukų giraitės pakraštyje kritau ant sausos miško žolės ir miegojau saulės šildomas beveik ligi vakaro. Kai pabudau, galva buvo apsvaigusi nuo pievų kvapo, sąnariai maloniai apsunkę, kiek tik gali apsunkti nuo ilgo gulėjimo ant mylimos Dievo žemės, o šventė, pasiirstymas valtele ir visa kita atrodė taip tolima, liūdna ir beveik pamiršta kaip prieš kelis mėnesius perskaitytas romanas.

Aš negrįžau tris dienas, deginausi saulėje ir svarsčiau, ar man tuo pačiu žygiu negrįžus namo ir nepadėjus tėvui nupjauti atolo.

Suprantama, skausmas dar ilgai nepaliko manęs. Grįžęs į miestą, iš pradžių vengiau dailininkės kaip maro, tai truko neilgai, bet ir vėliau, kai tik ji pasižiūrėdavo į mane arba užkalbindavo, tarsi replėmis suspausdavo širdį.

4

Tai, kas kitados nepavyko tėvui, padarė meilės kančios. Aš tapau girtuokliu.

Mano gyvenimui ir būdui tai buvo svarbiau negu visa tai, apie ką ligi šiol pasakojau. Stiprus, svaiginantis dievas tapo ištikimu mano draugu, toks jis yra dar ir šiandien. Kas galingesnis už jį? Kas yra toks nuostabus, fantastiškas, svajingas, linksmas ir liūdnas? Jis didvyris ir burtininkas. Jis suvedžiotojas ir Eroto brolis. Jis padaro net tai, kas neįmanoma: į skurdžias žmonių širdis įlieja gražios ir stebuklingos poezijos. Iš manęs, atsiskyrėlio ir ūkininko, jis sukūrė karalių, poetą ir išminčių. Ištuštėjusią gyvenimo valtį užpildo naujais likimais, o išmestus į krantą grąžina atgal į veržlų didelio gyvenimo srautą.

Toks yra vynas. Tačiau kartu jis yra toks kaip visos vertingos dovanos ir menai. Jis nori būti mylimas, surastas, suprastas ir per kančią pasiektas. Tai sugeba ne visi, ir todėl jis pražudo tūkstančius. Jis sendina, žudo arba užgesina išminties liepsną. Tačiau savo numylėtiniams jis kelia puotas ir stato vaivorykščių tiltus į palaimingas salas. Jis pastebi, kai jie pavargsta, ir pakiša pagalvėles po galva, o kai juos perima liūdesys, tvirtai ir švelniai apkabina kaip draugas arba rūpestinga motina. Gyvenimo chaosą jis paverčia nuostabiais mitais ir didele arfa sugroja kūrybos giesmę.

Arba jis virsta kūdikiu su ilgomis švelniomis garbanomis, siaurais pečiais ir gležnomis rankomis ir kojomis. Jis glaudžiasi tau prie širdies, atsukęs gražų veidą, ir svajingai žiūri į tave meiliomis didelėmis akimis, kurių gelmėje kaip ką tik ištryškusiame miško šaltinyje blizgėdami sruvena ir rojaus prisiminimai, ir prarasta dieviška vaikystė.

Svaigusis dievas panašus ir į srautą, kuris, dusliai ošdamas, keliauja per pavasario naktį. Ir panašus į jūrą, kuri ir saulę, ir audrą sūpuoja ant savo vėsių bangų.

Kalbėdamas su savo numylėtiniais, jis užlieja juos banguojančia ir audrojančia paslapčių, prisiminimų, poezijos ir nuojautų jūra. Pažįstamas pasaulis pasidaro mažas ir pradingsta, kai su baugščiu džiaugsmu siela puola į kitą pasaulį, kur viskas svetima ir viskas pažįstama, ir kur kalbama tik muzikos, poezijos ir svajonių kalba.

Tačiau apie tai man dar reikia papasakoti.

Taip jau išėjo, kad galėjau ištisas valandas užsimiršti ir puikiai jaustis, studijuoti, rašyti ir klausytis Richardo muzikos. Tačiau nebuvo dienos, kuri praeitų be kančios priepuolio. Kartais jis ištikdavo mane tiktai naktį lovoje, aš dejuodavau, blaškydavausi ir užmigdavau vėlai su ašaromis akyse. Arba kančia persmelkdavo, kai sutikdavau Aljeti. Bet dažniausiai kankindavausi temstant, kai prasidėjo gražūs, šilti ir varginantys vasaros vakarai. Tada eidavau prie ežero, išsinuomodavau valtelę, irkluodavau, kol perkaisdavau ir pavargdavau, bet tuomet žinodavau, kad nevalia grįžti namo. Vadinasi, į smuklę arba užeigą. Ten ragaudavau įvairiausius vynus, gerdavau ir niūrodavau, ir kitą dieną, aišku, būdavau kaip ligonis. Šimtus kartų su sielvartu ir pasišlykštėjimu pasižadėdavau, kad daugiau nebegersiu. Bet vėl ėjau į smuk-

les ir gėriau. Pamažu ėmiau pažinti vynus bei jų veikimą ir pradėjau gerti, taip sakant, sąmoningai, tačiau gana naiviai ir primityviai. Pagaliau apsistojau prie tamsiai raudono veltlinerio. Pirma jo taurė būdavo aitri ir žadinanti, paskui mintis užtemdavo, pavirsdavo tylia, įprastine svajone, o paskui vynas pradėdavo kerėti, kurti ir pats eiliuoti. Tada aš pamatydavau visus nuostabiai iliuminuotus gamtovaizdžius, kurie man buvo kada nors patikę, jie apsupdavo mane, ir aš keliaudavau po juos, dainuodavau, svajodavau ir jausdavau, kaip manyje verda pakilus, šiltas gyvenimas. O visa pasibaigdavo ypač maloniu liūdesiu, tarsi šalia manęs smuikai grotų liaudies dainas, ir tarsi aš žinočiau, kad kažkur yra didelė laimė, pro kurią praėjau ir paleidau iš rankų.

Kažkaip savaime susiklostė, kad vis rečiau pradėjau gerti vienas, o susirasdavau kokią nors kompaniją. Tačiau kai būdavau tarp žmonių, vynas visai kitaip veikdavo mane. Aš pasidarydavau kalbus, bet nesusijaudindavau, o jausdavau ypatingą šaltą virpulį. Tokią naktį atsiskleisdavo dar viena, vargu ar man pačiam pažįstama mano prigimties pusė, tačiau ji priklausydavo ne darželio ar dekoratyvinėms gėlėms, o greičiau dagiams ir dilgėlėms. Kartu su gražbylyste mane apimdavo pikta kandi nuotaika, ir aš pasidarydavau ryžtingas, pasipūtęs, kritiškas ir sąmojingas. Kai mane supdavo žmonės, kurių nemėgau, aš subtiliai ar klastingai, o kartais šiurkščiai ir atkakliai erzinau ir siutinau juos, kol jie išeidavo. Apskritai žmonės man nuo vaikystės nebuvo nei ypač mieli, nei reikalingi, o dabar ėmiau į juos žiūrėti su panieka ir ironiškai. Su malonumu pasakojau išgalvotas trumpas istorijas, kuriose žmonių santykiai buvo be meilės, bet tariamai tikri, tačiau pavaizduoti satyriškai ir su skaudžia pašaipa. Iš kur many atsirado toji panieka, nė pats nežinojau, ji paplūdo iš

mano esybės kaip pritvinkusi votis, ir daug metų negalėjau jos atsikratyti.

O kai kartais vakarais sėdėdavau vienas, vėl svajodavau apie kalnus, žvaigždes ir liūdną muziką.

Per tas savaites parašiau seriją straipsnių apie mūsų laikų visuomenę, kultūrą ir meną; piktą knygeliūkštę, kurios turinį sudarė mano restoraniniai pokalbiai. Istorijos studijos, kurias aš gana kruopščiai tęsiau, davė man nemažai savotiškai solidžios medžiagos pagrindą mano satyroms.

Šis kūrinėlis padėjo man gauti viename didesniame laikraštyje bendradarbio vietą, ir aš iš to beveik galėjau pragyventi. Netrukus išėjo mano apybraižų knygelė, kuri turėjo gana didelį pasisekimą. Tada visiškai mečiau filologiją. Aš jau mokiausi paskutinius metus, užmezgiau ryšius su vokiečių žurnalais, ir tai padėjo man atsikratyti nežinios bei skurdo ir atsidurti tarp pripažintųjų. Aš užsidirbdavau duoną, atsisakiau vargingos stipendijos ir, iškėlęs bures, pasukau į gana niekingą profesionalaus literato gyvenimą.

Nepaisant pasisekimo ir mano tuštybės, nepaisant satyros ir meilės kančių, mane supo šiltas jaunystės džiaugsmo ir liūdesio spindesys. Nepaisant visos ironijos ir menko nerūpestingo pasipūtimo, aš svajojau apie tikslą, laimę ir tobulybę. Kaip to pasiekti, nežinojau. Tik jaučiau, kad gyvenimas turėtų kada nors pakloti man po kojų ypač svaigią laimę, garbę, galbūt meilę, kuri patenkintų mano ilgesį ir išaukštintų esybę. Aš buvau lyg pažas, kuris svajoja apie kilnias damas, riterių kovas ir didelę garbę.

Aš tikėjau, kad stoviu į aukštumas vedančio kelio pradžioje. Nežinojau, kad visa tai, ką aš ligi šiol išgyvenau, yra tik atsitiktinumas ir kad mano gyvenimui ir esybei dar trūksta saviško pagrindo. Ir dar nežinojau, kad mane ka-

muoja ilgesys, kurio negali patenkinti nei meilė, nei garbė, nei pilnatvė.

Su visu jaunystės džiaugsmu mėgavausi savo menka aitroka garbe. Man buvo malonu sėdėti prie gero vyno butelio tarp protingų ir dvasingų žmonių ir matyti atsuktus dėmesingus veidus, vos tik pradėdavau kalbėti.

Kartais aš pastebėdavau, nuo kokio didelio ilgesio nori išsigelbėti visos šių dienų sielos ir kokiais nesuvokiamais keliais tas ilgesys jas veda. Tikėti Dievu buvo laikoma kvaila ir beveik nepadoru, bet buvo tikima daugybe mokymų ir vardų – Šopenhaueriu, Buda, Zaratustra ir daugeliu kitų. Buvo jaunų, nežinomų poetų, kurie stilinguose butuose meldėsi statuloms ir paveikslams. Jie būtų gėdinęsi lenktis Dievui, bet klūpojo prieš Otrikolio* Dzeusą. Buvo asketų, kurie kankino save susilaikymu ir kurių tualetai šaukėsi dangaus keršto. Jų Dievas vadinosi Tolstojus arba Buda. Buvo dailininkų, kurie susikurdavo pageidaujamą nuotaiką tam tikrais tapetais, muzika, valgiais, vynu, kvepalais arba cigarais. Jie sklandžiai su išmoktu aiškumu kalbėjo apie muzikines linijas, spalvų akordus ir panašius dalykus ir visur ieškojo „individualios gaidos“, kurią daugiausia rasdavo kiek apgaudinėdami save ar kvailiodami. Iš esmės man visa ši konvulsyvi komedija buvo juokinga ir įdomi, tačiau dažnai su keistu virpuliu jaučiau, kiek daug rimto ilgesio ir tikros dvasinės jėgos įsižiebia ir sudega.

Iš visų tų fantastiškai besireiškiančių modernių poetų, menininkų ir filosofų, su kuriais tuo metu nustebęs ir sužavėtas susipažinau, nežinau nė vieno, kuris būtų tapęs garsenybe. Tarp jų buvo mano vienmetis vokietis, paslaugus ma-

* IV a. pr. Kr. romėnų kopija Vatikano muziejuje.

lonus žmogelis, subtilus ir jautrus viskam, kas siejosi su menu. Jam pranašavo didelio poeto ateitį, ir aš keletą kartų girdėjau, kaip jis skaitė eilėraščius, ir visada prisimindavau juos kaip kvapnų dvasingą grožį. Galbūt jis buvo vienintelis tarp mūsų visų, iš kurio galėjo išeiti tikras poetas. Vėliau atsitiktinai sužinojau jo trumpą istoriją. Po vienos literatūrinės nesėkmės jis pasidarė toks baugštus ir uždaras, kad pateko į niekšingo globėjo rankas, kuris, užuot jį padrąsinęs ir atvedęs į protą, gana greitai pražudė. Turtingo pono vilose jis nervingoms ponioms vaidino trivialų estetą, įsivaizdavo esąs nepripažintas genijus ir graudžiai nuodijo savo sąmonę vien Šopeno muzika ir prerafaelitų* ekstazėmis.

Su siaubu ir pasigailėjimu prisimenu tą keistai apsirengusią ir garbanotą poetų ir estetų minią, nes tik paskui supratau visą jų aplinkos pavojingumą. Laimei, mane nuo tų žaidimų gelbėjo kalnietiškas kaimiškumas.

Tačiau kilnesnė ir džiaugsmíngesnė už garbę, vyną, meilę ir išmintį buvo draugystė. Ji buvo vienintelė, kuri pagaliau įveikė mano įgimtą nerangumą, išsaugojo šviesią ir nesugadintą jaunystę. Aš ir šiandien nežinau nieko brangesnio kaip garbinga ir tvirta vyriška draugystė, ir jeigu sunkiomis dienomis ko nors ilgiuosi iš jaunystės laikų, tai vien studentiškos draugystės.

Tuo metu, kai buvau įsimylėjęs Erminiją, truputį pamiršau Richardą. Iš pradžių nesąmoningai, bet po kelių savaičių mane ėmė graužti sąžinė. Aš jam prisipažinau, ir jis pasakė man, kad sekė visos nelaimės eigą, ir aš vėl nuoširdžiai ir pavydulingai prisirišau prie jo. Tai, ką gera ir linksma tuo

* XIX a. vid. ir antros pusės anglų dailininkų ir rašytojų grupė, kurios meno idealas – renesansas.

metu išmokau gyvenime, gavau iš jo. Jis buvo gražus ir tyras kūnu ir siela, bei jo gyvenime, regis, nebuvo jokių šešėlių. Kaip išmintingas ir judrus žmogus jis puikiai suprato to meto aistras ir paklydimus, ir jie jam nepadarė jokios žalos. Jo eisena, kalba ir visas būdas buvo lankstūs, harmoningi ir mieli. O kaip jis mokėjo juoktis!

Mano vyno studijų jis nelabai suprato. Jis eidavo kartu su manim, bet jam užtekdavo poros taurių, ir jis su naivia nuostaba stebėjo vilkišką mano apetitą. Tačiau kai jis pamatydavo, kad mane apima bejėgiškas liūdesys, man grodavo, skaitydavo ir vesdavo pasivaikščioti. Per trumpus pasivaikščiojimus mes išdykaudavome kaip du maži berniūkščiai. Vieną šiltą popietę gulėjome mišku apžėlusiame slėnyje, svaidėmės eglių kankorėžiais ir dainavome jausmingas melodijas iš „Dievobaimingosios Elenos“. Sraunus ir tyras upelis taip ilgai ir viliojamai glamonėjo mūsų klausą, kad mes nusirengėme ir sulindome į jo šaltą vandenį. Tada Richardui kilo idėja suvaidinti komediją. Jis atsisėdo ant samanotos uolos ir vaidino Lorelėją, o aš, drąsus jūreivis, plaukiau mažu laiveliu pro jį. Jis atrodė toks mergiškai drovus ir darė tokias grimasas, kad aš, turėdamas suvaidinti neapsakomą skausmą, vos galėjau susilaikyti nesikvatojęs. Staiga pasigirdo garsūs balsai, takelyje pasirodė turistų būrys, ir mes, nuogaliai, turėjome skubiai pasislėpti po vandens išplauta ir virš mūsų pakibusia pakriūte. Kai nepastabi draugija žygiavo pro mus, Richardas pradėjo imituoti įvairiausius garsus, jis kriuksėjo, mykė ir šnarpštė. Turistai sustojo, ėmė žvalgytis, pažiūrėjo į vandenį ir vos nepamatė mūsų. Tada mano bičiulis pusiau išlindo iš savo prieglobsčio, pažvelgė į sutrikusią draugiją ir, mėgdžiodamas kunigo gestus, iškilmingu bal-

su tarė: „Keliaukite ramybėje!“ Ir tuoj pat išnyko, o paskui sužnybo man ranką ir pasakė:

– Juk tai buvo šarada!

– O kokia?

– Panas gąsdina piemenis, – nusijuokė jis. – Deja, ten buvo ir moterų.

Į mano istorijos studijas jis beveik nekreipė dėmesio. Tačiau mano beveik pamaldžiam žavėjimuisi Pranciškumi Asyžiečiu jis greitai pritarė, nors kartais ir negailėdavo jam karčių pašaipų, mane piktindamas. Mes matėme šventąjį kankinį kupiną džiaugsmingo įkvėpimo kaip didelį gerą vaiką klajojantį po Umbriją, besidžiaugiantį savo Dievu ir savo nuolankia meile žmonėms. Mes kartu skaitėme jo nemirtingąją „Sesers saulės giesmę“ ir beveik mokėjome ją atmintinai. Kartą, kai grįžome garlaiviu paplaukioję po ežerą ir vakaro vėjas liūliavo paauksuotą vandenį, jis tyliai paklausė:

– Klausyk, ką apie tai sako šventasis?

Ir aš pacitavau:

– *Laudato si, mi Signore, per frate vento e per aere e nubilo e sereno et onne tempo!**

Kai mes ginčijomės ir kalbėjome vienas kitam nemalonius dalykus, jis visada lyg juokais kaip gimnazistas sviesdavo man į veidą daugybę įvairiausių pravardžių, kad aš pradėdavau kvatotis, ir pyktis nebetekdavo savo geluonies. Mano draugas buvo rimtas tiktai tada, kai klausydavosi mylimų muzikantų arba kai grodavo pats. Bet ir tada galėdavo nutraukti grojimą ir iškirsti kokį nors pokštą. Vis dėlto jo meilė menui buvo kupina tikro nuoširdaus pasiaukojimo, o jo pojūtis tikrumui ir prasmingumui – neabejotinas.

---

* Tegarbina Tave, o Viešpatie, brolis vėjas,
Erdvės, debesys, giedra ir oro atmainos... (*It.*)

Jis puikiai suprato subtilų ir švelnų paguodos meną, mokėjo kartu liūdėti ir pralinksminti, matydamas draugą nelaimėje. Užtikęs mane blogai nusiteikusį, jis galėjo papasakoti gausybę anekdotiškų istorijų su groteskišku švelnumu, ir jo balsas taip guosdavo ir džiugindavo, kad retai galėdavau jam atsispirti.

Mane jis truputį gerbė ir dėl to, kad buvau rimtesnis už jį, be to, jam imponavo mano fizinė jėga. Jis tuo girdavosi kitiems ir didžiavosi, kad turi draugą, kuris jį viena ranka galėtų pasmaugti. Jis teikė daug reikšmės fizinei jėgai ir vikrumui, išmokė mane žaisti tenisą, kartu irklavo ir plaukiojo, vertė jodinėti ir nedavė man ramybės, kol išmokau lošti biliardą taip gerai kaip jis. Tai buvo mėgstamiausias jo žaidimas, ir žaidė jis ne tik artistiškai ir meistriškai, bet ir apskritai žaisdamas buvo labai gyvas, sąmojingas ir linksmas. Dažnai jis pavadindavo tris biliardo rutulius mūsų bendrų pažįstamų vardais ir kiekvienu smūgiu iš vietos, prisiartinęs ar atsitolinęs nuo kamuolio, sukurdavo ištisus romanus, kupinus sąmojų, kandžių užuominų ir karikatūriškų palyginimų. O žaidė jis ramiai, lengvai ir labai elegantiškai, todėl stebėti jo žaidimą buvo vienas malonumas.

Mano rašymą jis vertino ne kiek geriau, kaip ir aš pats. Kartą jis man pasakė:

– Žinai, aš tave visada laikiau poetu, laikau ir dabar, bet ne dėl tavo feljetonų, o dėl to, jog jaučiu, kad tavo siela turi slėpiningo grožio, kuris anksčiau ar vėliau turės prasiveržti. Ir tai bus tikra poezija.

Tuo tarpu semestrai kaip smulkios monetos slydo mums pro pirštus ir nelauktai atėjo metas, kai Richardui reikėjo galvoti apie grįžimą į tėvynę. Su kiek dirbtina linksmybe mudu mėgavomės lekiančiomis savaitėmis ir pagaliau nuta-

rėme prieš kartų atsisveikinimą įsimintinu ir džiaugsmingu nuotykiu užbaigti šiuos gražius metus. Aš siūliau ekskursiją į Berno Alpes, tačiau iš tikrųjų pavasaris tik prasidėjo ir keliauti į kalnus buvo per anksti. Kol sukau galvą dėl kitų pasiūlymų, Richardas parašė laišką tėvui ir tyliai paruošė man didelę ir džiaugsmingą staigmeną. Vieną dieną jis atėjo su solidžiu čekiu ir pakvietė mane kaip vadovą lydėti jį, keliaujantį po Šiaurės Italiją.

Man baugščiai ir džiaugsmingai ėmė plakti širdis. Išsipildė mano nuo vaikystės laikų puoselėtas, daugybę kartų išsvajotas troškimas. Karštligiškai ir skubiai pasiruošiau šiam įvykiui, išmokiau savo draugą keleto itališkų žodžių ir ligi paskutinės dienos bijojau, kad iš to gali nieko neišeiti.

Savo bagažą mes pasiuntėme iš anksto, atsisėdome į vagoną; pro šalį lėkė žali laukai ir kalvos, pravažiavome Urno ežerą, Sen Gotardą, paskui Tesino kalnus ir upelius, akmenų sąvartynus ir snieguotas viršukalnes, tada pasirodė pirmieji juodi akmeniniai namai, apsupti vynuogynų, ir laukimo kupina kelionė pro ežerus per derlingą Lombardiją į triukšmingai gyvą, keistai patrauklų ir atstumiantį Milaną.

Richardas neturėjo supratimo apie Milano katedrą ir žinojo apie ją tik tiek, kad tai įžymus ir didingas statinys. Buvo smagu stebėti jo niršų nusivylimą. Įveikęs pirmą baimę ir vėl atgavęs humorą, jis pats pasiūlė užlipti ant stogo ir pasivaikštinėti po tą granito figūrų chaosą. Mes su šiokiu tokiu pasitenkinimu nustatėme, kad šimtų irstančių šventųjų statulų ant pilonų nėra ko taip labai gailėtis, nes jos, ypač naujesnės, pasirodė pagamintos įprastu fabrikiniu būdu. Mes beveik dvi valandas gulėjome ant plačių, nuožulnių marmuro plokščių, sušildytų švelnios balandžio saulės. Richardas be jokių ceremonijų prisipažino:

– Žinai, aš nieko prieš, kad būtų daugiau tokių nusivylimų kaip su ta nelemta katedra. Visą kelionę truputį bijojau tų grožybių, kurias mes pamatysime ir kurios mus slėgs. O dabar viskas atrodo draugiškai ir žmogiškai juokinga.

Chaotiška akmeninių figūrų krūva, kurios viduryje mes gulėjome, sukėlė jam visokiausių barokiškų fantazijų.

– Tikriausiai, – tarė jis, – štai ten, ant varpinės, kaip ant aukščiausios viršūnės, stovi pats didžiausias ir žymiausias šventasis. Ir turbūt nejaučia jokio malonumo, balansuodamas kaip marmurinis lyno akrobatas ant to bokšto smailės, tai ar nebūtų teisingiau retkarčiais žymiausią šventąjį atleisti iš pareigų ir grąžinti į dangų. Tik pagalvok, koks spektaklis vyktų kiekvieną kartą! Juk visi kiti šventieji norėtų pagal rangų lentelę pajudėti per vieną vietą į priekį, ir kiekvienas turėtų padaryti nemažą šuolį, kad užimtų pirmtako vietą, ir skubėti bei slėptis iš baimės, kad jo neaplenktų.

Ir kiek kartų nuo to laiko važiuodavau pro Milaną, visada atsimindavau aną popietę ir su liūdna šypsena įsivaizduodavau drąsius tų šimtų marmurinių šventųjų šuolius.

Genujoje išgyvenau dar vieną didelę meilę. Tai buvo giedrią ir vėjuotą popietę. Aš atsirėmiau į platų parapetą, už manęs buvo spalvinga Genuja, o žemai, po mano kojomis, švokštė ir judėjo didžiulis vandens plotas. Jūra. Dusliai šėldama ir nežinia ko trokšdama, ji atskleidė man kažką amžina ir nekintama, ir aš jaučiau, kad ši žydra putota bedugnė suartina mane su gyvenimu ir mirtimi.

Taip pat stipriai mane veikė ir platus jūros horizontas. Vėl kaip vaikystės laikais išvydau skaidrų žydrą tolį, kuris tarytum atdari vartai laukė manęs. Ir vėl mane apėmė jausmas, kad aš gimiau ne tam, jog nuolat gyvenčiau tarp žmonių miestuose ir butuose, o kad klajočiau po svetimas šalis

ir klaidžiočiau po jūras. Ir vėl kaip nesuvokiamas poreikis man kilo liūdnas troškimas pulti Dievui ant krūtinės ir sulydyti savo mažą gyvenimą su begaline amžinybe.

Rapale aš pirmą kartą pasinėriau į gelmę, paragavau sūraus jūros vandens ir išbandžiau bangų galią. Aplinkui – tik žydros skaidrios vilnys, rudai gelsvos kranto uolos, aukštas tyras dangus ir amžinas ošimas. Aš lyg naujaip pažvelgiau į tolyje slystančius laivus, juodus stiebus ir blyškias bures, į vos matomą praplaukiančio garlaivio dūmelį. Be savo numylėtinių nepailstančių debesų nežinau gražesnio ir tikresnio liūdesio ir klajonių simbolio kaip laivas, kuris plaukia kažkur tolyje, vis mažėja ir dingsta atvirame horizonte.

Mes atvykome į Florenciją. Miestas buvo toks, kokį aš jį pažinojau iš šimtų paveikslų ir tūkstančių svajonių – šviesus, erdvus, svetingas, su tiltais per žalią upę ir ryškiomis kalvomis aplinkui. Įžūlus *Palazzo vecchio** bokštas drąsiai kilo į šviesų dangų, ir visos kalvos buvo baltos ir rausvos nuo žydinčių sodų. Judrus, linksmas ir nerūpestingas toskaniečių gyvenimas man atrodė kaip stebuklas, tačiau aš greitai apsipratau ir pasijutau geriau negu namie. Dienas mes praleisdavome bažnyčiose, aikštėse, gatvėse, lodžijose ir turguose, vakarais svajodavome soduose ant kalvų, kur jau noko citrinos, arba gerdavome ir plepėdavome mažose jaukiose vyninėse. O kur dar laimingos, kupinos įspūdžių valandos paveikslų galerijose, Bargeloje, vienuolynuose, bibliotekose, zakristijose, ištisos popietės Fjezoloje, Sen Miniatoje, Sent Injane, Prate.

Kaip dar namuose buvome susitarę, aš savaitę palikau Richardą vieną, o pats mėgavausi pačia kilniausia ir vertingiau-

---

*Senieji rūmai Florencijoje.

sia savo jaunystės kelione po turtingą ir žalią Umbrijos lygumą. Aš ėjau švento Pranciškaus keliais ir kartais valandų valandas jaučiau jį keliaujant šalia savęs su neišsenkančios meilės kupina širdimi, su dėkingumu ir džiaugsmu sveikinantį kiekvieną paukštį, kiekvieną šaltinį ir kiekvieną erškėčių krūmą. Aš skyniau ir valgiau citrinas saulėtuose kloniuose, nakvojau mažuose kaimeliuose, dainavau ir kūriau pats savu ir šventėiau Velykas Asyžiuje, savo šventojo bažnyčioje.

Man visada atrodė, kad tos aštuonios kelionės po Umbriją dienos buvo mano jaunystės vainikas ir nuostabi vakaro žara. Kiekvieną dieną manyje prasiveržėdavo nauji šaltiniai, ir aš žiūrėjau į šviesų, šventišką pavasario gamtovaizdį kaip į meilias Dievo akis.

Per Umbriją ėjau garbindamas Pranciškų, „Dievo muzikantą“, o Florencijoje susidariau tikrą ankstyvojo renesanso gyvenimo vaizdą. Jau namuose rašiau satyras apie dabartinio mūsų gyvenimo formas. Tačiau tik Florencijoje pirmą kartą suvokiau skurdų moderniosios kultūros juokingumą. Ten pirmiausia supratau, kad aš amžinai būsiu svetimas mūsų visuomenei, ten pirmiausia man kilo troškimas gyventi kuo toliau nuo tos visuomenės, ir, jeigu įmanoma, kur nors Pietuose. Čia aš galėjau bendrauti su žmonėmis, čia mane kas žingsnis džiugino linksmas gyvenimo natūralumas, kuriuo remiasi kilnios ir tobulos klasikinės kultūros ir istorijos tradicijos.

Šviesiai ir laimingai prabėgo mums šios nuostabios savaitės, ir Richardo aš niekada nemačiau taip svajingai ir pakiliai nusiteikusio. Smagiai ir džiaugsmingai gėrėme grožio ir malonumo taures. Mes užeidavome į nuošalius, tolimus kalvų kaimelius, susipažindavome su smuklininkais, vienuoliais, kaimietėmis ir kukliais, gyvenimu patenkintais kaimų kuni-

gais, klausydavome naivių dainelių, vaišindavome duona ir vaisiais gražius įdegusius vaikus ir nuo saulėtų aukštumų žiūrėdavome į pavasario užlietą Toskaną ir į tolyje žiburiuojančią Ligurijos jūrą. Ir abu tvirtai tikėjome, kad mes verti tos laimės ir einame pasitikti turtingo naujo gyvenimo. Darbas, kova, malonumai, garbė buvo taip arti, taip aiškiai, ir ryškiai mums švietė, kad mes neskubėdami džiaugėmės laimingomis dienomis. O artėjantis išsiskyrimas atrodė lengvas ir neilgas, nes dabar nė kiek neabejojome, kad mes reikalingi vienas kitam ir būsime vienas kitam ištikimi visą gyvenimą.

Tokia buvo mano jaunystės istorija. Kai apie ją galvoju, man atrodo, kad ji buvo trumpa kaip vasaros naktis. Truputis muzikos, truputis dvasingumo, truputis meilės, truputis tuštybės – tačiau viskas gražu, turtinga ir spalvinga kaip eleusiniška šventė.

Ir užgeso ji greitai ir graudžiai kaip žvakė nuo vėjo.

Ciūriche mes su Richardu atsisveikinome. Du kartus jis išlipo iš vagono, kad pabučiuotų mane, ir dar ilgai meiliai linkčiojo, persisvėręs pro vagono langą.

Po dviejų savaičių jis nuskendo maudydamasis juokingai mažame Pietų Vokietijos upelyje. Aš jo daugiau nemačiau, net nebuvau laidotuvėse, pirmą kartą išgirdau apie tai po keleto dienų, kai jo karstas jau gulėjo žemėje. Aš parpuoliau ant grindų savo kambarėlyje, keikiau Dievą ir gyvenimą paskutiniais žodžiais, verkiau ir šėlau. Iki tol negalvojau, kad mano vienintelis tikras turtas tais metais buvo draugystė. O dabar jos nebebuvo.

Aš negalėjau ilgiau pasilikti mieste, kur kasdien daugybė prisiminimų slėgė mane ir nuodijo orą. Kas bus toliau, man buvo vis tiek, aš sirgau siela ir jaučiau pasibjaurėjimą viskuo,

kas gyva. Kol kas nebuvo jokios vilties, kad mano sutrikusi esybė atsities ir vėl iškėlusi bures pasuks į aitrią vyriškos brandos laimę. Dievas norėjo, kad aš geriausiąją savo esybės dalį atiduočiau tyrai ir džiaugsmingai draugystei. Kaip dvi greitos valtelės mes veržėmės į priekį; Richardo valtelė buvo marga, lengva, laiminga, mylima, ji stovėjo man akyse, ir aš tikėjau, kad ji padės ir man pasiekti nuostabų tikslą. Bet dabar riktelėjęs jis nuskendo, o aš be vairo staiga atsidūriau tarp pajuodusių bangų.

Taip jau atsitiko, kad turėjau atlaikyti skaudų išbandymą, pagal žvaigždes nustatyti kryptį ir, kovodamas ir klysdamas, leistis į kelionę naujo gyvenimo vainiko. Aš tikėjau draugyste, moters meile ir jaunyste. Tačiau jos viena po kitos mane paliko, tai kodėl nepatikėjau Dievu ir neatsidaviau Jo stipriai valiai? Bet aš visą gyvenimą buvau neryžtingas ir užsispyręs kaip vaikas ir vis laukiau to tikro gyvenimo, kuris atūš kaip audra, padarys mane protingą bei turtingą ir galingais sparnais nuneš į naują laimę.

Bet išmintingas ir šykštus gyvenimas tylėjo ir paliko mane kapanotis. Jis nesiuntė man nei audrų, nei žvaigždžių, laukė, kol aš pasidarysiu mažas ir kantrus, kol mano užsispyrimas bus palaužtas. Jis leido man vaidinti išpuikėlio ir visažinio komediją, žiūrėjo ir laukė, kol paklydęs vaikas vėl sugrįš pas motiną.

5

Atėjo tas mano gyvenimo laikotarpis, kuris atrodė judresnis ir spalvingesnis negu pragyventas ligi šiol ir, šiaip ar taip, buvo panašus į nedidelį madingą romaną. Turėčiau papasakoti, kaip buvau paskirtas vieno vokiško laikraščio redaktorium. Kaip daviau per daug laisvės savo plunksnai ir piktam liežuviui, susilaukiau nemalonumų ir buvau skaudžiai pamokytas. Paskui pagarsėjau kaip girtuoklis ir pagaliau po piktų intrigų atsisakiau pareigų ir buvau pasiųstas korespondentu į Paryžių. Kaip čigoniškai gyvenau šitam prakeiktam lizde ir visais būdais žlugdžiau savo gyvenimą.

Ne iš bailumo ir ne todėl, kad norėčiau apmulkinti savo skaitytojus, apeinu šią trumpą laiko atkarpą. Prisipažįstu, kad iš vieno klystkelio patekdavau į kitą, mačiau daug purvo ir pats jame maudžiaus. Nuo to laiko man išgaravo mintys apie bohemos romantiką, tad leiskite man pakalbėti apie tai, kas vis dėlto švaru ir gera buvo mano gyvenime, ir negrįžti prie to prarasto laiko, kurio jau nebėra.

Vieną vakarą aš sėdėjau miške ir svarsčiau, ar man reikia atsisveikinti tik su Paryžiumi, ar apskritai su gyvenimu. Pirmą kartą po daugelio metų mintyse apžvelgiau savo gyvenimą ir nusprendžiau, kad pasitraukdamas iš jo nedaug ką prarasčiau.

Tačiau staiga su skausmu prisiminiau vieną seniai praėjusią ir pamirštą dieną – ankstyvą vasaros rytą namie, kalnuo-

se, ir pamačiau save klūpantį prie lovos, kurioje gulėjo mano motina ir laukė mirties.

Aš išsigandau ir susigėdau, kad taip ilgai neprisiminiau to ryto. Kvailos mintys apie savižudybę dingo. Mat aš manau, kad kiekvienas rimtas ir ne visiškai iškrypęs iš kelio žmogus negali nusižudyti, jei jis bent kartą matė, kaip gęsta sveikas ir geras gyvenimas. Aš vėl išvydau savo mirštančią motiną. Vėl pamačiau, kaip jos veidu tyliai ir rimtai slenka mirtis, jį sukilninusi. Mirtis atrodė negailestinga, tačiau kartu stipri ir maloni kaip rūpestinga motina, kuri vedasi namo paklydusį sūnų.

Aš vėl staiga supratau, kad mirtis yra mūsų protinga, gera sesuo, kuri žino savo tikslią valandą, ir mes privalome ramiai jos laukti. Aš taip pat pradėjau suprasti, kad kančia, nusivylimas ir liūdesys egzistuoja ne dėl to, kad mus slėgtų, žemintų ar niekintų, bet dėl to, kad brandintų ir padėtų praregėti.

Po aštuonių dienų išsiunčiau savo mantą į Bazelį, o pats pėsčiomis iškeliavau gražia Pietų Prancūzijos dalimi ir diena po dienos jaučiau, kaip Paryžiaus laikotarpis, kurio prisiminimas persekiojo mane kaip bjaurus dvokas, nyksta ir tirpsta lyg rūkas. Aš vėl išgyvenau meilės priepuolį. Nakvojau pilyse, malūnuose, daržinėse ir su šnekiais įdegusiais jaunuoliais gėriau jų šiltą saulėtą vyną.

Apdriskęs, sulysęs, įdegęs saulėje ir vidumi pasikeitęs po dviejų mėnesių atsidūriau Bazelyje. Tai buvo pirma mano didžioji kelionė, pirma iš daugelio. Tarp Lokarno ir Veronos, Bazelio ir Brigo, Florencijos ir Perudžos mažai tėra vietų, kurių nebūčiau perėjęs du, tris kartus savo dulkinais auliniais batais sekdamas svajones, iš kurių dar nė viena neišsipildė.

Bazelio priemiestyje išsinuomojau kambarį, išpakavau savo mantą ir pradėjau dirbti; aš džiaugiausi, gyvendamas tyliame mieste, kuriame manęs nepažinojo nė vienas žmogus. Ryšiai su keletu laikraščių ir žurnalų dar nebuvo nutrūkę, ir aš galėjau rašyti ir gyventi. Pirmosios savaitės buvo geros ir ramios, bet paskui vėl pamažu grįžo senasis liūdesys, kuris kamavo mane dienomis, savaitėmis ir neatstodavo netgi dirbant. Kas pats nepatyrė, kas yra liūdesys, tas nieko nesupras. Kaip man jį aprašyti? Mane apimdavo siaubingos vienatvės jausmas. Tarp manęs ir žmonių, miesto gyvenimo, aikščių, namų ir gatvių nuolat plytėjo gili praraja. Atsitikdavo baisių nelaimių, laikraščiuos pasirodydavo svarbių žinių, tačiau man tai nerūpėjo. Žmonės šventė, laidojo numirėlius, ruošė muges, koncertavo – kam? Kodėl? Aš bėgau iš miesto, klajojau po miškus, kalvas, kaimo kelius, aplink mane, nebyliai liūdėdamos, tylėjo pievos, medžiai ir dirvos žiūrėjo į mane nebylūs, su užuojauta ir norėjo man kažką pasakyti, kažkuo pasidalyti ar pasisveikinti. Tačiau jie niūrojo ir nieko negalėjo ištarti, o aš supratau jų kančią ir kentėjau su jais, bet niekuo negalėjau padėti.

Nuėjau pas gydytoją, pasiėmęs išsamius užrašus, kur bandžiau aprašyti savo kančias. Jis perskaitė, šiek tiek paklausinėjo ir apžiūrėjo mane.

– Jūs esate pavydėtinai sveikas, – pagyrė jis, – fiziškai jums nieko nėra. Pabandykite prasiblaškyti skaitydamas arba klausydamas muzikos.

– Pagal savo profesiją aš ir taip kasdien perskaitau daugybę knygų.

– Tuomet jums reikia daugiau vaikščioti gryname ore.

– Aš ir taip vaikščioju kasdien tris, keturias valandas, o per atostogas dvigubai daugiau.

– Tada prisiverskite leisti daugiau laiko tarp žmonių. Kitaip jums iš tiesų gresia rimtas pavojus atsidurti bendravimo su žmonėmis nuošalėje.

– Ar tai taip svarbu?

– Net labai. Juo didesnis jūsų nenoras bendrauti su aplinka, juo stipriau jūs turite prisiversti būti tarp žmonių. Jūsų būsena dar nėra liga ir man atrodo nepavojinga, tačiau jeigu jūs nepaklausysite ir elgsitės pasyviai, tai vieną gražią dieną galite netekti pusiausvyros.

Gydytojas buvo protingas ir malonus žmogus. Jam buvo gaila manęs. Jis rekomendavo mane vienam mokslininkui, kurio namuose lankėsi daug žmonių ir virė tam tikras dvasinis ir literatūrinis gyvenimas. Nuėjau. Ten apie mane šiek tiek žinojo, visi buvo labai malonūs, beveik nuoširdūs, ir aš ėmiau vis dažniau lankytis.

Kartą nuėjau ten vieną šaltą vėlyvo rudens vakarą. Radau jauną istoriką ir labai grakščią, tamsiaplaukę merginą; daugiau svečių nebuvo. Mergina virė arbatą, daug ir aštriai šnekėjo su istoriku. Po to truputį pagrojo pianinu. Ir pasakė man, kad skaitė mano satyras, bet jos jai nepatiko. Ji man pasirodė protinga, net šiek tiek per daug protinga, ir aš greitai išėjau namo.

Tuo tarpu pamažu pradėjo sklisti gandai, kad aš ištisai sėdžiu smuklėse ir tikriausiai slapčiom girtuokliauju. Mane tai mažai stebino, nes gandai vešliausiai klesti kaip tik akademiniuose vyrų ir moterų sluoksniuose. Šis gėdingas atradimas beveik nepakeitė požiūrio į mane, bet padarė dar laukiamesniu svečiu, nes juos visus buvo pagavusi susilaikymo idėja, ponai ir ponios priklausė Blaivybės draugijos komitetui ir džiaugėsi kiekvienu nusidėjėliu, kuris patekdavo jiems į rankas. Vieną dieną jie suruošė pirmąją mandagią ataką.

Man išaiškino girtuoklio gyvenimo gėdą, alkoholizmo pragaištingumą sveikatos, etikos bei socialiniu požiūriu ir pakvietė dalyvauti iškilmingame draugijos susirinkime. Aš be galo nustebau, nes ligi šiol neturėjau jokio supratimo apie tokias draugijas ir jų siekius. Draugijos posėdis su muzika ir religiniu atspalviu buvo nemaloniai komiškas, ir aš neslėpiau šio įspūdžio. Ištisas savaites jie mane persekiojo su įkyriu meilumu, šie dalykai man gerokai įsipyko, ir vieną vakarą, kai jie man vėl užtraukė tą pačią giesmę apie karštą tikėjimą mano atsivertimu, nebesusivaldžiau ir energingai paprašiau, jeigu galima, pasigailėti. Jaunoji mergina taip pat buvo ten. Ji atidžiai klausė manęs, o paskui labai nuoširdžiai sušuko: „Bravo!" Bet aš buvau per daug suirzęs, kad atkreipčiau į ją dėmesį.

Juo didesnį malonumą man suteikė vienas komiškas nuotykis, kuris įvyko per didelę abstinentų šventę. Draugija, sukvietusi daug svečių, sėdėjo už stalo, posėdžiavo, sakė kalbas, mezgė draugystes, dainavo chorai, už gero darbo sėkmę visi giedojo *Hossana*. Tačiau vienam tarnui, kurį pasamdė vėliavnešiu, bealkoholinės kalbos pasirodė per ilgos, ir jis apsilankė artimiausioje smuklėje, o kai iškilminga šventės procesija pradėjo eiti gatvėmis, piktdžiugiški nusidėjėliai galėjo pasimėgauti nuostabiu spektakliu – įkvėpto būrio priešakyje ėjo gerokai išgėręs vedlys, ir jo rankose kaip audros palaužtas laivo stiebas svirduliavo vėliava su mėlynu kryžium.

Girtą tarną pavarė, bet ne taip lengva buvo išsklaidyti žmogiškosios tuštybės, pavydo ir intrigų knibždėlyną, kuris atsirado tarp įvairių konkuruojančių draugijų ir komisijų, o jų vis daugiau tarpo ir vešėjo. Judėjimas skilo, keletas garbėtroškų norėjo visą šlovę pasiglemžti tik sau ir keikė kiekvieną girtuoklį, jeigu jo atsivertimas buvo susijęs ne su jų

vardu, kilnius ir pasiaukojančius darbuotojus, kurių taip pat netrūko, šiurkščiai niekino, ir netrukus buvo galima akivaizdžiai įsitikinti, kad ir čia prisidengusios idealų etiketu nešvarūs žmogystos smardina dangų. Apie visas šias komedijas, beje, sužinojau iš trečiųjų asmenų, jaučiau tylų pasitenkinimą ir dažnai, grįždamas naktimis namo po girtuokliavimo, galvojau: žiūrėkite, mes, laukiniai, vis dėlto esam geriausi žmonės.

Mano kambarėlyje, iš kurio buvo gerai matyti Reinas, aš studijavau ir daug mąsčiau. Buvau nusiminęs, kad gyvenimas teka pro mane, kad joks veržlus srautas neįsuka manęs, kad jokia stipri aistra ar veikla neatitraukia nuo slogių svajonių. Nors dirbau, šalia kasdieninės būtinybės, ruošdamasis parašyti veikalą, kuris turėjo pavaizduoti pirmųjų minoritų* gyvenimą, tai buvo ne kūryba, o nuolatinis kuklus medžiagos rinkimas, kuris nepatenkino mano ilgesio potroškio. Prisimindamas Ciūrichą, Berlyną ir Paryžių, pradėjau aiškintis pagrindinius savo amžininkų siekius, aistras ir idealus. Vienas siūlė pašalinti esamus baldus, tapetus, kostiumus ir pripratinti žmones prie laisvesnės ir gražesnės aplinkos. Kitas stengėsi skleisti Hekelio** monizmą populiariomis brošiūromis ir paskaitomis. Trečias bandė įvesti amžiną taiką pasaulyje. Dar kiti kovojo už skurstančius žemuosius sluoksnius arba susirinkdavo ir kalbėdavo, kad liaudžiai reikia kurti teatrus ir muziejus. O čia, Bazelyje, ruošėsi nugalėti alkoholį.

Visa ši veikla buvo gyvenimas, troškimas ir judėjimas, bet niekas neatrodė man svarbu ar būtina, ir net jeigu visi šie

* Mažesniųjų brolių ordinas, gausiausia ir įtakingiausia pranciškonų atšaka.

** Ernstas Hekelis (1834–1919) – vokiečių biologas.

tikslai būtų buvę šiandien pasiekti, jie nebūtų pakeitę nei manęs, nei mano gyvenimo. Aš beviltiškai atsilošdavau kėdėje, atstumdavau knygas, popieriaus lapus ir mąstydavau mąstydavau. Girdėjau, kaip už langų teka Reinas, ošia vėjas, ir sujaudintas klausiausi visuotino klaikaus ilgesio ir liūdesio kalbos. Mačiau, kaip stambiais gūsiais lyg išgąsdinti paukščiai traukia dangumi blyškūs nakties debesys, girdėjau Reino šneką ir galvojau apie motinos mirtį, apie šventą Pranciškų, apie savo gimtinę snieguotuose kalnuose, apie paskendusį Richardą. Mačiau save kopiantį į stačią uolą, kad priskinčiau Alpių rožių Riozi Girtaner, mačiau save Ciūriche besiblaškantį tarp knygų, muzikos ir pokalbių, mačiau save su Aljeti naktį plaukiantį per ežerą, priblokštą Richardo mirties, iškeliaujantį ir grįžtantį, pasveikusį ir vėl pasiligojusį. Kam? Kodėl? O Dieve, nejaugi visa tai buvo tik žaidimas, tik atsitiktinumas, nutapytas paveikslas? Argi aš nekovojau ir kankinamai netroškau proto, draugystės, grožio, tiesos ir meilės? Argi manyje jau nebepakils svaigi ilgesio ir meilės banga? Ir visa tai dėl nieko, tik kančiai, o ne džiaugsmui!

Paskui pajusdavau, kad mane traukia į smuklę. Užpūsdavau lempą, apgraibomis nulipdavau stačiais sraigtiniais laiptais ir atsidurdavau Veltlinerio arba Vatlenderio vyninėje. Ten mane sutikdavo pagarbiai kaip laukiamą svečią, aš pats paprastai būdavau nemalonus, o kartais ir šiurkštus. Skaitydavau „Simplicissimų“, kuris kiekvieną kartą erzindavo, gerdavau vyną ir laukdavau, kol jis mane paguos. Ir greitai svaigus dievas paliesdavo mane savo moteriškai švelnia ranka ir vesdavo mano sutrikusią sielą pasisvečiuoti į gražių svajonių šalį, o kūną užliedavo malonus nuovargis.

Kartais pats stebėdavausi, kodėl taip šiurkščiai elgiuosi su žmonėmis ir kodėl jaučiu savotišką malonumą juos aprėkda-

mas. Smuklėse, kuriose dažniau lankydavausi, padavėjos bijojo ir keikė mane kaip storžievį ir bambeklį, amžinai ieškantį priekabių. Jeigu įsiveldavau į pokalbius su kitais svečiais, tai tyčiodavausi ir geldavau, beje, jie to ir būdavo verti. Ir vis dėlto radau keletą sugėrovų, daugiausia iš senstančių ir nepataisomų nusidėjėlių, su kuriais prasėdėdavau ištisus vakarus ir rasdavau bendrą kalbą. Tarp jų buvo vienas senas storžievis, pasižymėjęs gėrimo vėliavnešys, moterų priešas, blevyzga ir aukščiausios rūšies girtuoklis. Kai jį vakare užtikdavau kokioje nors smuklėje, mano sąskaita būdavo ypač didelė. Iš pradžių mes plepėdavome ir šmaikštaudavome, dažniausiai prie raudono vyno butelio, pamažu gėrimas tapdavo pagrindiniu užsiėmimu, pokalbis prigesdavo, ir mes tylėdami smurksodavome vienas prieš kitą, kiekvienas savo vietoje ir kiekvienas tuštindavome savo butelį. Be to, mes buvome vienodo pajėgumo, todėl tuo pačiu metu prašydavome naujo butelio ir stebėjome vienas kitą kiek pagarbiai, tiek ir piktdžiugiškai. Vėlyvą rudenį, kai kaimuose buvo jauno vyno, mes patraukėme per markgrėfleriu prekiaujančius vyndarių kaimus, ir senasis girtuoklis Hiršene prie Kircheno papasakojo man savo gyvenimo istoriją. Manau, kad ji buvo įdomi ir savotiška, tačiau, deja, aš ją visiškai pamiršau. Išliko tik pasakojimas apie jo gertynes dar iš ankstyvesniųjų metų. Tai buvo kažkur kaime per šventę. Kaip garbės svečias prie vaišių stalo, jis per anksti nugirdė kleboną ir kaimo seniūną. O klebonas dar turėjo pasakyti kalbą. Kai jį vargais negalais užtempė ant pakylos, jis pradėjo pliaukšti tokius niekus, kad buvo nedelsiant išvestas, o seniūnas bematant šoktelėjo į jo vietą. Jis pradėjo kažką per jėgą kalbėti ekspromtu, tačiau smarkiai susvyravo ir pasijuto taip blogai, kad baigė savo kalbą labai neįprastai ir gėdingai.

Vėliau aš dar kartą mielai būčiau išklausęs ir tą, ir kitas istorijas. Tačiau per vieną šaulių šventę mes nesutaikomai susiginčijome, įsikibome vienas kitam į atlapus ir išsiskyrėme kaip priešai. Nuo tada susitikdavome ir kaip priešai sėdėdavome kokioje nors vyninėje, žinoma, prie atskirų stalų, senu papročiu tyliai stebėdami vienas kitą, gerdami vienodu tempu ir laukdami, kol išeis paskutiniai svečiai ir pagaliau išprašys mus pačius. Tačiau susitaikyti niekada taip ir nebandėme.

Bevaisiai ir varginantys buvo mano amžini apmąstymai apie šitokio liūdesio ir nesugebėjimo gyventi priežastis. Toli gražu nesijaučiau galutinai išsisėmęs, greičiau buvau kupinas neaiškių potroškių ir tikėjau, kad išmuš ir mano valanda, kad galėsiu parašyti nuostabų ir tikrą kūrinį, kad iš šio trapaus gyvenimo išplėščiau bent trupinį laimės. Bet ar kada nors išmuš tokia valanda? Su kartėliu galvojau apie tuos moderniškus ir nervingus ponus, kurie daugybe dirbtinų dirgiklių skatino save kūrybiniam darbui, tuo tarpu manyje glūdėjo didžiulių ir neišnaudotų jėgų. Ir vėl sukau galvą, kokia užtvara ar demonas mano stipriam kūne stingdo sielą ir vis labiau trukdo jai alsuoti. Kartais mane apnikdavo savotiškos mintys, kad esu ypatingas, nuskriaustas žmogus, kurio kančių niekas nežino, nesupranta ir neatjaučia. Liūdesio prakeikimas ir yra tai, kad jis paverčia ne tik ligoniu, bet ir trumparegiu, ar net išpuikėliu. Žmogus įsivaizduoja esąs nevykėlis Heinės Atlasas, kurio vieno pečius slegia viso pasaulio skausmai ir galvosūkiai ir kuris užmiršta, kad ir tūkstančiai kitų išgyvena tas pačias kančias ir klaidžioja tame pačiame labirinte. Apie tai, kad daugelis mano būdo bruožų priklauso ne tiek man pačiam, kiek yra paveldėtos kaip šei-

mos gėris ar blogis iš Kamencindų, man, gyvenančiam vienam ir toli nuo tėvynės, neateidavo į galvą.

Kas porą savaičių užsukdavau į svetingus mokslininko namus. Pamažu susipažinau beveik su visais ten besilankančiais žmonėmis. Daugiausia tai buvo jauni mokslininkai iš visų fakultetų, tarp jų daug vokiečių, be to, keletas dailininkų, muzikų ir keletas miestiečių su žmonomis ir dukterimis. Dažnai su nuostaba žiūrėjau į tuos žmones, kurie sveikino mane kaip retą svečią ir apie kuriuos aš žinojau, kad jie vieni su kitais matosi per savaitę tiek ir tiek kartų. Ką jie veikia ir apie ką vieni su kitais kalba? Dauguma iš jų buvo to paties tipo *homo socialis*, ir man atrodė, kad jie tarp savęs truputį giminingi savo visuomenine niveliuojančia dvasia, kurios neturėjau tik aš. Tarp jų buvo keletas puikių, žinomų žmonių, ir amžinas bendravimas neatimdavo nieko arba atimdavo nedaug jų žvalumo ir individualios jėgos. Su kai kuriais iš jų galėjau ilgai ir įdomiai kalbėtis. Bet eiti nuo vieno prie kito, stabtelint prie kiekvieno, nei iš šio, nei iš to sakyti moterims komplimentus, sutelkti dėmesį į kavos puodelį, vesti du pokalbius, tuo pat metu klausytis pianino pjesės ir dėtis nesivaržančiu ir linksmu aš nesugebėjau. Ypač baisios man buvo kalbos apie literatūrą ir meną. Mačiau, kad šias sferas jie nedaug išmano, labai meluoja ir tauškia neapsakomai daug niekų. Aš irgi melavau kartu su visais, bet nejaučiau jokio pasitenkinimo, ir tas pilstymas iš tuščio į kiaurą atrodė man nuobodus ir žemas. Daug mieliau klausiau, ką moterys kalbėjo apie savo vaikus, arba pats pasakojau apie keliones, dienos įspūdžius ir kitus realius daiktus. Čia aš kai kada sugebėdavau būti malonus ir beveik linksmas. Tačiau daugiausia tokius vakarus užbaigdavau vyninėje, drėkindamas išdžiūvusią gerklę ir vaikydamas tingų nuobodulį veltlineriu.

Vienoje iš tokių vakaronių aš vėl pamačiau tamsiaplaukę merginą. Buvo daugybė žmonių, jie muzikavo, tvyrojo įprastas šurmulys, aš sėdėjau nuošaliame kampelyje su piešinių aplanku rankose. Tai buvo Toskanos vaizdai, tačiau ne įprasti, daug kartų matyti paveikslėliai, bet intymios, asmeniškai pieštos vedutos, greičiausiai bendrakeleivių ir draugų dovana namų šeimininkams. Kaip tik suradau nupieštą vieną akmeninį namuką su siaurais langais nuošaliame San Klementės slėnyje, kurį aš pažinau, nes buvau ten ne kartą vaikščiojęs. Slėnis buvo netoli nuo Fjezolos, tačiau daugelis keliautojų jo niekada nelankė, nes ten nėra jokių senienų. Tai rūstaus ir savito grožio slėnis, sausas ir beveik neapgyventas, įspraustas tarp aukštų, plikų ir rūsčių kalnų, nutolęs nuo viso pasaulio, melancholiškas ir nesvetingas.

Mergina priėjo prie manęs ir per petį pažvelgė į albumą.

– Kodėl jūs visada sėdite vienas, pone Kamencindai?

Tai mane supykdė. Jai, matyt, stinga susirinkusių ponų dėmesio, pamaniau aš, ir todėl priėjo prie manęs.

– Ar aš nesulauksiu atsakymo?

– Atleiskite, panele, bet ką galėčiau jums atsakyti? Sėdžiu vienas, nes man taip patinka.

– Vadinas, aš jums trukdau?

– Jūs esate juokinga.

– Ačiū, tačiau yra atvirkščiai.

Ir ji atsisėdo. Aš atkakliai laikiau lapą rankoje.

– Jūs, atrodo, kalnietis, – tarė ji. – Aš mielai paklausyčiau jūsų pasakojimo... Mano brolis sakė, kad jūsų kaime tėra tarsi tik viena pavardė, visi Kamencindai. Ar tai tiesa?

– Beveik, – suniurnėjau aš. – Tačiau yra vienas kepėjas, kurio pavardė Fiuslis. Ir smuklininkas Nydegeris.

– O visi kiti Kamencindai! O ar jie visi giminės?

– Daugiau ar mažiau.

Aš padaviau jai piešinį. Ji tvirtai laikė lapą, ir aš pastebėjau, kad ji supranta jį ir gali teisingai įvertinti. Pasakiau jai tai.

– Jūs mane pagyrėte, – nusijuokė ji, – tačiau tik kaip mokytojas.

– Ar jūs nenorite pažvelgti į piešinį? – šiurkščiai paklausiau. – Tada padėkime atgal.

– O kas jame vaizduojama?

– San Klementė.

– Kur?

– Prie Fjezolos.

– Ar jūs ten esat buvęs?

– Taip, daug kartų.

– Kaip atrodo tas slėnis? Juk čia tik jo dalis.

Aš susimąsčiau. Man prieš akis iškilo rimtas, atšiauraus grožio kraštovaizdis, ir aš prisimerkiau, kad geriau jį prisiminčiau. Netrukus aš pradėjau kalbėti, ir man buvo malonu, kad ji tylėjo ir laukė. Ji suvokė, kad aš mąsčiau.

Ir aš pavaizdavau San Klementę, kaip jis tylus, rūstus ir didingas plyti deginamas vasaros saulės. O šalia, Fjezoloje, vyksta gamyba, žmones pina šiaudines skrybėles ir pintines, pardavinėja suvenyrus ir apelsinus, apgaudinėja keliautojus arba prašo iš jų išmaldos. Toliau, apačioje, Florencijoje, liejasi seno ir naujo gyvenimo srautas. Tačiau jų abiejų iš Klementės nematyti. Ten niekada netapė dailininkai, nieko nepastatė romėnai, istorija pamiršo varganą slėnį. Ten saulė ir lietus kovoja su žeme, ten kreivos pinijos vargingai kabinasi į gyvenimą ir keletas kiparisų, iškėlę skurdžias viršūnes, dairosi, ar nesiartina negailestinga audra, galinti sutrumpinti jų gyvenimą, už kurio jie laikosi savo džiūstančiomis šaknimis. Kartais pravažiuoja jaučių traukiamas vežimas iš netolimų

didelių fermų arba užklysta kaimiečių šeima, keliaujanti į Fjezolą, tačiau tai tik atsitiktiniai svečiai, ir raudoni kaimo moterų sijonai, kurie šiaip jau gyvai ir linksmai atrodo, čia trukdo, ir norisi, kad jie kuo greičiau dingtų.

Ir aš papasakojau, kaip, jaunas būdamas, keliavau ten su savo draugu, gulėjau po kiparisais, atsirėmęs į plonus jų kamienus; ir kaip liūdni ir gražūs šio nepaprasto slėnio vienišumo kerai priminė man gimtinės tarpeklius.

Mes truputį patylėjome.

– Jūs tikras poetas, – pasakė man mergina.

Aš išsišiepiau.

– Jūs mane ne taip supratote, – vėl pasakė ji. – Ne todėl, kad rašote noveles ar dar kažką. O kad suprantate gamtą ir ją mylite. Ką reiškia kitiems žmonėms, jei ošia medis ar spindi saulėje kalnas? O jums tai yra gyvenimas, ir jūs galite kartu su jais gyventi.

Atsakiau, kad niekas „gamtos nesupranta“ ir kad norėdamas atrasti ir suvokti randi tik mįsles ir liūdesį. Saulės kepinamas medis, vėjų trupinamas akmuo, žvėris ir kalnas turi savo gyvenimą, savo istoriją, jie gyvena, kenčia, kovoja, mėgaujasi, miršta, tačiau mes to nesuvokiame.

Kalbėdamas ir džiaugdamasis jos kantriu tyliu dėmesiu, pradėjau ją stebėti. Jos žvilgsnis visą laiką buvo įsmeigtas į mane ir nė karto nenukrypo į šalį. Jos veidas buvo visai ramus, svajingas ir nuo dėmesio šiek tiek įtemptas. Ji klausė manęs kaip vaikas. Ne, greičiau kaip suaugusi, visiškai užsimiršusi ir pati to nežinodama, vaikiškai išplėtusi akis. Ir, stebėdamas ją, pamažu su naiviu atradėjo džiaugsmu supratau, kad ji labai graži.

Kai aš nutilau, mergina taip pat tylėjo. Paskui ji krūptelėjo ir sumirkčiojo nuo lempos šviesos.

– O kuo jūs vardu, panele? – paklausiau daug negalvodamas.

– Elizabeta.

Ji nuėjo, ir netrukus ją prikalbino pagroti pianinu. Ji grojo gerai. Bet prisiartinęs pamačiau, kad ji ne tokia jau graži.

Kai aš, susiruošęs namo, lipau žemyn patogiais senamadiškais laiptais, išgirdau keletą dviejų dailininkų, kurie priemenėje prie laiptų vilkosi paltus, žodžių:

– Matei, kaip jis visą vakarą kalbėjo su žaviąja Lizbeta, – tarė vienas ir nusijuokė.

– Tyli kiaulė gilią šaknį knisa... – atsakė antras. – Jis turi neblogą skonį.

Vadinasi, du beždžionės jau ėmė kalbėti apie mus. Staiga man toptelėjo, kad beveik prieš savo valią atskleidžiau šiai svetimai, jaunai merginai daug intymių prisiminimų ir dalį savo vidinio gyvenimo. Kaip tai atsitiko? Ir jau tie pikti liežuviai! Niekšai!

Aš išėjau ir keletą mėnesių nesilankiau tuose namuose. Atsitiktinai sutikau gatvėje vieną iš tų dailininkų, kuris ir pradėjo kalbą apie mano nesilankymą.

– Kodėl jūs ten daugiau nebeužeinate?

– Todėl, kad nekenčiu prakeiktų paskalų, – atkirtau aš.

– Na, žinoma, mūsų ponios! – nusijuokė jis.

– Ne, – pasakiau, – turiu galvoj vyrus ir ypač ponus dailininkus.

Per tą laiką keletą kartų sutikau Elizabetą gatvėje, vieną kartą krautuvėje ir kartą muziejuje. Ji tikrai buvo patraukli, bet ne graži. Jos ypač grakščios figūros judesiai turėjo kažką ypatinga, tai ją labai puošė ir išskirdavo iš kitų, tačiau kai kada galėjo pasirodyti šiek tiek perdėta ir nenatūralu. Graži, be galo graži ji buvo tą kartą muziejuje. Ji manęs nematė. Aš ilsėdamasis sėdėjau nuošalyje ir varčiau katalogą. Ji stovėjo ne-

toli manęs prieš didelį Segantinio* paveikslą ir visa buvo pasinėrusi į jį. Jis vaizdavo dvi kaimo mergaites, dirbančias skurdžioje pievoje, už jų stūksojo dantyti kalnai, šiek tiek primenantys Ganyklos lazdos viršūnę, o virš jų šaltame skaidriame danguje buvo neapsakomai genialiai nutapytas dramblio kaulo spalvos debesis. Jis iš pirmo žvilgsnio stebino savo keista tarsi į kamuolį suvyniota ir persipynusia mase, atrodė, kad vėjas jį ką tik susuko, išminkė, o dabar leidžia kilti ir skristi tolyn. Matyt, Elizabeta suprato šį debesį, nes stebėjo jį su didžiule atida. Ir vėl jos veidą nušvietė šiaip jau uoliai slepiama siela, kuri tyliai šypsojosi išplėstose akyse, vaikiškai švelnino plonokas lūpas ir išlygino perdėm protingą ir aštrią raukšlę kaktoje tarp akių. Nuostabaus meno kūrinio grožis ir tikroviškumas privertė gražiai, tikrai ir nuoširdžiai atsiverti ir jos sielą.

Tyliai sėdėjau netoliese, žiūrėjau į puikų Segantinio debesį ir į gražią, juo besižavinčią merginą. Tada bijodamas, kad ji gali atsigręžti, pamatyti mane, užkalbinti ir vėl prarasti visą grožį, greitai ir tyliai išėjau iš salės.

Tuo laiku mano susižavėjimas ir mano santykis su nebylia gamta pradėjo keistis. Aš mėgau bastytis po nuostabias miesto apylinkes, daugiausia po Jurą. Ir man vėl atrodė, kad miškai ir kalnai, pievos, medžiai ir krūmai stovi ir kažko laukia. Galbūt manęs, šiaip ar taip, meilės.

Ir aš pradėjau juos mylėti. Ėmiau stipriai geisti nebylaus jų grožio. Man pabudo prasmingo gyvenimo troškimas, ieškojamas supratimo, užuojautos ir meilės.

Daugelis tvirtina, kad jie „myli gamtą". Tai reiškia, kad jie nuo jos nevisiškai nutolę ir kartkartėmis pajunta jos dosnų žavesį. Jie išeina už miesto ir džiaugiasi žemės grožiu, trypia pievas, pagaliau prisiplėšia daugybę gėlių ir šakų, kad jas

* Džovanis Segantinis (1858–1899) – italų tapytojas.

tuoj pat išmestų arba kad jos namuose nuvystų. Taip jie myli gamtą. Jie prisimena tą meilę sekmadieniais, kai gražus oras, ir susijaudina ligi pat jų geros širdies gelmių. Tačiau jiems tai nebūtina, nes „žmogus yra gamtos vainikas". Ak, žinoma, vainikas!

Taigi aš vis godžiau žvelgiau į daiktų esmę. Girdėjau vėją, melodingai skambantį medžių viršūnėse, tarpekliais šniokščiančius upelius ir tylų jų sruvenimą per lygumas ir žinojau, kad tie garsai – Dievo balsas ir kad vėl atrasčiau rojų, jeigu suprasčiau šią paslaptingą, pirmovinio grožio kalbą. Knygos mažai ją išaiškina, tik Biblijoje yra nuostabūs žodžiai apie būtybių „neišreiškiamus atodūsius". Bet jaučiau, kad visais laikais buvo žmonių, kuriuos, kaip ir mane, apimdavo tas nesuvokiamumas, kurie mesdavo savo kasdieninį darbą ir ieškodavo ramybės, kad klausytųsi kūrimo kalbos, stebėtų debesų skrydį ir, kamuojami neramaus ilgesio, tiestų maldaujančias rankas į Amžinybę, – tai buvo atsiskyrėliai, atgailaujantys ir šventieji.

Ar tu kada nors esi buvęs Pizoje, jos kapinėse? Ten sienos išpuoštos nublukusiomis praėjusių šimtmečių freskomis, ir vienoje iš jų pavaizduotas atsiskyrėlio gyvenimas Tėbų dykumoje. Dar ir šiandien tas naivus paveikslas su išblukusiomis spalvomis spinduliuoja tokį palaimingos ramybės stebuklą, kad staiga pajunti skausmą ir troškimą kur nors šventame tolyje apverkti savo nuodėmes bei nedorybes ir niekada nebegrįžti. Daugybė menininkų taip troško religiniais paveikslais atskleisti savo ilgesį, kad kartais mažytis vaikiškas Ludvigo Richterio* paveikslėlis gieda tą pačią giesmę, kaip ir Pizos freskos. Kodėl Ticianas, savo laiko ir daiktiškumo šalininkas, aiškiems ir realiems paveikslams suteikdavo švelniausios tolių

* Adrianas Ludvigas Richteris (1801–1884) – vokiečių tapytojas ir grafikas.

žydrynės foną? Tai tik žydros, šiltos spalvos potėpiai, ir neaišku, ar jie reiškia tolimus kalnus, ar neaprėpiamą erdvę. Ticianas, realistas, ir pats to nežinojo. Ir, kaip norėtų įteigti meno istorikai, jis netapė taip dėl spalvos harmonijos dėsnių, tai buvo jo duoklė nenumalšinamam ilgesiui, kuris paslapčiomis glūdėjo to džiugaus ir laimingo genijaus sieloje. Man rodos, kad visų laikų menas stengėsi išreikšti nebylų dieviškumo troškimą ir dovanoti mums dar vieną kalbą.

Brandžiau, gražiau ir daug naiviau tai pasakė šventas Pranciškus. Tik dabar aš jį visiškai supratau. Savo meile Dievui aprėpęs visą žemę, augalus, žvaigždynus, gyvūnus, vėjus ir vandenis, jis aplenkė viduramžius ir patį Dantę ir rado laiko nevaržomą žmogiškumo kalbą. Visas gamtos jėgas ir reiškinius jis vadino mylimais broliais ir seserimis. O vėliau, gydytojų pasmerktas, leido įkaitinta geležimi įspausti sau ant kaktos žymę; tada jis, sunkus ligonis, persmelktas skausmo ir baimės, sveikino geležį kaip „savo mylimą seserį ugnį".

Kai pradėjau asmeniškai mylėti visą gamtą, klausytis jos kaip draugo ir bendrakeleivio, kalbančio nesuprantama kalba, nuo liūdesio nors ir neišsigydžiau, bet jis tapo kilnesnis ir skaidresnis. Mano klausa ir rega paaštrėjo, aš išmokau pagauti subtilius atspalvius ir skirtumus, śtengiausi geriau ir tiksliau išgirsti viso gyvenimo širdies plakimą ir galbūt kada nors suprasti, o galbūt kada nors gauti įkvėpimo dovaną ir paversti gyvenimą poetiniais žodžiais ir įspūdžiais, kad kiti prie jo priartėtų ir labiau suprasdami ieškotų atgaivos, švaros ir nuoširdumo šaltinių. Kol kas tai buvo tik troškimas, svajonė... aš nežinojau, ar ji išsipildys, tačiau stengiausi išsiugdyti meilę viskam, ką matau, ir nė į vieną daiktą nežiūrėti abejingai ar su panieka.

Negaliu apsakyti, kaip tai gaivino ir guodė mano niūrų gyvenimą! Pasaulyje nėra didesnio kilnumo ir laimės, kaip

bežodė, nuolatinė ir neskausminga meilė, ir aš nieko nuoširdžiau netrokščiau, tik kad šie mano žodžiai keletui arba bent dviem ar net vienam juos perskaičiusių būtų paskata mokytis šio tyro ir palaimingo meno. Kai kuriems jis yra įgimtas, ir jie nesąmoningai lieka jam ištikimi visą gyvenimą, tai – Dievo išrinktieji, gerieji ir vaikai tarp žmonių. Kiti jo išmoko iš sunkaus gyvenimo – ar esant matę tarp luošių ir skurdžių tokius, kurie žvelgia išdidžiomis, ramiomis ir žėrinčiomis akimis? Jeigu nenorite klausyti manęs ir mano varganų žodžių, eikite pas juos, kuriems nesavanaudiška meilė padėjo įveikti kančias ir nuskaidrino gyvenimą.

Aš ir šiandien esu apgailėtinai toli nuo tos tobulybės, dėl kurios lenkiuosi daugeliui kankinių. Tačiau per visus šiuos metus retai nejaučiau guodžiančio tikėjimo, kad žinau į ją teisingą kelią.

Kad visą laiką ėjau tuo keliu, negaliu pasakyti, veikiau daug kartų pakeliui kur tik galima ilsėjausi, o kartais pasukdavau ir į šunkelius. Du egoistiški ir stiprūs polinkiai manyje gniuždė tikrą meilę. Aš buvau girtuoklis ir vengiau žmonių. Nors ir gerokai mažinau vyno kiekį, kas dvi savaitės meilikaujantis dievas įkalbėdavo mane atsiduoti jo valiai. Kad voliočiausi gatvėje arba pakliūčiau į kokius naktinius nuotykius, vargu ar kada nors yra buvę, nes vynas myli mane ir gundo tik tol, kol mudviejų sielos suranda bendrą kalbą. Tačiau po kiekvieno gėrimo mane ilgą laiką graužsaid sąžinė. Pagaliau aš tiesiog negalėjau atsisakyti meilės vynui, nes šį stiprų polinkį buvau paveldėjęs iš tėvo. Daug metų rūpestingai ir pagarbiai saugojau šį palikimą ir padariau savastimi, taip aš išsigelbėjau ir kiek rimtai, tiek ir juokais sudariau sutartį tarp polinkio ir sąžinės. Ir pridūriau prie Pranciškaus Asyžiečio šlovinamosios giesmės ir „numylėtą brolį vyną“.

6

Kur kas blogesnė buvo kita mano yda. Aš nemylėjau žmonių, gyvenau kaip atsiskyrėlis ir į visus žmogiškus dalykus žiūrėjau su pašaipa ir panieka.

Savo naujojo gyvenimo pradžioje apie tai visai negalvojau. Aš maniau, kad teisinga atsikratyti žmonių, o švelnumą, atsidavimą ir užuojautą paskirti tik nebyliam gamtos gyvenimui. Iš pradžių tai ir užpildė mano gyvenimą.

Naktį, prieš guldamasis, staiga prisimindavau kokią nors kalvą, miško pakraštį arba vieną vienintelį mylimą medį, kurio seniai nemačiau. Jis stovėjo vėjuotoj nakty, galbūt svajojo, dejavo ir judino šakas. Kaip jis atrodė dabar? Išeidavau iš namų, susirasdavau jį ir žiūrėdavau tamsoje į neaiškias jo apybraižas, žiūrėdavau su nuostabiu švelnumu ir parsinešdavau jo vaiduokliską paveikslą savyje.

Jūs, be abejo, šypsotės. Galbūt ši meilė buvo klaidi, bet stipri. O kaip man iš čia reikėjo rasti kelią į žmonių meilę?

Bet jeigu pradžia padaryta, tai visa, kas geriausia, ateina savaime. Vis arčiau ir realiau man sklandė idėja apie didelę poemą. Tačiau jei aš į ją perkelsiu savo meilės turtą ir kalbėsiu kaip poetas miškų ir upių kalba, tai kam ji bus skirta? Juk ne tik mano numylėtiniams, bet ir visiems žmonėms, kurių meilės vadas ir mokytojas norėčiau būti. Bet juk į žmones žiūrėjau rūsčiai, pašaipiai ir be meilės. Aš jaučiau susidvejinimą ir

būtinybę įveikti susvetimėjimą ir pamilti žmones broliška meile. O tai buvo sunku, nes vienišumas ir likimas būtent šia prasme padarė mane piktą ir rūstų. Neužteko pastangų būti švelnesniam namuose ir smuklėje arba draugiškai linktelėti, sutikus praeivį. Net ir čia pastebėjau, kaip stipriai buvau pakenkęs savo santykiams su žmonėmis, nes jie sutiko mano draugiškumo apraiškas abejingai ir su nepasitikėjimu arba palaikydavo pašaipa. Blogiausia buvo tai, kad beveik ištisus metus nebuvau vienintelio savo pažįstamo, mokslininko, namuose, ir supratau, kad pirmiausia turiu pasibelsti į jo duris ir tik šitaip kaip nors rasti kelią į čionykštę visuomenę.

Čia nemažai padėjo žmogiška paniekintoji mano prigimtis. Vos tik pagalvojau apie tuos namus, tuojau prisiminiau Elizabetą, tokią gražią, kokią mačiau ją stovinčią prieš Segantinio debesį, ir staiga suvokiau, kad ji svarbi mano ilgesio ir liūdesio dalis. Ir čia pirmą kartą man rimtai atėjo į galvą mintis pasipiršti moteriai. Iki šiol buvau tikras, kad visiškai netinku santuokai, kad galvojau apie ją su tulžinga ironija. Juk aš buvau poetas, klajūnas, girtuoklis, viengungis! Dabar patikėjau, kad likimas siunčia man galimybę per santuoką rasti tiltą į žmonių pasaulį. Viskas atrodė taip tikra ir viliojo! Aš mačiau ir jaučiau, kad Elizabeta domisi manimi, be to, ji atrodė man kilni ir jautri būtybė. Aš prisiminiau ir tai, kaip atsiskleidė jos grožis, kai tauškiau jai apie San Klementę, ir tada, kai ji stovėjo prieš Segantinio drobę. O aš per daug metų iš meno ir gamtos susikroviau nemažą vidinį turtą; ji išmoks iš manęs visur pamatyti nepabudintą grožį, aš apsupsiu ją visu tuo, kas gražu ir tikra, kad jos veide ir sieloje išnyktų bet koks niaurumas, o jos sugebėjimai sužydėtų visomis varsomis. Keista, kad nežinia kodėl nesupratau viso savo staigaus pasikeitimo komiškumo. Aš, viengun-

gis ir keistuolis, per vieną naktį virtau įsimylėjusiu vaikėzu, kuris svajoja apie šeimyninę laimę ir būsimą namų ūkį.

Tą patį vakarą nuskubėjau į svetinguosius namus ir susilaukiau draugiškų priekaištų. Dabar ten lankiausi dažnai ir pagaliau sutikau Elizabetą. Ak, kokia ji buvo graži! Ji atrodė lygiai taip, kaip aš ir įsivaizdavau savo mylimąją: graži ir laiminga. Ir aš visą valandą akivaizdžiai gėrėjausi jos spindulingu grožiu. Ji pasisveikino maloniai, netgi nuoširdžiai ir su intymiu draugiškumu, kuris padarė mane laimingą.

Ar dar prisimenate vakarą ant ežero, laivelyje, vakarą su raudonais žibintais, su muzika ir su iš pat pradžių užgniaužtu mano prisipažinimu meilėje? Tai buvo liūdna ir juokinga įsimylėjusio jaunuolio istorija.

Juokingesnė – ir liūdnesnė – įsimylėjusio vyro Pėterio Kamencindo istorija.

Aš netikėtai sužinojau, kad visai neseniai Elizabeta susižadėjo. Pasveikinau ją, susipažinau su jos išrinktuoju, ir kai jis atėjo jos išsivesti, pasveikinau ir jį. Visą vakarą mano veidą viepė maloni priverstinė šypsena tarsi kaukė, kuri man pačiam buvo šlykšti. Paskui aš pabėgau ne į mišką ir ne į smuklę, o nustebęs ir pritrenktas sėdėjau ant savo lovos, žiūrėjau į lempą, kol ji pradėjo smilkti ir užgeso ir kol vėl pagaliau prabudo sąmonė. Tada dar kartą skausmas ir neviltis išskleidė virš manęs savo juodus sparnus, o aš, mažas, silpnas ir lyg sulaužytas, gulėjau ir raudojau kaip vaikas.

Paskui susikroviau kuprinę, rytą nuėjau į stotį ir išvažiavau namo. Aš troškau vėl įkopti į Ganyklos lazdos viršūnę, atsiminiau vaikystės laikus, galvojau, ar dar gyvas mano tėvas.

Mes pasidarėme visiškai svetimi. Tėvas visai pražilo, susimetė į kuprą ir atrodė apsileidęs. Jis sutiko mane maloniai

ir baugščiai, nieko neklausinėjo, norėjo man užleisti savo lovą ir atrodė dėl mano apsilankymo daugiau sumišęs negu nustebęs. Namelį jis dar tebeturėjo, bet ganyklas ir gyvulius buvo pardavęs, gaudavo už tai nedidelį mokestį ir tai šen, tai ten šiek tiek padirbėdavo.

Kai jis paliko mane vieną, priėjau prie tos vietos, kur anksčiau stovėjo mano motinos lova, ir praeitis užliejo mane plačiu ramiu srautu. Aš jau nebebuvau jaunuolis ir galvojau apie tai, kaip greitai bėga metai, kad ir aš pavirsiu sulinkusiu žilu seniu ir manęs laukia pikta mirtis. Beveik nepasikeitusiam, varganam, senam kambarėly, kur mažas augau, kur mokiausi lotynų kalbos ir mačiau savo motinos mirtį, tokios mintys buvo keistai ramios ir natūralios. Su dėkingumu galvojau apie savo turtingą jaunystę ir prisiminiau Lorenco Medičio eilėraštį, kurį išmokau Florencijoje:

Qant'e bella giovinezza,
Ma si fugge tuttavia.
Chi vuol esser lieto, sia:
Di doman non c'è certezza. *

Ir man pasidarė keista, kad į šitą seną gimtinės kambarėlį persikėlė prisiminimai iš Italijos, iš istorijos ir didžiulės sielos karalystės.

Daviau tėvui truputį pinigų. Vakare mes nuėjome į smuklę, ten viskas buvo kaip ir anuomet, tik dabar už vyną mokėjau aš, o tėvas, kalbėdamas apie žvaigždžių vynus ir šampaną,

---

* Koks bebūtų nuostabus
Žydinčios jaunystės laikas,
Mėgaukis juo tarsi vaikas,
Nes rytoj jo nebebus. (*It.*)

rėmėsi manimi, ir, be to, aš dabar galėjau išgerti daugiau negu mano senis. Paklausiau apie senąjį ūkininką, kuriam anuomet išpyliau vyną ant plikės. Tai buvo didelis išdaigininkas ir priekabių ieškotojas, tačiau jau seniai miręs, ir jo pokštai seniai užžėlę žole. Aš gėriau vatlenderį, klausiausi pokalbių, pats truputį pasakojau, ir kai mes su tėvu gerokai įkaušę mėnesienoje grįžome namo ir jis vis dar kalbėjo ir mostagavo, mane apėmė savotiškas, dar niekada nepatirtas jausmas. Mane įkyriai supo praėjusių laikų vaizdai, dėdė Konradas, Riozi Girtaner, motina, Richardas ir Aljeti, ir aš žiūrėjau į juos kaip į gražią paveiksluotą knygą ir stebėjausi, kaip nuostabiai ir gražiai viskas atrodo, nors tikrovėje jie anaiptol nebuvo tokie žavūs. Juk visa tai pro mane jau praūžė, praėjo, viskas beveik užmiršta, o vis dėlto taip aiškiai ir ryškiai gyvavo manyje, beveik pusę gyvenimo prieš mano paties valią išlikę atmintyje.

Tik kai grįžome namo, o tėvas pagaliau nutilo ir užmigo, aš vėl ėmiau galvoti apie Elizabetą. Dar tik vakar aš sveikinausi su ja, žavėjausi ir linkėjau laimės jos jaunikiui. Man atrodė, kad nuo to praėjo jau labai daug laiko. Bet staiga vėl pabudo skausmas, persipynė su padrikų prisiminimų srautu ir užgriuvo mano savanaudišką ir blogai apsaugotą širdį kaip fenas drebančią seną trobelę. Nebeištvėriau namuose. Išlipau pro žemą langelį, nuėjau per sodą prie ežero, atrišau seną valtelę ir tyliai išplaukiau į blyškią naktį. Aplink iškilmingai tylėjo sidabro rūku apsidengę kalnai, priešpilnis mėnuo kabojo žydrokoje naktyje, beveik siekdamas Juodosios lazdos viršukalnę. Buvo taip tylu, kad girdėjau tolimo Ganyklų lazdos krioklio tykų šnaresį. Gimtinės dvasia ir mano jaunystės šmėklos lietė mane savo blyškiais sparnais, užpildė mano valtelę ir kažko maldavo skausmingais ir nesuprantamais ištiestų rankų mostais.

Kokia buvo mano gyvenimo prasmė, kodėl tiek daug džiaugsmo ir skausmų patyriau? Kodėl taip troškau tiesos ir grožio, jei ir šiandien gyvas manyje tas troškulys? Kodėl kankinaus ir verkiau dėl tų geidžiamų moterų, aš, kuris ir šiandien nulenkęs galvą gėdinuosi ir apverkiu tą liūdną meilę? Ir kodėl tas nesuvokiamas Dievas pripildė mano širdį deginančio meilės ilgesio, jei man skirta visą gyvenimą praleisti vienišam ir be meilės?

Palei valties pirmgalį dusliai gurgėjo vanduo, sidabro lašai krito nuo irklų, aplinkui visai arti tyloje stūksojo kalnai, šalta mėnulio šviesa klaidžiojo rūke paskendusiuose tarpekliuose. Aplink mane sklandė mano jaunų dienų šmėklos ir tylėdamos klausiamai žvelgė į mane giliomis akimis. Man atrodė, kad tarp jų matau ir gražiąją Elizabetą, kuri galbūt mylėjo mane ir būtų buvusi mano, jeigu būčiau atėjęs laiku.

Man taip pat atrodė, jog būtų geriausia tyliai panirti į šį blyškų ežerą, ir niekas daugiau manęs nepasigestų. Tačiau aš vis dėlto pradėjau irtis sparčiau, nes pastebėjau, kad menką ir seną valtelę semia vanduo. Man staiga pasidarė šalta, ir aš skubėjau namo į šiltą patalą. Atsiguliau pavargęs, bet negalėdamas užmigti galvojau apie savo gyvenimą ir norėjau suprasti, ko man trūksta ir ką turiu padaryti, kad pradėčiau geriau, laimingiau gyventi ir priartėčiau prie būties širdies.

Gerai žinojau, kad visokeriopo gėrio ir džiaugsmo branduolys yra meilė ir kad turiu išmokti pamilti žmones, nors ir ką tik mane taip įskaudino Elizabeta. Bet kaip? Ir ką?

Prisiminiau savo seną tėvą ir pirmą kartą pagalvojau, kad aš niekada jo kaip reikiant nemylėjau. Vaikystėje gerokai apkartinau jam gyvenimą, paskui išvažiavau, palikau jį vieną po motinos mirties, dažnai pykau ant jo ir pagaliau beveik visai užmiršau. Aš net įsivaizdavau, kad jis guli mirties pa-

tale, kad lieku vienišas našlaitis ir matau, kaip išskrenda jo siela, kuri man visada buvo svetima ir kurios pamilti niekada ir nesistengiau.

Taip aš ėmiausi sunkaus, bet malonaus meno ir mokiausi mylėti ne gražią dievinamą moterį, o seną, užkietėjusį girtuoklį. Ėmiau vengti šiurkščių atsakymų, ieškojau galimybių bendrauti su juo, skaičiau jam apsakymus iš kalendoriaus ir pasakojau apie vynus, kuriuos daro Italijoje ir Prancūzijoje ir kuriuos aš gėriau. Leidau dirbti jam nesudėtingus darbelius, nes be jų jis būtų visai žuvęs. Tačiau man taip ir nepavyko jo įpratinti, kad jis savo vakaro porciją išgertų su manimi namie, užuot gėręs smuklėje. Porą vakarų man tai pavyko. Aš parnešdavau vyno ir cigarų ir padėjau praleisti laiką senam žmogui. Tačiau ketvirtą ar penktą vakarą jis sėdėjo tylus ir užsidaręs, o kai paklausiau, ko jam trūksta, jis pasiskundė:

– Matau, kad tu visai nebenori leisti savo tėvo į smuklę.

– Ką tu kalbi, – tariau aš, – tu esi tėvas, o aš tik sūnus, ir kaip tu nori, taip ir elkis.

Jis tiriamai žvilgtelėjo į mane, patenkintas griebė savo kepurę, ir mes kartu išėjome į smuklę.

Buvo aiškiai matyti, kad ilgas bendras gyvenimas tėvui gali pasidaryti atgrasus, nors jis apie tai niekada nekalbėjo. O ir man reikėjo kur nors svetur pralaukti, kol nurims susidvejinusi siela.

– Kaip pažiūrėsi į tai, jei šiomis dienomis vėl išvažiuosiu? – paklausiau senio.

Jis pasikrapštė plikę, gūžtelėjo siaurais pečiais ir luktelėjęs gudriai nusišypsojo:

– Ką gi, kaip tu nori!

Prieš išvažiuodamas aplankiau keletą kaimynų ir vienuolių, paprašydamas, kad jie neišleistų senuko iš akių. Paskui,

sulaukęs dar vienos gražios dienos, užkopiau į Ganyklų lazdos viršūnę. Nuo pusapvalės plačios aikštelės apžvelgiau kalnus, žalius slėnius, skaidrius upelius ir tolimų miestų dūmus. Ir kaip vaikystėje, pajutęs didžiulį nenumaldomą troškimą, iškeliavau iš čia, kad užkariaučiau gražų tolimą pasaulį, dabar jis vėl plytėjo prieš mane toks gražus ir svetimas kaip tada, ir aš vėl buvau pasiruošęs iškeliauti ir dar kartą paieškoti laimės šalies.

Kad greičiau galėčiau užbaigti savo studijas, seniai buvau nutaręs ilgesniam laikui išvykti į Asyžių. Todėl pirmiausia grįžau į Bazelį, sutvarkiau būtiniausius reikalus, supakavau savo nedidelę mantą ir išsiunčiau į Perudžą. Pats nuvažiavau tik ligi Florencijos, o iš ten lėtai ir maloniai pėsčias patraukiau į pietus. Ten, kad susidraugautum su žmonėmis, nereikia jokių gudrybių; šių žmonių gyvenimas aiškus kaip ant delno ir toks paprastas, nevaržomas ir naivus, kad kiekviename miestelyje be rūpesčių susidraugauji su daugybe žmonių. Pasijutau tarsi atgimęs, savas ir nutariau, kad vėliau Bazelyje šilto suartėjimo su visuomene ieškosiu ne aukštuomenėje, bet tarp paprastų žmonių.

Perudžoje ir Asyžiuje mano istorinis veikalas vėl pasirodė įdomus ir įgavo tarsi naują kvėpavimą. Kasdieninis gyvenimas čia taip pat buvo žavingas, ir mano gerokai apgadinta būtybė pradėjo sveikti ir statyti reikalingus tiltus į gyvenimą. Mano šeimininkė Asyžiuje, šneki ir dievobaiminga daržovių pardavėja, po kelių pokalbių apie šventąjį labai susidraugavo su manimi ir atvėrė man tikrosios katalikybės pasaulį. Nors vargu ar buvau vertas tokios garbės, ji man labai padėjo suartėti su žmonėmis, kad jie neįtarinėtų manęs pagonybe, kuria kaltindavo kiekvieną svetimšalį. Anunciata Nardini buvo trisdešimt ketverių metų naš-

lė, nepaprasto storumo ir labai gerų manierų. Sekmadieniais su savo gėlėta, margaspalve suknele ji atrodė kaip įsikūnijusi šventė; be auskarų, ji dar pasipuošdavo auksine grandinėle, ant kurios žvangėjo ir žibėjo daugybė paauksuotų kabučių. Ji nešiojosi storą maldaknygę su sidabro apkaustais, kuria, žinoma, beveik nesinaudojo, o taip pat labai gražų juodą ir baltą rožančių, suvertą ant sidabrinės grandinėlės, su kuriuo mokėjo elgtis meistriškai. Kai ji tarp dvejų pamaldų sėdėdavo savo lodžetėje ir sužavėtoms kaimynėms pasakodavo apie nedalyvaujančių draugių nuodėmes, jos apvaliame, pamaldžiame veide švietė jaudinanti su Dievu susitaikiusios sielos išraiška.

Kadangi mano vardo žmonės negalėjo ištarti, tai mane vadino tiesiog sinjoru Pjetru. Gražiais, auksiniais vakarais mes sėdėjome mažytėje lodžetėje vienas šalia kito – kaimynai, vaikai, net katės, arba tiesiog krautuvėlėje tarp vaisių, daržovių pintinių, sėklų dėžučių ir ant virvių sukabintų rūkytų dešrų, pasakojome vieni kitiems savo išgyvenimus, kalbėjomės apie būsimą derlių, rūkėme cigarus arba čiulpėme kiekvienas savo meliono riekę. Aš kalbėjau apie šventąjį Pranciškų, pasakojau Parcinkulių* istoriją, apie bažnyčią, apie šventąją Klarą** ir pirmuosius brolius. Manęs klausėsi rimtai, duodavo daugybę klausimų, gyrė šventąjį ir pereidavo prie pasakojimų ir svarstymų apie naujausius sensacingus įvykius, tarp kurių mėgstamiausi buvo plėšikavimai ir politinės rietenos. Šalia mūsų sukinėjosi ir žaidė katės, vaikai ir šuniukai. Savo noru ir kad palaikyčiau gerą vardą ėmiau

---

* Šv. Pranciškaus atlaidai.

** Šv. Klara (tikr. p. Favoronė (1193–1253) – artima Pranciškaus Asyžiečio draugė.

knaisiotis po legendą ir kūriau jaudinančius, pasakojimus, ir labai apsidžiaugiau, kad tarp nedaugelio kitų knygų buvau pasiėmęs ir Arnoldžio* „Bažnyčios tėvų ir kitų dorybingų žmonių gyvenimus“, tad kai kuriuos iš šių atviraširdiškų anekdotų, šiek tiek pakeitęs, išverčiau į kasdieninę italų kalbą. Praeiviai prieidavo prie mūsų, truputį pastovėdavo, pasiklausydavo, paplepėdavo ir dažnai pasitaikydavo, kad per vieną vakarą kompanija pasikeisdavo tris, keturis kartus, tiktai ponia Nardini ir aš sėdėdavome ir mums niekas netrukdė. Šalia manęs visada stovėdavo raudono vyno butelis, o mano nuolatinis gurkšnojimas labai imponavo vargšams ir kukliai gyvenantiems žmoneliams. Pamažu patiklesnės pasidarė ir drovios kaimynų merginos, kurios klausydavosi mūsų pokalbių, stovėdamos ant namų slenksčių, priimdavo iš manęs dovanų paveikslėlius ir pradėjo tikėti mano šventumu, nes aš nesilaidžiau įkyriais juokeliais ir apskritai nelabai siekiau didesnio suartėjimo. Tarp jų buvo keletas gražuolių su didelėmis, svajingomis akimis, tarsi nusileidusių iš Perudžino** paveikslų. Man jos visos patiko, ir aš džiaugiausi jų atviraširdišku ir šelmišku dėmesiu. Tačiau nė vienos jų nebuvau įsimylėjęs, nes gražuolės buvo tokios panašios viena į kitą, kad jų grožis man atrodė daugiau rasinis, o ne asmeninis pranašumas. Dažnai prie mūsų prieidavo ir Matėjas Spinelis, jaunas vaikinas, kepėjo sūnus, suktas ir sąmojingas vaikėzas. Jis mokėjo pamėgdžioti daugybę žvėrių, smulkiai žinojo apie kiekvieną skandalą ir buvo pasiryžęs įsivelti į bet kokį įžūlų ir rizikingą nuotykį. Kai aš pasakodavau legendas,

---

* Greičiausiai kalbama apie Vilhelmą Arnoldį (1798–1874), išaukštinusį religinį gyvenimą ir bažnytinį meną.

** Pjetras Perudžinas (Pjetras di Kristoforas Vanučis, 1445–1523) – italų tapytojas.

jis klausydavo dievobaimingai ir dėmesingai, tačiau paskui apie šventuosius tėvus pradėdavo davinėti tarytum naivius, bet piktus klausimus, linksmai pasijuokdamas ir pasišaipydamas, sukeldamas vaisių pardavėjos siaubą ir daugumos klausytojų susižavėjimą.

Dažnai sėdėdavau pas ponią Nardini vienas ir klausydavausi jos pamokomų kalbų ir visai nešventeiviškai džiaugdavausi jos žmogiškomis savybėmis. Pro ją neprasprūsdavo nė viena jos artimųjų klaida ar yda, ir už tai ji iš anksto skirdavo jiems vietą skaistykloje. Tačiau mane ji pamilo ir atvirai bei išsamiai patikėdavo smulkiausius išgyvenimus. Ji klausinėdavo manęs apie kiekvieną mažiausią pirkinį, kiek aš mokėjau, ir stropiai žiūrėjo, kad manęs neapgautų. Ji prašydavo papasakoti apie šventųjų gyvenimus ir už tai supažindindavo mane su vaisių pirkimo paslaptimis, daržovių prekyba ir virtuve. Vieną vakarą mes visi kartu sėdėjome aplūžusioje turgavietėje. Aš nepaprastai sužavėjau vaikus ir merginas, jodleriuodamas šveicarišką dainą. Jie net raitėsi iš malonumo, pradėjo mėgdžioti svetimos kalbos skambesį ir rodyti, kaip juokingai, čia pakildamas, čia nusileisdamas, jodleriuojant judėjo mano Adomo obuolys. Tuo metu kažkas pradėjo kalbėti apie meilę. Merginos ėmė kikenti, ponia Nardini išsprogino akis, sentimentaliai atsiduso ir pagaliau pristojo prie manęs, kad papasakočiau kokią nors savo meilės istoriją. Apie Elizabetą aš nutylėjau, tačiau apie savo pasiirstymą laiveliu su Aljeti ir nelemtąjį prisipažinimą meilėje papasakojau. Man buvo keista šią istoriją, apie kurią, be Richardo, nebuvau niekam prasitaręs nė žodžio, pasakoti smalsiai Umbrijos draugijai, žiūrint į siauras pietietiškas akmenimis grįstas gatveles ir į kalvas, virš kurių kvepėjo raudonas ir auksinis vakaras. Papasakojau ją kaip seną novelę be

ypatingo susijaudinimo, bet joje vis tiek pulsavo mano širdis, ir aš slapta bijojau, kad klausytojai ims juoktis ir šaipytis iš manęs.

Tačiau kai baigiau, visų akys liūdnai ir su užuojauta žvelgė į mane.

– Toks gražus vyras, – susijaudinusi šūktelėjo viena mergina. – Toks gražus vyras ir išgyveno tokią nelaimingą meilę!

Ponia Nardini savo švelnia putlia ranka paglostė man plaukus ir tarė:

– *Poverino!**

Kita mergina padovanojo man didelę kriaušę, ir kai paprašiau, kad atkąstų pirmąjį kąsnį, ji tai padarė ir rimtai pasižiūrėjo į mane. Tačiau kai aš panorėjau, kad ir kitos atsikąstų, ji neišlaikė.

– Ne, valgykite jūs pats! Aš jums padovanojau ją todėl, kad jūs mums papasakojote savo nelaimę.

– Bet jūs, be abejonės, pamilsite dar kartą, – tarė vienas įdegęs vyndarys.

– Ne, – pasakiau aš.

– Ak, argi jūs vis dar mylite tą piktąją Erminiją?

– Dabar aš myliu šventą Pranciškų, ir jis išmokė mylėti visus žmones, ir jus, ir Perudžos žmones, o be to, visus šiuos vaikus ir net Erminijos mylimąjį.

Šiek tiek painiavos ir pavojaus įsiveržė į šią idilišką būtį, kai pastebėjau, kad geroji ponia Nardini puoselėja svajingą troškimą, kad aš čia pasilikčiau visam laikui ir ją vesčiau. Ši maža afera padarė iš manęs apsukrų diplomatą, nes juk ne taip lengva buvo sugriauti šitas svajones, nesugadinus harmonijos ir nepraradus malonios draugystės. Be to, man jau

* Vargšelis! (*It.*)

reikėjo galvoti ir apie kelionę atgal. Jei ne mano svajonė apie būsimąją poemą ir ne grasiai tuštėjanti piniginė, gal ir būčiau ten pasilikęs. Galbūt dėl piniginės ištuštėjimo būčiau vedęs Nardini. Bet ne, mane sulaikė dar nesurandėjusi Elizabetos padaryta žaizda ir troškimas vėl ją pamatyti.

Visai nelauktai apkūnioji našlė nusilenkė likimui ir atleido man už savo nusivylimą. Man atsisveikinti išvažiuojant buvo galbūt gerokai sunkiau negu jai. Aš čia palikau daug daugiau, negu kada nors palikau išvažiuodamas iš tėvynės, ir niekada tiek daug žmonių ir taip nuoširdžiai nespaudė man rankos prieš kelionę. Jie įdėjo man vaisių, vyno, saldžios degtinės, duonos ir dešros, ir aš išgyvenau neįprastą jausmą, kad skiriuosi su žmonėmis, kuriems toli gražu ne tas pats, ar išvažiuoju, ar lieku. Ponia Anunciata Nardini pabučiavo mane į abu skruostus, o jos akyse spindėjo ašaros.

Anksčiau maniau, kad ypač malonu būti mylimam, o pačiam nemylėti. Dabar supratau, kokia nemaloni yra tokia meilė, į kurią negali atsakyti tuo pačiu. Ir vis dėlto truputį didžiavausi, kad mane pamilo svetimtautė moteris ir norėjo su manim susituokti.

Jau ši mažytė tuštybė buvo šiokia tokia mano sveikimo pradžia. Sinjoros Nardini man buvo gaila, tačiau vis dėlto buvau patenkintas, kad tai atsitiko. Be to, pamažu pradėjau vis daugiau suprasti, kad laimė turi nedaug ką bendra su išorinių troškimų išsipildymu ir kad įsimylėjusio jaunuolio kančios, nors ir labai skaudžios, visiškai nėra tragiškos. Man buvo skaudu, kad praradau Elizabetą. Bet mano gyvenimas, mano laisvė, darbas ir mąstymo būdas liko nepažeisti, ir aš iš tolo galėjau mylėti ją, kaip ir pirma. Tokios mintys ir dar daugiau naivi mano Umbrijoje praleisto gyvenimo giedra buvo geriausi gydytojai. Mano akis visada pagaudavo tai, kas

juokinga ir kurioziška, tačiau tikrą pasitenkinimą dažnai gadindavo ironija. Dabar mano žvilgsnis pamažu apsiprato su gyvenimo humoru ir man pasirodė, kad galiu vis lengviau susitaikyti su savo likimu ir dar nugriebti vieną ar kitą skanesnį kąsnelį nuo gyvenimo stalo.

Iš tikrųjų, keliaudamas po Italiją, beveik visada taip jautiesi. Spjauni į visus principus ir prietarus, atlaidžiai šypsaisi, susikiši rankas į kelnių kišenes, ir atrodo, kad perpratai visą gyvenimo išmintį. Vos truputį pasibastai po šiltą ir gražų gyvenimą Pietuose, ir pradedi galvoti, kad ir namuose viskas eis ta pačia vaga. Visada taip jausdavausi grįžęs iš Italijos, o dabar tai jaučiau ypatingai. Grįžęs į Bazelį ir pamatęs nė kiek nepagerėjusį ir nepasikeitusį seną apmirusį gyvenimą, piktai ir nedrąsiai laiptelis po laiptelio pradėjau lipti žemyn nuo savo žvalumo viršūnės. Tačiau kažkas iš to, ką įgijau, vis dėlto suleido šaknis, ir nuo to laiko mano laivelis niekada neplaukė ar skaidriu, ar drumzlinu vandeniu bent jau be mažo, spalvingo, įžūliai ir drąsiai plazdančio vimpelo.

Be to, pamažu pasikeitė ir mano pažiūros. Be didelio gailesčio jaučiau, kad išaugau iš jaunystės metų ir atėjo laikas pažvelgti į savo gyvenimą kaip į trumpą kelio atkarpą, o į patį save – kaip į keleivį, kurio žingsniai ir galutinis išnykimas nelabai domina ir jaudina pasaulį. Reikia išlaikyti gyvenimo tikslą ir mylimą svajonę akyse, bet nesijausti būtinai reikalingam ir nesidrovėti vis dažniau pailsėti pakeliui, nejaučiant sąžinės graužimo dėl praleisto dienotvarkės punkto, pagulėti žolėje, pašvilpauti kokį nors posmą ir be jokių šalutinių minčių pasidžiaugti buvimu. Iki šiol aš, beje, niekada nesimeldęs Zaratustrai, vis dėlto buvau ponų giminės žmogus, nešykštėdamas savigarbos sau ir paniekos kitiems niekingesniems žmonėms. Dabar vis labiau ėmiau suprasti,

kad nėra jokių tvirtų sienų ir kad vargšų, prispaustųjų ir pažemintųjų gyvenimas ne tik toks pat įvairus, bet labai dažnai jaukesnis, tikresnis ir geresnis negu privilegijuotųjų ir laimingųjų.

Grįžau į Bazelį kaip tik pačiu laiku, kad galėčiau dalyvauti pirmajame vakarėlyje jau ištekėjusios Elizabetos namuose. Aš buvau linksmas, žvalus, įdegęs po kelionės ir kupinas linksmų ir smagių prisiminimų. Gražioji moteris rodė man išskirtinį dėmesį, ir aš visą vakarą džiaugiausi laime, kuri kitados išgelbėjo nuo pavėluoto prisipažinimo. Mat nors šį tą patyriau Italijoje, vis dar slapta nepasitikėjau moterimis, manydamas, kad jos piktai džiaugiasi beviltiškomis įsimylėjusių vyrų kančiomis. Kaip akivaizdus tokios gėdingos ir nemalonios padėties įrodymas man buvo pasakojimas iš mokyklos gyvenimo, kurį tada išgirdau iš penkiamečio berniuko lūpų. Mokykloje, kurią jis lankė, buvo toks keistas ir simboliškas paprotys. Jeigu koks nors berniukas smarkiai nusikalsdavo ir jam turėdavo nuleisti kelnaites, kad išpertų, tai paskirdavo šešias mažas mergaites, kurios turėdavo dalyvauti vykdant bausmę ir tvirtai laikyti gėdinga poza prie suolo prispaustą auką. O kadangi tokia pagalba buvo laikoma didele garbe ir pasitikėjimu, tai toks žiaurus malonumas tekdavo klusniausioms ir pavyzdingiausioms mergaitėms. Ši juokinga vaikiška istorija sukėlė man daug minčių, ir aš ją keletą kartų sapnavau, o iš tų sapnų supratau, kaip skaudina širdį tokia padėtis.

7

Savo rašytojavimui ir dabar nejaučiau jokios pagarbos. Aš galėjau pragyventi iš savo darbo, galėjau šiek tiek susitaupyti ir retkarčiais truputį pinigų pasiųsti tėvui. Jis nerūpestingai leido juos smuklėje, visu balsu šlovindamas mane ir net galvodamas, kaip man atsidėkoti. Kartą buvau jam užsiminęs, kad užsidirbu duoną straipsniais laikraščiuose. Jis laikė mane redaktorium arba korespondentu, kuriuos turėjo visi apskričių laikraščiai, ir tris kartus kažkam padiktavo ir atsiuntė man tėviškus laiškus, kuriuose aprašė įvykius, kurie jam atrodė svarbūs ir kurie, kaip jis tikėjosi, bus man gera medžiaga, kad uždirbčiau pinigų. Pirmą kartą jis parašė apie sudegusią daržinę, antrą kartą – apie dviejų turistų žūtį kalnuose, o trečią kartą – apie kaimo seniūno rinkimų rezultatus. Laiškai buvo parašyti komiškai aukštu laikraštiniu stiliumi ir suteikė man daug džiaugsmo, nes, šiaip ar taip, tai buvo mudviejų draugiško bendravimo ženklas, pagaliau ir pirmieji laiškai iš gimtinės, kuriuos gavau po tiek metų. Be to, jie sužadino man nesąmoningą pasityčiojimą savo rašytojavimu; juk aš mėnesių mėnesiais nagrinėjau kokią nors knygą, kurios pasirodymas nė iš tolo neprilygo šių kaimiškų įvykių svarbai ir pasekmėms.

Tuo metu kaip tik pasirodė knygos dviejų autorių, kuriuos kaip ekstravagantiškus ir lyriškus jaunuolius pažinojau

8. 535

dar iš Ciūricho laikų. Vienas iš jų dabar gyveno Berlyne ir daug žinojo apie to didmiesčio kavinių ir viešnamių purvą. Antrasis, susikūręs prabangų atsiskyrėlio gyvenimą, apsigyveno Miuncheno apylinkėse, beviltiškai svyruodamas tarp neurasteniškos savianalizės ir spiritistinės stimuliacijos. Aš turėjau tas knygas recenzuoti ir parašiau apie jas nekaltai pasišaipydamas. Iš neurasteniko atėjo paniekos kupinas laiškas, parašytas iš tikrųjų pompastišku stiliumi. O berlynietis pakėlė viename žurnale didžiausią skandalą, pareiškė, kad pirmąkart atvirai atskleisti jo ketinimai liko nesuprasti, rėmėsi Zola ir apkaltino dėl mano, jo nuomone, nepagrįstos kritikos ne tik mane, bet ir apskritai pasipūtėlišką ir prozišką šveicarų būdą. Beje, šis vyrukas anuo metu Ciūriche praleido tikriausiai vienintelį ir šio to vertą savo literatūrinio gyvenimo tarpsnį.

Niekada nebuvau ypatingas patriotas, tačiau tai ir man pasirodė per daug berlyniška, ir aš atsakiau nepatenkintajam ilgu laišku, kuriame nė nesistengiau slėpti savo niekinamo požiūrio į tam tikrus didmiesčio modernistus.

Šis kivirčas išėjo man į naudą ir privertė dar kartą rimtai apgalvoti savo požiūrį į moderniosios kultūros gyvenimą. Darbas buvo varginantis, truko ilgai ir neatnešė tuoj pat laukiamų rezultatų. Bet mano knygutė nepraras nieko, jeigu to nepapasakosiu.

Kartu šie apmąstymai prispyrė mane įtempčiau pagalvoti apie patį save ir seniai planuotą viso gyvenimo darbą.

Aš jau kalbėjau apie savo troškimą didesne poema suartinti šiuolaikinę visuomenę su didingu nebyliu gamtos gyvenimu, kad žmonės jį pamiltų. Norėjau išmokyti juos įsiklausyti į žemės širdies plakimą, susilieti su visatos gyvenimu ir, net slegiamiems mažų likimų, nepamiršti, kad mes ne dievai ir ne

pačių sukurti, bet žemės dalis ir kosminės visatos vaikai. Norėjau priminti, kad tiek poetų dainos, tiek mūsų naktų sapnai, šaltiniai, jūros, plaukiantys debesys ir audros yra ilgesio simboliai ir nešėjai, kurie tarp dangaus ir žemės išskleidžia savo sparnus ir kurių tikslas yra neabejotina visų gyvenančiųjų teisė į nemirtingumą. Kiekvienos būtybės vidinis branduolys turi tą teisę, nes ji yra Dievo kūrinys ir be baimės ilsisi amžinybės įsčiose. O visas blogis, liguistumas ir sugedimas, kurį mes nešiojame savyje, priešinasi tam ir tiki mirtim.

Aš taip pat norėjau išmokyti žmones su broliška meile semtis iš gamtos šaltinių gyvenimo džiaugsmo ir gaivos, norėjau skelbti meditacijos, klajonių ir malonumo meną, meną džiaugtis dabartimi. Norėjau, kad kalnai, jūros ir žaliuojančios salos prabiltų į jus savo nepaprasta ir žavinčia kalba, ir norėjau, kad jūs pamatytumėte, koks be galo įvairus ir judrus gyvenimas kasdien žydi ir veša už jūsų namų ir miestų. Norėjau pasiekti, kad jums būtų gėda daugiau žinoti apie užsienio karus, madas, paskalas, literatūrą ir meną negu apie pavasarį, kuris jūsų miestams neša nesuvaldomą gyvenimą, negu apie upes, kurios teka po jūsų pastatytais tiltais, negu apie miškus ir nuostabias pievas, per kurias rieda jūsų traukiniai. Norėjau papasakoti jums, kokią nepamirštamų malonumų auksinę grandinę radau šiame pasaulyje aš, atsiskyrėlis ir melancholikas, ir norėjau, kad jūs, kurie galbūt esate laimingesni ir linksmesni už mane, surastumėte dar daugiau džiaugsmo šiame pasaulyje.

O pirmiausia norėjau praturtinti jūsų širdis nuostabia meilės paslaptimi. Tikėjausi išmokyti jus būti tikrais broliais viskam, kas gyva, tikėjausi išmokyti tokios meilės, kad jūs daugiau nebijotumėte nei kančios, nei mirties ir kad ramiai ir kaip seseris sutiktumėte jas, kai jos pas jus ateis.

Apie visa tai nenorėjau kurti nei himnų, nei iškilnių giesmių, o kukliai, tikroviškai, kiek rimtai, tiek ir juokais, papasakoti, kaip ramiai ir juokaudamas pasakoja apie savo kelionę draugams grįžęs keleivis.

Aš norėjau – aš troškau – aš tikėjausi, – tai iš tikrųjų skamba komiškai. Aš dar laukiau tos dienos, kai visi šie troškimai ir norai įgaus planą ir kontūrus. Tačiau po trupinėlį jau buvau surinkęs nemažai medžiagos. Ne tik galvoje, bet ir daugybėje mažų knygučių, kurias nešiojausi kišenėje per keliones ir žygius ir bent vieną jų prirašydavau per porą savaičių. Rašiau jose šykščias ir trumpas pastabas apie viską, ką mačiau, be ypatingų apmąstymų ir pastangų sujungti į visumą. Tai buvo tarsi dailininko eskizų bloknotai, kur keliais žodžiais aprašyti tik itin tikri dalykai: gatvių ir vieškelių vaizdeliai, kalnų ir miestų siluetai, nugirsti ūkininkų, amatininkų, turgininkių pokalbiai, oro permainos, pastabos apie apšvietimą, vėjus, lietų, akmenis, augalus, žvėris, paukščių skrydžius, bangų mūšą, jūros spalvų žaismą ir debesų formas. Kartais iš jų išeidavo trumpi apsakymėliai, kuriuos spausdindavau kaip gamtos ar kelionių įspūdžius, tačiau vengdamas santykio su žmogumi. Medžio, žvėries gyvenimo istorija ar debesėlio kelionė man buvo pakankamai įdomi ir be žmogaus paveikslo.

Kad didelė poema, kurioje apskritai nebūtų žmogaus paveikslo, nesąmonė, tai man jau seniai ateidavo į galvą, bet aš daug metų puoselėjau tą idealą ir turėjau neaiškią viltį, kad galbūt vieną kartą koks nors nepaprastas įkvėpimas įveiks tai, kas negalima. Dabar galutinai supratau, kad savo gražius kraštovaizdžius turiu apgyventi žmonėmis ir kad juos reikia pavaizduoti kuo natūraliau ir tikroviškiau. Čia manęs laukė didelis darbas, ir jis ligi šiol nėra baigtas. Iki šiol žmonės

man buvo apskritai tik visuma, iš esmės svetima. Bet neseniai supratau, kaip naudinga, užuot studijavus abstrakčią žmoniją, pažinti atskirus žmones, ir mano užrašų knygeles bei atmintį užpildė visai nauji paveikslai.

Šitų studijų pradžia buvo džiuginanti. Išsiveržiau iš savo naivaus abejingumo ir susidomėjau daugeliu žmonių. Aš pamačiau, kaip daug kas iš savaime suprantamų dalykų man buvo svetima, tačiau taip pat pamačiau, kaip kelionės ir įspūdžiai atvėrė man akis ir praplėtė akiratį. O kadangi mane visada ypač traukė vaikai, aš ir nutariau labiausiai domėtis jais.

Vis dėlto stebėti debesis ir bangas buvo kur kas maloniau nei žmones. Su nuostaba pamačiau, kad žmogus nuo gamtos skiriasi daugiausia tais slidžiais melo drebučiais, jį supančiais ir saugančiais. Greitai įsitikinau, kad visiems mano pažįstamiems būdingas tas pats bruožas, tas aplinkybių diktatas, kai kiekvienas iš jų turi vaizduoti tam tikrą asmenybę, ryškią figūrą, o nė vienas iš jų nepažįsta pats savęs. Keistai pasijutau, pamatęs, kad ir aš pats esu toks, ir nustojau ieškojęs asmenybės esmės. Daugeliui tie drebučiai buvo svarbiau už viską. Aš tai mačiau visur, net ir vaikai, sąmoningai ar nesąmoningai, vaidino kokį nors vaidmenį, užuot instinktyviai ir nesislapstydami atskleidę patys save.

Netrukus man pasirodė, kad nedarau jokios pažangos ir eikvoju save nereikšmingoms smulkmenoms. Iš pradžių pradėjau ieškoti klaidos pats savyje, tačiau greitai turėjau pripažinti ir nusivilti, kad tarp mano pažįstamų nėra tų žmonių, kurių ieškau. Man reikėjo ne įdomių asmenybių, o tipų. Jų nebuvo nei tarp mokslingųjų, nei tarp tų visuomenės atstovų, kuriuos pažinojau. Su ilgesiu galvojau apie Italiją ir apie tuos keletą draugų ir mano klajonių bendrakeleivių, papras-

tų pameistrių. Su jais aš daug basčiausi, ir tarp jų buvo tikrai daug nuostabių vyrukų.

Tačiau tuščiai trankytis po tėvynės užvažiuojamus kiemus ir nakvynės namus nenorėjau. Be to, lengvabūdžiai klajūnai man ir netiko. Kiek laiko vėl pasijutau bejėgis, užsiėmiau vaikais ir vėl pradėjau lankytis smuklėse, kur, žinoma, taip pat nieko neradau. Taip prabėgo keletas liūdnų savaičių, aš nusivyliau savimi, mano viltys ir troškimai pasirodė juokingai perdėti, vėl ėmiau klajoti po užmiestį ir iki išnaktų sėdėti prie vyno butelio.

Ant mano stalo išaugo keletas krūvų atrinktų knygų, kurias, užuot pardavęs bukinistui, norėjau pasilikti sau, tačiau į mano spintas jos netilpo. Pagaliau, savo laimei, radau nedidelę staliaus dirbtuvę ir paprašiau meistro ateiti pas mane ir išmatuoti vietą knygų spintai.

Pas mane atėjo mažas, lėtas, apdairaus elgesio vyras, pakvipęs klijais; jis atsiklaupė ant grindų, išmatavo sieną iki lubų ir kažką stambiais skaičiais užsirašė į knygutę. Bemostaguodamas rankomis, netyčia užkliudė knygomis apkrautą krėslą. Keletas knygų nukrito ant žemės, ir jis pasilenkė jų pakelti. Tarp jų buvo ir kišeninis pameistrių žargono žodynėlis. Jį galima rasti beveik visose vokiečių pameistrių užeigose, ir tai tikrai gerai parašyta, įdomi knygelė.

Pamatęs gerai pažįstamą viršelį, stalius keistai žvilgtelėjo į mane, lyg šaipydamasis ir truputį su nepasitikėjimu.

– Kas yra? – paklausiau aš.

– Atleiskite, aš matau knygą, kurią ir pats gerai žinau. Ar jūs ją iš tikrųjų skaitote?

– Šią kalbą išmokau beklajodamas, – atsakiau aš, – bet kartais norisi prisiminti kokį nors posakį.

– Žiūrėk tu man! – šūktelėjo jis. – Ar ir jums teko paprakaituoti?

– Ne visai taip, kaip jūs manote. Bet pakeliavau aš užtektinai ir ne kartą nakvojau užeigose.

Tuo metu jis surinko knygas ir ketino išeiti.

– O kur jūs esat keliavęs? – paklausiau aš.

– Nuo čia iki Koblenco, o paskui žemyn ligi Ženevos. Tai buvo ne blogiausias metas.

– O pasėdėti neteko nė karto?

– Tik kartą, Durlache.

– Jei norėtumėte, galėtumėte man apie tai papasakoti. Kodėl mums nepasėdėjus prie alaus bokalo?

– Nepraktikuoju, pone. Bet jei kokį šventadienio vakarą užsuktumėte ir paklaustumėte – kas gero? kaip sekasi? – man būtų malonu. Jeigu tik jūs nejuokaujate.

Po keleto dienų Elizabeta pakvietė mane į vakarėlį, o aš stabtelėjau gatvėje ir pagalvojau, ar ne geriau man užsukti pas savo stalių. Tada grįžau namo, nusivilkau vizitinį švarką ir nuėjau pas stalių. Dirbtuvė buvo jau uždaryta ir tamsi, apgraibomis per nejaukią priemenę ir siaurą kiemelį perėjau į galinę namo pusę, užlipau laiptais ir pagaliau radau duris, prie kurių lentelėje ranka buvo užrašyta mano meistro pavardė. Aš pataikiau tiesiai į mažytę virtuvę, kur triūsė liesa moteriškė ir dar prižiūrėjo tris vaikus, kurie užpildė mažą patalpą linksmu ir gyvybingu triukšmu. Šiek tiek nustebusi moteris nuvedė mane į gretimą kambarėlį, kur patamsyje prie lango su laikraščiu rankoje sėdėjo stalius. Jis nepatenkintas krenkštelėjo, matyt, tamsoje palaikęs mane įkyriu klientu, tačiau paskui pažino ir padavė ranką.

Matydamas jo nustebimą ir sumišimą, atsisukau į vaikus, bet jie pabėgo atgal į virtuvę, ir aš nuėjau paskui juos. Pamatęs, kad šeimininkė verda ryžius, staiga prisiminiau savo umbriškosios šeimininkės virtuvę ir pasisiūliau padėti. Pas

mus geriausius ryžius dažniausiai verda tol, kol jie pasidaro kaip klijai ir nebetenka skonio. Ir čia grėsė ta pati bėda, tik aš galėjau išgelbėti valgį, kuo skubiausiai paėmęs puodą, putų graibštą ir visą atsakomybę į savo rankas. Moteris manęs klausė, nors ir truputį nustebusi, pagaliau ryžiai išvirė, mes atnešėme į kambarį, uždegėme lempą, ir aš taip pat gavau jų lėkštę.

Staliaus žmona tą vakarą įtraukė mane į nepabaigiamą pokalbį apie virtuvę, kad vyras beveik negalėjo įterpti nė žodžio, ir mes atidėjome pasakojimą apie jo kelionių nuotykius kitam kartui. Greitai šie žmogeliai pajuto, kad tik mano išorė poniška, o iš tikrųjų esu ūkininkų sūnus, neturtingų žmonių vaikas, todėl jau pirmą vakarą susidraugavome ir pajutome pasitikėjimą vieni kitais. Taip pat, kaip jie pajuto, jog esu jiems lygus, ir aš greitai atpažinau jų varganame gyvenime savo tėvynės vargšų žmonių atmosferą. Žmonės čia neturėjo laiko subtilumams, pozoms, komedijoms, ir jų sunkus, varganas gyvenimas be mokytumo skraistės ir aukštų interesų buvo kur kas mielesnis ir geresnis, negu dangstymasis gražiomis frazėmis.

Aš vis dažniau lankiausi pas juos ir užmiršdavau ten ne tik skurdžius visuomenės blizgučius, bet ir savo paties liūdesį ir negandą. Man atrodė, kad čia radau gabalą savo išsaugotos vaikystės, tęsiančios tą gyvenimą, kurį kitados nutraukė tėvai vienuoliai, kai pasiuntė mane į mokyklą.

Palinkę prie seniai išleisto, suplyšusio ir pageltusio žemėlapio, mes su staliumi žiūrinėjome mūsų klajonių vietas ir džiaugėmės kiekvienu miesteliu ir kiekviena gatve, kurios mums abiem buvo pažįstamos, prisimindavome pameistrių sąmojus, o kartą net padainavome keletą amžinai jaunų jų dainų. Mes kalbėjome apie verslo rūpesčius, apie namų bė-

das, apie vaikus, apie miesto reikalus, ir pamažu atsitiko taip, kad meistras ir aš pasikeitėme vaidmenimis, aš tapau dėkingu mokiniu, o jis mano mokytoju. Aš laisvai atsikvėpiau, nes mane čia supo realybė, o ne salono atmosfera.

Iš jo vaikų savo švelnumu mane ypač patraukė penkiametė mergaitė. Jos vardas buvo Agnesė, bet ją vadino Agi; ji buvo šviesiaplaukė, išbalusi ir labai liesutė su droviomis plačiomis akimis ir baugščiai švelnaus būdo. Vieną sekmadienį, kai aš su jų šeima norėjome pasivaikščioti, Agi sirgo. Motina pasiliko su ja, o mes pamažu patraukėme už miesto. Prie šventos Margaritos bažnyčios atsisėdome ant suolelio, vaikai rinko akmenis, vabalus, skynė gėles, o mes žiūrėjome į žalias pievas, Biningo kapines ir į gražią žydrą Juros kalnų virtinę. Stalius buvo pavargęs, prislėgtas, tylus ir, regis, susirūpinęs.

– Kas atsitiko, meistre? – paklausiau, kai vaikai nuėjo gerokai toliau.

Jis sumišęs ir liūdnas pažvelgė į mane.

– Argi jūs nesuprantate? – atsakė jis. – Juk Agi mirs. Aš tai jau seniai žinau ir stebėjausi, kad ji vis dar gyvena, juk jos akyse jau seniai šviečia mirtis. O dabar tikriausiai viskas baigta.

Aš pradėjau jį guosti, bet greitai nutilau.

– Matote, – liūdnai nusišypsojo jis, – jūs ir pats netikite, kad ji pasveiks. Aš, kaip jūs žinote, ne davatka ir tik kartą per metus einu į bažnyčią, bet dabar jaučiu, kad Viešpats Dievas nori su manim persimesti žodeliu. Nors ji dar tik vaikas ir niekada nebuvo sveika, Dievas mato, ji man brangesnė už visus kitus.

Triukšmingai, su daugybe įvairiausių klausimų atbėgo vaikai, apspito mane, teiraudamiesi gėlių ir žolių vardų, ir

pagaliau paprašė ką nors papasakoti. Aš papasakojau jiems apie gėles, medžius ir krūmus, apie tai, kad ir jie kaip vaikai kiekvienas turi savo sielą ir savo angelą sargą. Tėvas taip pat klausėsi, šypsojosi ir retkarčiais įterpdavo vieną kitą žodį. Kalnus ėmė traukti žydras ūkas, pasigirdo vakaro varpai, ir mes pasukome namo. Virš pievų plaukė rausvokas vakaro dvelksmas, nutolę bažnyčios bokštai atrodė maži ir ploni šiltame vasaros ore, dangaus žydrynę ėmė keisti gražūs žalsvi ir auksiniai atspalviai, nuo medžių nutįso ilgi šešėliai. Vaikai pavargo ir pritilo. Jie galvojo apie aguonų, gvazdikų ir varpelių angelus, o mudu su staliumi apie mažąją Agi, kurios siela jau buvo pasiruošusi išskleisti sparnus ir palikti mūsų mažą, baugštų būrelį.

Kitos dvi savaitės praėjo gerai. Atrodė, kad mergaitė sveiksta, ji jau galėjo valandėlę atsisėsti lovoje ir tarp pagalvių atrodė linksmesnė ir gražesnė negu anksčiau. Bet paskui atėjo dvi karštligės naktys, ir mes pamatėme, jog negali būti nė kalbos, kad mergaitė dar svečiuotųsi tarp mūsų keletą dienų ar savaitę. Tėvas tik kartą pasikalbėjo apie tai su manimi. Tai įvyko dirbtuvėje. Aš mačiau, kaip jis rausėsi lentų krūvoje ir supratau, kad ieškojo tokių, kurios tiktų vaikiškam karsteliui.

– Vis tiek tai turės atsitikti, – tarė jis, – tai geriau jau, nieko nelaukdamas, aš pats jį neskubėdamas ir padarysiu.

Aš sėdėjau ant vieno varstoto, jis dirbo prie kito. Dailiai nuobliavęs lentas, jis su tam tikru pasididžiavimu parodė jas man. Tai buvo tikrai gražios, gerai nuaugusios eglės lentos, be jokios šakelės.

– Aš nenoriu kalti į jas vinių ir pasistengsiu taip suleisti vieną su kita, kad būtų stipru ir gražu. Bet šiai dienai užteks, einam pas žmoną.

Slinko karštos, nuostabios vidurvasario dienos, ir aš kasdien valandą arba dvi sėdėjau prie mažosios Agi, pasakojau jai apie žalias pievas ir miškus, laikiau savo plačioje plaštakoje jos lengvą, liesą vaikišką rankutę ir visa siela jaučiau mielą, tyrą švelnumą, kurį ji skleidė ligi paskutinės savo valandos.

Tą dieną mes baimingi ir liūdni stovėjome prie jos ir matėme, kaip mažas, liesas kūnelis dar kartą sukaupė jėgas, kad susikautų su galinga mirtimi, tačiau ji greitai ir lengvai ją nugalėjo. Motina tylėjo ir valdėsi, o tėvas suklupo prie lovos ir daugybę kartų atsisveikino su savo mirusia numylėtine, glostydamas jos šviesius plaukus.

Praėjo kukli, trumpa laidotuvių ceremonija ir baugios naktys, kai vaikai negalėjo užmigti ir verkė savo lovelėse. Paskui prasidėjo nuostabūs kapinių lankymai, kai mes apsodinome gėlėmis naują kapelį ir tylėdami kartu sėdėjome ant suolo medžių pavėsyje, galvojome apie Agi ir tarsi kitomis akimis žiūrėjome į žemę, kur gulėjo mūsų numylėtinė, į medžius ir žolę, kurie čia augo, ir į paukščius, kurių giedojimas nerūpestingai ir linksmai skambėjo kapinių tyloje.

O greta plaukė įprasta kasdienybė, vaikai vėl dainavo, pešėsi, juokėsi ir prašė ką nors papasakoti, ir mes visi nepastebimai apsipratome su tuo, kad niekada nebepamatysime mūsų Agi ir kad danguje atsirado dar vienas gražus angelėlis.

Per tą laiką aš nė karto nebuvau mokslininko namuose ir tik porą kartų užsukau pas Elizabetą, ir vis labiau atrodė beprasmiškas ir nereikalingas tas vangus tuščių pokalbių srautas. Dabar aplankiau abu namus, ir abiejų durys buvo uždarytos, nes visi seniai vasarojo kaime. Tik dabar nustebęs pamačiau, kad, draugaudamas su staliaus šeima ir dėl vaiko mirties, visai pamiršau vasaros karščius ir atostogas. Anksčiau neįsivaizdavau, kad liepą ir rugpjūtį būčiau praleidęs mieste.

Trumpam atsisveikinęs su staliaus šeima, pėsčias iškeliavau per kalnus iš Švarcvaldo į Odenvaldą. Pakeliui patyriau ligi šiol man nežinomą malonumą, siuntinėdamas staliaus vaikams atvirukus su visų gražių vietovių vaizdais ir nuolatos galvodamas, kaip paskui pasakosiu jiems ir jų tėvui apie savo kelionę.

Frankfurte nutariau pakeliauti dar keletą dienų. Ašafenburge, Niurnberge, Miunchene ir Ulme iš naujo mėgavausi senovės meno kūriniais ir galų gale nerūpestingai apsistojau Ciūriche. Iki šiol metų metais vengiau šito miesto kaip kapo, o dabar basčiausi pažįstamomis gatvėmis, ieškojau senų smuklių ir sodų ir galėjau be jokio skausmo galvoti apie praėjusius gražius laikus. Dailininkė Aljeti buvo ištekėjusi, ir man pasakė jos adresą. Pavakarę aš ten nuėjau, perskaičiau prie namo durų jos vyro pavardę, pažiūrėjau į langus, bet užeiti nesiryžau. Many pradėjo atgimti seni laikai, ir su slopiu skausmu pabudo jaunystės meilė. Aš pasukau atgal, nenorėdamas sugadinti mylimos moters paveikslo visiškai nereikalingu pasimatymu. Toliau besibastydamas užsukau į sodą prie ežero, kur dailininkai anuo metu buvo surengę vasaros nakties šventę, apžiūrėjau namelį, kurio mansardoje praleidau trejus nuostabius metus, ir staiga tarp užplūdusių mane prisiminimų netikėtai mano lūpose suskambėjo Elizabetos vardas. Taigi naujoji meilė pasirodė stipresnė už savo senąsias seseris. Ji taip pat buvo ramesnė, kuklesnė ir dėkingesnė.

Kad išsaugočiau gerą nuotaiką, išsinuomojau valtelę ir pamažu su dideliu malonumu išsiyriau į šiltą šviesų ežerą. Artinosi vakaras, ir dangumi plaukė vienas vienintelis gražus sniego baltumo debesis. Aš nenuleidau nuo jo akių ir linktelėjau jam įkandin, galvodamas apie savo vaikišką meilę debesims, apie Elizabetą ir apie tą Segantinio debesį, prieš kurį vieną

kartą mačiau stovinčią tokią žavingą ir susikaupusią Elizabetą. Ir niekada nejaučiau jai tokios nei vienu žodžiu, nei jokiu nešvariu geismu nesudrumstos, meilės ir niekada nebuvau toks be galo laimingas kaip dabar, kai, žiūrėdamas į debesį, ramus ir dėkingas pamačiau, kas gera buvo mano gyvenime, ir, užuot blaškęsis ir kentėjęs, pajutau savyje tik seną vaikystės laikų ilgesį, tačiau ir jis buvo brandesnis ir ramesnis.

Nuo seno buvau įpratęs ką nors niūniuoti arba dainuoti į taktą savo yriams. Ir dabar tyliai dainavau sau ir tik vėliau supratau, kad tai buvo eilėraštis. Jis liko mano atmintyje, ir, grįžęs namo, užrašiau jį kaip to vakaro prie Ciūricho ežero prisiminimą.

Šį vakarą saulėtą
Į debesį žiūriu.
Ir tau, Elizabeta,
Visus jausmus skiriu.

Gal debesėlis šitas
Praplauks tau pro akis.
Kaip svečias neprašytas
Sapne apsilankys.

Gal tavo sieloj vietą
Jis ras, ir bus ramu.
O gal privers ilgėtis
Tai meilės, tai namų.

Bazelyje radau laišką iš Asyžiaus. Jis buvo ponios Anunciatos Nardini ir kupinas džiaugsmingų žinių. Ji vis dėlto ištekėjo antrą kartą! Beje, geriausiai padarysiu, pateikęs jį ištisai.

Didžiai gerbiamas ir labai mylimas pone Pėteri!

Atleiskite savo ištikimai draugei už drąsą parašyti Jums laišką. Ponas Dievas pasiuntė man didelę laimę, ir aš norėčiau Jus spalio dvyliktą pakviesti į savo vestuves. Jo pavardė yra Menotis, ir, nors jis turi nedaug pinigų, labai myli mane ir jau anksčiau yra prekiavęs vaisiais. Jis gražus, bet ne toks aukštas ir gražus kaip Jūs, pone Pėteri. Jis pardavinės daržoves aikštėje, o aš liksiu krautuvėje. Gražioji kaimynų Marieta taip pat išteka, tačiau už mūrininko iš svetur.

Aš kasdien galvoju apie Jus ir daugybei žmonių pasakoju apie Jus. Aš labai myliu Jus ir Šventąjį, prie kurio uždegiau keturias žvakes Jūsų atminimui. Menotis bus taip pat labai patenkintas, jei Jūs atvažiuosite į vestuves. Jeigu jis būtų Jums nedraugiškas, aš jį pamokyčiau. Deja, mažasis Matėjas Spinelis, kaip aš ne kartą sakiau, pasirodė esąs piktadarys. Jis iš manęs dažnai vogdavo citrinas. Dabar jis yra suimtas, nes pavogė iš savo tėvo, kepėjo, dvylika lyrų ir nunuodijo elgetos Džandžakomo šunį.

Tegu Jus laimina Dievas ir Šventasis. Aš labai ilgiuosi Jūsų.

Jūsų nuolanki ir ištikima draugė
Anunciata Nardini.

Prierašas

Mūsų derlius vidutinis. Vynuogių užaugo mažai, kriaušių irgi nedaug, užtat citrinų labai daug, tik mes turėsime jas pigiai parduoti. Speloje įvyko baisi nelaimė. Vienas jaunuolis užmušė kauptuku savo brolį, kodėl – niekas nežino, aišku, kad iš pavydo, nors jis ir buvo tikras jo brolis.

Deja, negalėjau priimti viliojančio kvietimo. Parašiau sveikinimą ir pažadėjau atvažiuoti pavasarį. Paskui, pasiėmęs laišką ir iš Niurnbergo atvežtas dovanas vaikams, nuėjau pas savo stalių.

Ten buvo įvykusi nelaukta ir didelė permaina. Kiek toléliau nuo stalo, priešais langą, kėdėje, panašioje į vaiko krėslą su pertvara, sėdėjo groteskiška, kreiva žmogysta. Tai buvo Bopis, meistro žmonos brolis, vargšas, pusiau paralyžiuotas žmogus, kuris prieš kiek laiko mirus senai motinai niekur nerado sau vietos. Prieš savo valią stalius laikinai priglaudė jį, tačiau nuolatinė akistata su ligotu luošiu kaip prakeikimas pakibo virš sutrikdyto namų gyvenimo. Prie jo dar niekas nebuvo pripratęs: vaikai jo bijojo, sesuo gailėjosi, buvo sumišusi ir prislėgta, svainis amžinai suirzęs.

Didelė, kampuota Bopio galva su plačia kakta, ilga nosim ir gražia skausminga burna laikėsi ne ant kaklo, o ant bjaurios dvigubos kupros, akys buvo skaidrios, ramios ir kiek išgąstingos, o ant siauros kėdės pertvaros nejudėdamos gulėjo nepaprastai mažos, gražios ir baltos rankos.

Mane taip pat sutrikdė ir suerzino to vargšo įsibrovimas, ir dar nemaloniau buvo tai, kad stalius pasakojo ligonio istoriją, kai šis, netardamas nė žodžio, sėdėjo visai čia pat ir žiūrėjo į savo rankas. Jis ir gimė luošas, tačiau vis dėlto baigė pradžios mokyklą ir daug metų šiek tiek užsidirbdavo pindamas šiaudinius krepšius, kol pasikartojęs podagros priepuolis jį pusiau paralyžiavo. Nuo to laiko jis arba gulėjo lovoje, arba sėdėjo savo kėdėje apkamšytas pagalvėmis. Staliaus žmona pridūrė, kad anksčiau jis daug ir gražiai dainavo, tačiau ji seniai jau negirdėjo jo dainų, o jų namuose jis nė karto neuždainavo. Kol visa tai buvo pasakojama, luošys sėdėjo tylėdamas ir žiūrėjo kažkur į viršų. Man pasidarė negera, aš paskubėjau išeiti ir keletą dienų pas juos nesilankiau.

Visą gyvenimą buvau stiprus ir sveikas, niekada nesirgau jokia rimtesne liga ir visada gailėjausi sergančių, o ypač luošių, tačiau kartu jaučiau jiems ir šiokią tokią panieką, ir man visai netiko tai, kad malonų bendravimą su staliaus šeima kaip sunki našta prislėgė šio vargšo egzistavimas. Todėl diena po dienos atidėliojau savo antrąjį apsilankymą ir tuščiai sukau galvą, kaip mums visiems nusimesti nuo sprando nelaimingąjį Bopį. Reikėjo rasti galimybę ir patalpinti jį į kokią nors nebrangią ligoninę ar prieglaudą. Daug kartų norėjau susitikti stalių ir su juo pasitarti, bet nesiryžau apie tai užsiminti pirmas, o susitikti su ligoniu bijojau kaip vaikas. Aš nenorėjau jo matyti ir paduoti jam ranką.

Taip praleidau jau vieną sekmadienį. Kitą sekmadienį buvau susiruošęs rytiniu traukiniu išvažiuoti į Jurą, tačiau susigėdau savo bailumo, pasilikau ir po pietų nuėjau pas stalių.

Prisiversdamas padaviau ranką Bopiui. Stalius buvo piktas ir pasiūlė išeiti pasivaikščioti; jam, kaip pats pasisakė, nusibodo tas amžinas vargas, ir aš apsidžiaugiau, kad galėsiu atvirai išdėstyti jam savo pasiūlymus. Jo žmona norėjo pasilikti namuose, bet luošys prašė jos eiti kartu, jis puikiausiai gali pabūti ir vienas. Jeigu jis turės po ranka knygą ir stiklinę vandens, tai jį galima užrakinti ir drąsiai palikti.

Ir mes, kurie laikėme save gerais ir gailestingais žmonėmis, užrakinome jį ir išėjome pasivaikščioti! Ir mums buvo gera, mes juokavome su vaikais, džiaugėmės gražia auksine rudens saule, ir niekam iš mūsų nebuvo gėda, niekam nesudrebėjo širdis, kad palikome namuose luošį vieną! Mes buvome net patenkinti nors trumpam išsigelbėję nuo jo ir su palengvėjimu kvėpavome grynu, šiltu oru, atrodydami kaip gera ir garbinga šeima, kuri protingai ir dėkingai mėgaujasi Dievo duota diena.

Tik kai užsukome į vieną iš Hernlio smuklių išgerti po taurę vyno ir susėdome prie stalo, tėvas prašneko apie Bopį. Jis pasiskundė varginančiu svečiu, padūsavo apie suvaržytą ir pabrangusį pragyvenimą ir šypsodamasis užbaigė:

– Na, nors čia galima ramiai pasėdėti valandėlę kitą, kad jis nekliudytų!

Išgirdęs šiuos neapgalvotus žodžius, staiga išvydau prieš akis vargšą luošį, maldaujantį ir kenčiantį, tą, kurio mes nemylėjome, nuo kurio stengėmės išsigelbėti, liūdną ir vienišą sėdintį užrakintame tamsiame kambaryje. Pagalvojau apie tai, kad tuojau pradės temti ir jis nepajėgs net užsidegti šviesos ar nors šiek tiek pasistūmėti arčiau lango. Jis turės padėti knygą ir vienas sėdėti prietemoje, neturėdamas su kuo nei pasikalbėti, nei praleisti laiko, tuo tarpu mes čia geriame vyną, linksminamės ir juokiamės. Ir aš prisiminiau, kaip Asyžiuje pasakojau kaimynams apie šventą Pranciškų ir kaip melavau jiems sakydamas, kad jis išmokė mane mylėti visus žmones. Kam tada studijavau šventojo gyvenimą, atmintinai išmokau jo meilės dainą ir ieškojau jo pėdsakų Umbrijos kalvose, jeigu dabar ten guli vargšas, bejėgis žmogus ir kenčia, o aš, žinodamas tai, nenoriu jo paguosti?

Nematomo Valdovo ranka palietė mano širdį, sugniaužė ją ir pripildė tokios gėdos ir skausmo, kad aš sudrebėjau ir parpuoliau. Aš žinojau, kad dabar Dievas tars man savo žodį.

– Poete! – tarė jis, – Umbrijiečio mokiny, pranaše, kuris norėjai išmokyti žmones meilės ir padaryti laimingus! Svajotojau, norėjęs išgirsti mano balsą vėjyje ir vandens ošime! Tu myli namus, kur tavimi džiaugiasi ir kur tu leidi malonias valandas! Ir tą pačią dieną, kai jie tapo mano namais, pabėgai iš jų ir galvoji apie tai, kaip mane iš jų išvarius! Tu šventasis! Pranašas! Poetas!

Pasijutau taip, lyg stovėčiau prieš švarų nešališką veidrodį ir žiūrėčiau į save kaip į melagį, pagyrūną, bailį ir žodžio laužytoją. Tai buvo skausminga, graudu, nemalonu ir baisu, tačiau kas tą akimirką many sudužo ir su didžiausiomis kančiomis dar bandė priešintis, iš tikrųjų buvo verta pražūties ir žlugimo.

Beveik varu ir paskubom atsisveikinęs, palikęs ant stalo neišgertą vyną ir nesuvalgytą duoną, grįžau į miestą. Nuo stipraus susijaudinimo mane apėmė neapsakoma baimė, ar kartais ten neatsitiko kokia nors nelaimė. Juk galėjo kilti gaisras, bejėgis Bopis galėjo nukristi nuo kėdės ir negyvas arba kankindamasis gulėti ant grindų. Jau mačiau jį gulintį ir save stovintį šalia ir skaitantį nebylų priekaištą luošio akyse.

Uždusęs pasiekiau miestą, atskubėjau prie namo, užbėgau laiptais į viršų ir tik tada prisiminiau, kad durys užrakintos, o aš neturiu rakto. Tačiau mano baimė greitai atslūgo. Dar nepriėjęs prie virtuvės durų viduje išgirdau dainuojant. Tai buvo nepaprasta akimirka! Su besidaužančia širdimi ir vis dar neatgaudamas kvapo stovėjau tamsioje laiptų aikštelėje ir, pamažu aprimdamas, klausiausi užrakinto luošio dainavimo. Jis tyliai, švelniai ir truputį graudžiai dainavo liaudies meilės dainelę apie „baltus ir raudonus žiedelius“. Žinojau, kad jis jau labai seniai nedainavo, ir besiklausant mane sujaudino tai, kaip jis pasinaudojo vienatvės valandomis, kad galėtų nors truputį savotiškai pasilinksminti.

Taip jau yra: gyvenimas mėgsta greta rimtų įvykių ir didžių minčių atskleisti ir kažką juokinga. Aš irgi pajutau visą savo padėties komiškumą ir gėdingumą. Staigios baimės apimtas, beveik valandą bėgau laukais, kad be raktų atsidurčiau prie virtuvės durų. Dabar man reikia arba išeiti, arba pro dvejas uždarytas duris išrėkti luošiui savo gerus ketini-

mus. Stovėjau ant laiptų, norėdamas paguosti vargšą, parodyti jam užuojautą ir padėti praleisti laukimo valandas, o jis, nieko neįtardamas, sėdėjo viduje ir dainavo, ir, be jokios abejonės, tik išsigąstų, jei aš neapgalvotai ką nors surikčiau ar pasibelsčiau.

Man neliko nieko kita kaip išeiti. Visą valandą basčiausi šventadieniškai pagyvėjusiomis gatvėmis, o paskui radau ir sugrįžusią šeimyną. Šį kartą man nereikėjo prisiversti, kad paspausčiau Bopio ranką. Atsisėdau šalia jo, užmezgiau kalbą ir paklausiau, ką jis skaito. Tai jam patiko, o aš pasisiūliau atnešti knygų, ir jis buvo dėkingas. Kai jam pasiūliau paskaityti Jeremiją Gothelfą*, pasirodė, kad jis beveik visus jo raštus jau buvo skaitęs. Tačiau apie Gotfrydą Kelerį nežinojo nieko, ir aš pažadėjau paskolinti jo knygas.

Kitą dieną, atnešus knygas, man pasitaikė proga pabūti su juo vienu, nes žmona buvo išėjusi, o jos vyras triūsė dirbtuvėje. Prisipažinau, kad man labai gėda, jog vakar palikome jį vieną ir labai džiaugčiaus, jeigu jis man leistų kartais su juo pasėdėti ir padraugauti.

Luošys pasuko į mane savo didelę galvą, pasižiūrėjo ir pasakė:

– Labai ačiū.

Ir viskas. Tačiau šis galvos pasukimas jam tiek daug kainavo, kad jis buvo vertesnis už dešimtis sveiko apkabinimų, o jo žvilgsnis toks šviesus ir vaikiškai geras, kad net paraudau iš gėdos.

Dabar liko pats sunkiausias dalykas: pasikalbėti su stalium. Man atrodė, kad bus geriausia, jei pasakysiu jam apie

---

* Jeremijas Gothelfas (Albertas Bierjus, 1797–1854) – šveicarų rašytojas, kunigas.

savo vakarykštę baimę ir gėdą. Deja, jis manęs nesuprato, nors ir leidosi į kalbas. Jis sutiko palikti pas save ligonį kaip mūsų bendrą svečią ir pusiau dalytis išlaidas jo išlaikymui, be to, aš gavau leidimą kada norėdamas užeiti pas Bopį ir žiūrėti į jį kaip į tikrą brolį.

Ruduo buvo nepaprastai šiltas. Todėl pirmiausia aš nupirkau Bopiui kėdę su ratukais, kad jis kasdien kartu su vaikais galėtų pabūti gryname ore.

8

Taip jau susiklostė mano likimas, kad iš gyvenimo ir draugų gaudavau gerokai daugiau, negu pats galėjau duoti. Taip atsitiko su Richardu, Elizabeta, ponia Nardini ir su staliumi, o štai dabar savo brandžiausiais metais ir su ilgamete patirtimi tapau susižavėjusiu ir dėkingu nelaimingo luošio mokiniu. Ir jeigu iš tikrųjų kada nors užbaigsiu ir išleisiu savo seniai pradėtą poemą, tai už viską, kas joje bus gera, būsiu dėkingas tik Bopiui. Man prasidėjo geras, džiaugsmingas laikotarpis, kurio žavesio užteks visam likusiam gyvenimui. Man pasisekė įdėmiai ir giliai pažvelgti į nuostabią žmogaus sielą, virš kurios liga, vienatvė, skurdas ir panieka praskriejo kaip lengvi paskiri debesys.

Visas tas smulkias ydas, kurios nuodija ir darko mūsų gražų trumpą gyvenimą – pyktį, nekantrumą, nepasitikėjimą, melą – visas tas skausmingas, nešvarias votis, kurios apninka mus, šiam žmogui išdegino ilgos kančios ir skausmas. Jis nebuvo nei išminčius, nei angelas, o tik žmogus, kupinas supratimo ir pasiaukojimo, kurį didelės, baisios kančios ir nepritekliai išmokė nesigėdijant pripažinti savo silpnumą ir atsiduoti Dievo valiai.

Kartą aš paklausiau, kaip jam pavyksta susitaikyti su savo ligotu, bejėgiu kūnu.

– Labai paprastai, – maloniai nusišypsojo jis. – Tai panašu į amžiną karą tarp manęs ir ligos. Kartais aš laimiu mūšį,

kartais pralaimiu, ir vėl kovojame toliau, paskui truputį pailsime, sudarome paliaubas, atidžiai sekame vienas kitą, tykojame, kol vienas iš mūsų vėl suįžūlėja, ir tada karas prasideda iš naujo.

Iki to laiko buvau įsitikinęs, kad turiu geras akis ir galiu būti puikus stebėtojas. Tačiau ir čia Bopis buvo nepralenkiamas mano mokytojas. Kadangi jį labai džiugino gamta ir ypač žvėrys, dažnai nusiveždavau jį į zoologijos sodą. Ten mes naudingai praleisdavome nemažai valandų. Per trumpą laiką Bopis pažino kiekvieną žvėrį, o kadangi mes visada pasiimdavome duonos ir cukraus, daugelis žvėrių ėmė pažinti ir mus, taip užsimezgė abipusė draugystė. Mes ypač gėrėjomės tapyru, kurio vienintelė dorybė tebuvo ypatinga švara, šiaip jau nebūdinga jo veislei. O apskritai mes nutarėme, kad jis per daug pasipūtęs, neprotingas, nedraugiškas, nedėkingas ir labai rajus. Kiti žvėrys, ypač dramblys, stirnos, kalnų ožkos ir net nuplikęs bizonas, už cukrų visada rodydavo savo dėkingumą arba meiliai žvilgčiodami į mus, arba kantriai leidosi glostomi. Iš tapyro to nesulaukdavome. Kai artindavomės prie jo, jis tuoj pat prieidavo prie grotų, lėtai, bet švariai suėsdavo viską, ką gaudavo, ir pamatęs, kad jau nieko neliko, grįždavo atgal. Mes laikėme tai būdo išdidumu ir todėl, kad jis niekada antrą kartą nieko nemaldaudavo ir net nebūdavo dėkingas, o imdavo viską kaip savaime suprantamą duoklę, praminėme jį muitininku. Bopis pats negalėjo maitinti žvėrių, ir mes dažnai ginčijomės, ar tapyras jau atsiėmė viską, ar jam dar šis tas priklauso. Svarstėme tai rimtai, viską tiksliai pasverdami kaip svarbų valstybės reikalą. Kartą jau buvome nuėję nuo tapyro, kai Bopis sugalvojo, kad mes jam turime duoti dar gabalėlį cukraus. Grįžome atgal, bet tapyras, jau gulėdamas savo šiaudų guolyje, išdidžiai žvilgtelėjo į mus ir prie grotų nepriėjo.

– Malonėkite atleisti mums, pone muitininke, – šūktelėjo jam Bopis, – bet mes manėme, kad apsirikome vienu cukraus gabalėliu.

Ir patraukėme prie dramblio, kuris jau nekantriai laukė mūsų, lingavo į šonus ir tiesė į mus savo šiltą ir lankstų straublį. Jį galėjo maitinti pats Bopis, ir jis su vaikišku smalsumu stebėjo, kaip milžinas, tiesdamas savo straublį, ima iš jo delno duoną ir draugiškai ir gudriai žvilgčioja į jį savo geromis akutėmis.

Aš susitariau su prižiūrėtoju, kad Bopis su savo kėde galėtų lankytis sode, kai neturėsiu laiko pasilikti su juo, ir net tokiomis dienomis būti saulėje ir žiūrėti į savo žvėris. Paskui jis papasakodavo man viską, ką matė. Jam ypač patiko, kaip mandagiai elgėsi liūtas su savo patele. Kai tik ji atsiguldavo pailsėti, jis pakeisdavo savo bėgiojimo kryptį, kad jos neužgautų, nepaliestų ir neperžengtų per ją. Bet didžiausia Bopio pramoga buvo stebėti ūdrą. Jis nepavargdamas galėjo žiūrėti ir džiaugtis, kaip plaukiojo ir nardė šis judrus žvėrelis, tuo tarpu pats nejudėdamas sėdėjo kėdėje ir tik su dideliu vargu galėjo pasukti galvą ar pakelti ranką.

Buvo viena gražiausių šio rudens dienų, kai papasakojau Bopiui abi savo meilės istorijas. Mudu jau buvome taip susidraugavę, kad nebegalėjau ilgiau slėpti nuo jo tų nelabai džiaugsmingų savo išgyvenimų. Jis klausėsi palankiai ir rimtai, neištardamas nė žodžio. Bet vėliau prisipažino, kad norėtų nors kartą pamatyti Elizabetą, tą baltą debesėlį, ir prašė manęs parodyti ją, jei kartais sutiktume gatvėje.

Kadangi jos sutikti nepavyko ir jau prasidėjo vėsios dienos, užėjau pas Elizabetą ir paprašiau jos, kad suteiktų šį džiaugsmą nelaimingam kupriui. Ji buvo tokia gera, kad pa-

tenkino mano norą, ir sutartą dieną užėjau pas ją ir palydėjau į zoologijos sodą, kur savo kėdėje jos laukė Bopis. Kai nuostabi, gražiai apsirengusi, grakšti dama padavė luošiui ranką ir truputį pasilenkė prie jo ir kai ligotas Bopis džiaugsmingu veidu dėkingai ir beveik švelniai pažvelgė į ją savo didelėmis, geromis akims, aš negalėjau šią akimirką nuspręsti, kuris iš jųdviejų buvo man gražesnis ir artimesnis širdžiai. Dama ištarė keletą draugiškų žodžių, luošys neatitraukė nuo jos džiaugsmingo žvilgsnio, o aš buvau šalia ir stebėjausi, kad abu žmonės, kuriuos labiausiai mylėjau, kuriuos gyvenime skyrė didžiulė praraja, šią akimirką ranka rankon stovėjo prieš mane. Visą popietę Bopis daugiau apie nieką nekalbėjo, tik apie Elizabetą, garbino jos grožį, kilnumą, gerumą, jos drabužius, gelsvas pirštines ir žalius batelius, jos eiseną ir žvilgsnį, jos balsą ir gražią skrybėlę, o man tuo metu buvo skaudu ir juokinga, kad mačiau, kaip mano mylimoji davė menką išmaldą mano geriausiam draugui.

Tuo tarpu Bopis perskaitė „Žaliąjį Heinrichą“ ir „Zeldvilos žmones“, buvo taip pasinėręs į šių knygų pasaulį ir jautėsi jame toks savas, kad mes Šmolerį Pankracą ir Albertą Cvychaną laikėme savo geriausiais draugais. Aš šiek tiek svyravau, ar reikėtų jam pasiūlyti ką nors iš Konrado Ferdinando Mėjerio knygų, tačiau man kažkodėl atrodė, kad jis neįvertintų beveik lotyniškai tikslaus jo kalbos glaustumo, be to, nenorėjau, kad jo giedrios, ramios akys pažvelgtų į kankinančią šio autoriaus kūrinių bedugnę. Todėl pasakojau jam apie šventą Pranciškų ir daviau paskaityti Mėrikės* apsakymus. Man buvo keistas jo prisipažinimas, kad tos gra-

* Eduardas Mėrikė (1804–1874) – vokiečių rašytojas.

žios ir indiferentiškos istorijos jam nebūtų taip patikusios, jei nebūtų taip dažnai sėdėjęs prie ūdros baseino, atsidėjęs visokioms pasakiškoms svajonėms apie vandenį.

Buvo gana juokinga, kai mes pamažu pradėjome vienas kitą tujinti. Aš jam to niekada nesiūliau, o ir jis nebūtų sutikęs, tačiau savaime vis dažniau ėmėme vienas į kitą kreiptis „tu“, o kai tai staiga pastebėjome, nusijuokėme ir nusprendėme nieko nebekeisti.

Kai besiartinanti žiema nutraukė mūsų pasivažinėjimus ir mes ilgais vakarais vėl sėdėjome jo svainio bute, staiga pastebėjau, kad mano naujoji draugystė neapsiėjo be tam tikrų aukų. Stalius beveik nuolatos buvo paniuręs, nedraugiškas ir nešnekus. Ilgainiui jį ėmė slėgti ne tik nenaudingo įnamio buvimas, bet ir mano santykiai su Bopiu. Pasitaikydavo, kad aš visą vakarą gyvai šnekučiuodavausi su luošiu, o susiraukęs šeimininkas sėdėdavo šalia su laikraščiu rankose. Jis susipyko net su savo šiaip jau labai kantria žmona, kai ji kartą tvirtai parodė savo valią ir nė už ką nesutiko, kad Bopį perkeltų kur nors kitur. Aš daug kartų mėginau su juo susitarti gražiuoju, siūliau naujus planus, bet tai nieko nepadėjo. Jis net pasidarė kandus, ėmė šaipytis iš mano draugystės su luošiu, dar labiau apkartindamas jo gyvenimą. Iš tikrųjų ligonis ir aš, sėdėdami kartu ilgas valandas jų ankštame bute, buvome sunki našta, bet vis dar tikėjausi, kad stalius prisidės prie mūsų ir pamils ligonį. Pagaliau viskas susiklostė taip, jog kad ir ką būčiau daręs, tai žeidė stalių arba kenkė Bopiui. Aš niekada nemėgau skubių ir priverstinių sprendimų – Richardas dar Ciūricho laikais už tai buvo pakrikštijęs mane *Petrus Cunctator** – tad laukiau keletą savaičių ir

* Petru Vilkintoju (*lot.*).

nuolat bijojau, kad prarasiu vieno iš jų, o gal abiejų draugystę.

Nuolat didėjantis tokių neaiškių santykių nejaukumas vis dažniau ėmė traukti mane į smukles. Vieną vakarą po nemalonios istorijos su staliumi, kuri mane labai suerzino, užėjau į mažą Vatlenderio vyninę ir bandžiau užgesinti pyktį keliais litrais vyno. Pirmą kartą po dvejų metų su dideliu vargu pasiekiau namus. Kitą dieną, kaip visada po stipraus išgėrimo, buvau labai narsiai nusiteikęs ir drąsiai nuėjau pas stalių, kad pagaliau užbaigčiau šią komediją. Aš pasiūliau jam, kad jis man visiškai atiduotų Bopį, jis nesipriešino ir, pagalvojęs keletą dienų, sutiko.

Netrukus aš su savo vargšu kupriu persikėliau į naują butą. Man atrodė tarsi būčiau vedęs, nes, vietoj įprasto viengungio kambarėlio, turėjau tvarkyti jau dviejų žmonių mažą namų ūkį. Tačiau po kelių nelaimingų mano ūkinių eksperimentų kol kas viskas klostėsi neblogai. Tvarkė butą ir skalbė ateinanti tarnaitė, valgį mums atveždavo į namus, ir netrukus pasijutome gyveną jaukiai ir gerai. Tai, kad turėjau atsisakyti ateityje savo nerūpestingų, mažų kelionių, manęs kol kas negąsdino. Jaučiant šalia savęs draugą, dirbti buvo kur kas geriau ir ramiau. Slaugyti aš nemokėjau, ir iš pradžių buvo ne visai malonu, ypač nurengti ir aprengti ligonį, bet mano draugas buvo toks kantrus ir dėkingas, kad man pasidarė gėda ir stengiausi atlikti viską kuo rūpestingiau.

Pas profesorių beveik neužeidavau, užtat gana dažnai lankydavausi pas Elizabetą, į kurios namus vis dėlto mane traukė lyg kokia stebuklinga jėga. Ten sėdėjau, gėriau arbatą arba vyną, žiūrėjau, kaip ji vaidina šeimininkę, ir kartais pajusdavau sentimentalumo priepuolius, nors šiaip jau visuomet su ironija įveikdavau verteriškus jausmus. Švelnus,

jaunuoliškas egoizmas visiškai išnyko. Mūsų santykiai buvo kaip švelnus slaptas karas, ir mes retai pasilikdavome vieni, kad nereikėtų draugiškai kivirčytis. Gyvas ir savotiškai išlepintas išmintingos moters protas susidurdavo su mano įsimylėjusia ir apsileidusia esybe, o kadangi mes vienas kitą gerbėme, tai smarkiausiai susikibdavome dėl menkiausių smulkmenų. Man buvo iš tiesų juokinga, kaip prieš ją gindavau viengungystę – prieš moterį, kurią dar taip neseniai mielai būčiau vedęs. Aš erzinau ją net dėl jos vyro, kuris buvo puikus vyrukas ir didžiavosi savo protinga žmona.

Iš tikrųjų many dar ruseno senoji meilė, tik dabar tai jau buvo ne ankstesnysis, pretenzingas fejerverkas, bet stipri, ilgalaikė liepsna, kuri palaikė širdies jaunystę ir prie kurios beviltiškas senbernis galėjo kartais žiemos vakarais pasišildyti stingstančius pirštus. Nuo to laiko, kai suartėjau su Bopiu ir jis apsupo mane nuostabia ištikimos draugystės atmosfera, aš be jokio pavojaus galėjau jausti šią meilę kaip savo jaunystės ir poezijos dalį.

Beje, retkarčiais Elizabeta savo grynai moteriškais išsišokimais atvėsindavo mane, ir aš nuoširdžiai džiaugiausi savo viengungyste.

Nuo tada, kai Bopis apsigyveno kartu su manim, vis rečiau ir rečiau lankiausi pas Elizabetą. Kartu su Bopiu skaičiau knygas, varčiau kelionės albumus ir dienoraščius, lošiau domino; savo malonumui mes įsigijome pudelį, žiūrėjome pro langus į žiemos pradžią ir kasdien pasinerdavome į daugybę protingų ir kvailų pokalbių. Ligonis turėjo griežtai susiklosčiusį pasaulio supratimą ir geru humoru prisodrintą požiūrį į gyvenimą, ir aš kasdien daug ko iš jo mokiausi. Kai prasidėjo stiprios pūgos ir žiema prieš mūsų langus atsiskleidė visu grožiu, mes su vaikišku džiaugsmu susikūrėme prie

krosnies jaukią šeimos idilę. Taip visai netikėtai man atsirado proga mokytis žmogaus pažinimo meno, dėl kurio dar ne taip seniai veltui nuplėšiau tiek puspadžių. Bopis, būdamas tylus, bet prityręs stebėtojas, buvo kupinas visokiausių įspūdžių iš savo praeities ir mokėjo nuostabiai pasakoti. Nors vargu ar luošys savo gyvenime pažino daugiau kaip tris tuzinus žmonių ir niekada nebuvo pakliuvęs į didžiulį gyvenimo srautą, jis daug geriau pažinojo gyvenimą negu aš, nes buvo įpratęs pastebėti kiekviename žmoguje mažiausią smulkmeną ir rasti naujus išgyvenimų, džiaugsmo ir pažinimo šaltinius.

Kaip ir anksčiau, mūsų didžiausias pomėgis buvo džiaugtis žvėrių pasauliu. Daugiau nebegalėdami lankytis zoologijos sode, mes kūrėme apie jo gyventojus įvairias istorijas ir pasakėčias. Daugiausia tai buvo ne pasakojimai, o ekspromtu kuriami dialogai. Pavyzdžiui, dviejų papūgų prisipažinimas meilėje, bizonų šeimos scenos, vakariniai šernų pokalbiai.

– Kaip laikotės, pone Kiaune?

– Ačiū, pone Lapinai, šiaip sau. Juk jūs žinote, kad nuo to laiko, kai mane sugavo, aš netekau žmonos. Ji vadinosi Šilkuodegė, kaip jau turėjau garbės jums pranešti. Patikėkite, tai perlas, tiesiog...

– Ak, baikite senas pasakas, pone kaimyne, jeigu neklystu, jūs man apie perlą jau daug kartų pasakojote. Dieve mano, juk mes gyvename tik vienąsyk, tai kam gadinti šį paskutinį malonumą.

– Atleiskite, pone Lapinai, jei jūs būtumėte pažinojęs mano žmoną, geriau suprastumėte mane.

– Žinoma, žinoma. Taigi ji vadinosi Šilkuodegė, ar ne? Koks gražus vardas, taip ir norisi paglostyti! Tačiau ką gi aš

norėjau jums pasakyti – aha, ar jūs nepastebėjote, kad vėl padidėjo tų bjaurių žvirblių giminė? Aš turiu šiokį tokį planelį.

– Ar dėl žvirblių?

– Taip, dėl žvirblių. Matote, štai ką aš sugalvojau, mes padėsime truputį duonos prieš grotas, tyliai gulėsime ir lauksime tų pramuštgalvių. Tik velnias galėtų sutrukdyti, kad mes nė vieno iš tų bjaurybių nepagautume. Kaip jūs manote?

– Nuostabu, pone kaimyne.

– Taigi būkite toks malonus ir padėkite truputį duonos. Štai taip! Tik galbūt pastūmėkite šiek tiek į dešinę, kad tektų mums abiem. Deja, aš kaip tik šį sykį neturiu jokių produktų. Taip, dabar gerai. Taigi dėmesio! Mes atsigulame, užsimerkiame – tss, – vienas jau atskrenda! (Pauzė.)

– Na, pone Lapinai, ar dar nieko nėra?

– Koks jūs nekantrus! Tarsi pirmą kartą medžiotumėte! Medžiotojas turi mokėti laukti, laukti ir dar kartą laukti. Pabandykime dar kartą!

– Gerai, bet kur dingo mano duona?

– Pardon?

– Duonos čia nebėra.

– Negali būti! Kur duona? Iš tikrųjų – dingo! Ak, velniai rautų! Žinoma, vėl tas prakeiktas vėjas.

– O aš kitaip manau. Man pasirodė, kad jūs ką tik kažką valgėte.

– Ką? Aš kažką valgiau? Ką?

– Tikriausiai duoną.

– Jūs mane įžeidžiate savo įtarinėjimais, pone Kiaune. Aš galiu atleisti kaimynui už vieną kitą žodį, tačiau tai jau per daug. Tai per daug, sakau aš. Ar jūs suprantate? Irgi mat, suvalgiau duoną! Ką jūs sau manote? Pirmiausia aš tūkstantąjį kartą turiu išklausyti banalios pasakos apie jūsų perlą, paskui man gimsta gera mintis, mes padedame duoną...

– Tai aš padėjau duoną! Tai mano duona.

– ... mes padedame duoną, aš atsigulu ir imu tykoti, viskas eina gerai, tada pasirodote jūs su savo tauškalais – tuo tarpu žvirbliai, žinoma, pakyla ir nuskrenda, medžioklė – šuniui ant uodegos, ir dar aš turėčiau ėsti jūsų duoną! Na, dabar turėsite palaukti, kol aš panorėsiu su jumis susidėti.

Taip lengvai ir greitai bėgo popietės ir vakarai. Aš buvau geriausiai nusiteikęs, daug ir greitai dirbau, ir tik stebėjausi, kodėl anksčiau buvau toks tingus, paniuręs ir nesugyvenamas. Geriausi metai su Richardu nebuvo gražesni už šias ramias, giedrias dienas, kai lauke sukosi snaigės, o mes ir pudelis, trise, sėdėjome prie krosnies.

Tačiau čia mano brangusis Bopis padarė savo pirmą ir paskutinę kvailystę! Aš buvau toks patenkintas ir toks aklas, jog nepastebėjau, kad jis kenčia daugiau negu anksčiau. Tačiau jis iš savo didelio kuklumo ir meilės man stengėsi atrodyti žvalus, nesiskundė, neprašė manęs net nerūkyti, o pats naktimis kankinosi, kosėjo ir tyliai dejavo. Visai atsitiktinai, kai vieną naktį gretimam kambary rašiau, o jis manė, kad jau seniai miegu, išgirdau, kaip jis dejuoja. Vargšas žmogelis be galo išsigando ir sutriko, kai staiga su lempa rankoje įėjau į jo kambarį. Pastatęs lempą, atsisėdau ant jo lovos ir pradėjau klausinėti. Jis ilgai bandė išsisukinėti, bet pagaliau prisipažino.

– Nėra jau taip blogai, – droviai pasakė jis. – Tik daugiau pajudėjus spazmuoja širdį, o kartais ir kvėpavimą.

Jis tiesiog atsiprašinėjo, tarsi jo liga būtų koks nusikaltimas.

Rytą išėjau pas gydytoją. Buvo giedri ir šalta diena, pakeliui mano susirūpinimas ir nuogąstavimai šiek tiek atlėgo, aš net prisiminiau artėjančias Kalėdas ir pagalvojau, kuo galėčiau

pradžiuginti Bopį. Gydytoją dar radau namuose, ir po atkaklių prašymų jis sutiko užeiti. Mes atvažiavome jo patogiu ekipažu, užlipome laiptais ir užėjome į Bopio kambarį: prasidėjo čiupinėjimas, tuksenimas ir klausymas, ir aš, pastebėjęs surimtėjusį gydytojo veidą ir sušvelnėjusį balsą, iš karto praradau gerą nuotaiką. Podagra, nusilpusi širdis, rimta padėtis – viską išklausiau, užsirašiau ir pats nustebau, kad nė kiek neprieštaravau gydytojui, kuris pasiūlė jį tuojau vežti į ligoninę.

Po pietų atvažiavo ligoninės karieta, ir, kai grįžau iš ligoninės, man buvo baisiai sunku tame bute, kur prie manęs glaustėsi pudelis, ligonio kėdė buvo pastūmėta į šalį, o jo kambarys ištuštėjęs.

Tokia jau yra meilė. Ji neša skausmą, ir dar daug jo manęs laukia ateityje. Tačiau tai nėra taip svarbu, ar pats žmogus kenčia skausmą, ar ne! Užtenka, jeigu jis stipriai išgyvena ir jaučia tą ploną gyvą ryšį, kuris jungia jį su visais gyvaisiais, ir jeigu jo meilė neatvėsta! Aš atiduočiau visas savo šviesias dienas, kurios buvo, kartu su savo pomėgiais ir poetinėmis svajonėmis, kad galėčiau dar kartą įsiskverbti į tai, kas šventų švenčiausia, kaip įsiskverbiau tuo metu. Nors be galo skauda akys ir širdis ir labai kenčia gražus išdidumas ir puikybė, paskui ateina tokia ramybė, toks susitaikymas, brandumas ir vidinis nubudimas!

Juk kartu su mažyte šviesiaplauke Agi tada mirė mano senos esybės dalis. O dabar mačiau, kaip kenčia ir lėtai lėtai miršta mano kuprys, kuriam atidaviau visą savo meilę ir su kuriuo būčiau mielai praleidęs visą gyvenimą, visą laiką kentėjau kartu su juo ir kartu jaučiau visą mirties baisumą ir šventumą. Aš buvau dar *ars amandi* naujokas, o jau turėjau pereiti prie rimčiausios *ars moriendi* dalies. Apie šį laikotarpį aš nenutylėsiu, kaip nutylėjau Paryžiaus laikotarpį. Apie

jį noriu kalbėti taip, kaip moteris kalba apie nuotakos dienas arba kaip senis apie savo vaikystę.

Aš mačiau, kaip miršta žmogus, kurio gyvenimas buvo tik kančia ir meilė. Aš girdėjau, kaip jis juokauja lyg vaikas, jausdamas savy be paliovos darbuojantis mirtį. Aš mačiau, kaip, sustiprėjus skausmams, jo žvilgsnis ieškojo manęs, bet ne dėl to, kad ko nors prašytų, bet kad padrąsintų mane ir parodytų, jog šios kančios ir traukuliai negali įveikti to, ką jis turi geriausia. Jo akys išsiplėsdavo, ir nuvytusio veido nebebūdavo matyti – tik spindėdavo didelės akys.

– Gal ko norėtum, Bopi?

– Papasakok ką nors. Galbūt apie tapyrą.

Aš pasakojau apie tapyrą, jis užsimerkdavo, ir aš stengiausi iš paskutiniųjų kalbėti kaip įprastai, kad užslopinčiau besiveržiančią raudą. Ir kai galvodavau, kad jis manęs nebesiklauso arba miega, nutildavau. Tada jis vėl atsimerkdavo.

– O kaip toliau?

Ir aš pasakojau toliau apie tapyrą, pudelį, savo tėvą, mažą blogą Matėją Spinelį ir Elizabetą.

– Taip, ji ištekėjo už kvailo vaikėzo. Taip jau būna, Pėteri.

Kartais jis staiga pradėdavo kalbėti apie mirtį.

– Tai ne juokas, Pėteri. Sunkiausias darbas nėra toks sunkus kaip mirtis. Bet ir ją reikia pakelti.

Arba:

– Kai skausmai aprimsta, aš tuoj pat galiu juoktis. Man net apsimoka mirti, juk aš neteksiu tik kupros, luošos kojos ir paraližuotų strėnų. O tau būtų gaila ir tavo plačių pečių, ir gražių sveikų kojų.

O kartą vieną iš paskutiniųjų savo dienų jis prabudo po trumpo snūstelėjimo ir labai garsiai pasakė:

– Tokio dangaus, kaip mano kunigas, iš viso nėra. Dangus yra kur kas gražesnis. Kur kas gražesnis.

Staliaus žmona jį lankydavo dažnai, užjautė ir buvo pasiruošusi visokeriopai padėti. Pats stalius, didžiam mano apgailestavimui, nepasirodė nė karto.

– Kaip manai, – kartą paklausiau Bopio, – ar danguje taip pat bus tapyras?

– Žinoma, – atsakė jis ir linktelėjo. – Ten yra visų gyvulių veislių, net kalnų ožkų.

Atėjo Kalėdos, ir mes kukliai atšventėme jas prie jo lovos. Spūstelėjo smarkūs šalčiai, paskui atėjo atlydys, ir šviežias sniegas krito ant slidaus ledo, tačiau aš to nepastebėjau. Girdėjau, kad Elizabeta pagimdė berniuką, bet tuojau apie tai užmiršau. Atėjo komiškas laiškas iš ponios Nardini, aš paskubomis jį perskaičiau ir atidėjau į šalį. Savo darbą atlikdavau priešokiais, nuolat galvodamas, kaip laimėti valandą kitą sau ir ligoniui. Paskui galvotrūkčiais bėgau į ligoninę, kur buvo tylu ir šviesu, ir po pusę dienos prasėdėdavau prie Bopio lovos, apsuptas svajingai tylios rimties.

Prieš pat mirtį jis keletą dienų jautėsi geriau. Keista buvo tai, kaip jo prisiminimuose geso neseniai prabėgęs laikas ir jis visiškai pasinėrė į ankstyvuosius metus. Dvi dienas jis nekalbėjo apie nieką kitą, tik apie savo motiną. Daug kalbėti jis jau nebegalėjo, tačiau jaučiau, kad ir tylėdamas jis galvoja tik apie ją.

– Aš tau pernelyg mažai apie ją pasakojau, – guodėsi jis, – tu neužmiršk nieko, ką apie ją sužinojai, nes greitai neliks nė vieno, kas ją atsimintų ir jaustųsi jai dėkingas. Būtų gerai, Pėteri, kad visi žmonės turėtų tokias motinas. Ji neatidavė manęs į prieglaudą, kai aš nebegalėjau dirbti.

Jis gulėjo ir sunkiai alsavo. Praėjo gal valanda, kol jis vėl prašneko:

– Ji mylėjo mane labiausiai iš visų vaikų ir laikė pas save, kol mirė. Broliai išsivažinėjo, sesuo ištekėjo už staliaus, o aš sėdėjau namuose, ir ji niekada neleido man pajusti, kokia ji neturtinga. Nepamiršk mano motinos, Pėteri. Ji buvo visai mažytė, galbūt mažesnė už mane. Kai ji paduodavo man ranką, atrodydavo, kad ant mano rankos nutūpdavo mažytis paukštelis. Jai tiks ir vaiko karstas, kai ji mirė, pasakė kaimynas Riutimanas.

Jam taip pat būtų užtekę vaikiško karsto. Jis buvo toks mažas, kad beveik dingdavo švarioje ligoninės lovoje, ir jo rankos atrodė kaip sergančios moters rankos, ilgos, plonos, baltos ir truputį sukumpusios. Kai jis nustojo kliedėti apie savo motiną, atėjo mano eilė. Jis kalbėjo apie mane taip, tarsi manęs čia nebūtų.

– Jis, žinoma, nevykėlis, tačiau tai jam nekenkia. Per daug anksti mirė jo motina.

– Ar tu pažįsti mane, Bopi? – paklausiau aš.

– Pažįstu, pone Kamencindai, – pašaipiai atsakė jis ir tyliai tyliai nusijuokė.

– Kad aš dar galėčiau padainuoti, – tuoj pridūrė.

Paskutinę dieną jis dar paklausė:

– Ar tu daug moki už šią ligoninę? Tai turėtų būti labai brangu.

Tačiau atsakymo jis nelaukė. Švelnus raudonis užliejo išbalusį veidą, jis užsimerkė ir valandėlę atrodė kaip labai laimingas žmogus.

– Jis miršta, – tarė sesuo.

Bet jis dar kartą atsimerkė, šelmiškai pažiūrėjo į mane ir pajudino antakius, tarsi norėdamas linktelėti man. Aš atsi-

stojau, pakišau ranką po kairiuoju petim ir atsargiai jį pakėliau, jam tai visada patikdavo. Taip gulėdamas ant mano rankos, jis nuo staigaus skausmo sučiaupė lūpas, truputį pasuko galvą ir suvirpėjo, lyg jam būtų pasidarę šalta. Tai buvo išsivadavimas.

– Ar tau gerai, Bopi? – paklausiau aš. Bet jis jau buvo išsilaisvinęs iš savo kančių ir atšalo ant mano rankų. Tai įvyko sausio septintą, pirmą valandą dienos. Ligi vakaro mes viską paruošėme, ir mažas sutrauktas jo kūnas, beveik neiškreiptas mirties, gulėjo tyliai ir ramiai, kol jį išnešė ir palaidojo. Tas dvi dienas aš visą laiką stebėjausi, kad nesu nei ypač nusiminęs, nei bejėgis ir net neverkiu. Jam sergant taip išgyvenau išsiskyrimą ir atsisveikinimą, kad viskas buvo beveik išsemta ir siūbuojanti mano skausmo svarstyklių lėkštė pamažu ir lengvai vėl pakilo į viršų.

Ir vis dėlto man atrodė, kad reikia kuriam laikui tyliai išvažiuoti iš miesto, kur nors, galbūt Pietuose, pailsėti ir pagaliau užtempti ant staklių nors dar ir ne visus savo poemos metmenis. Aš dar turėjau šiek tiek pinigų, atidėjau literatūrinius įsipareigojimus ir susiruošiau iškeliauti, kai tik ateis pavasaris. Pirmiausia į Asyžių, kur manęs laukė daržovių pardavėja, o paskui į kokį nors tylų kalnų užkampį rimtai padirbėti. Nekantraudamas laukiau kovo, mano ausyse jau skambėjo itališki žodžiai, o nosis užuodė aštrių rizoto, apelsinų ir kiančio kvapą.

Planas buvo puikus, ir juo daugiau apie jį galvojau, juo labiau jis man patiko. Tačiau aš gerai padariau bent tiek, kad iš anksto pasidžiaugiau kiančiu, nes viskas išėjo kitaip.

Vasario mėnesį smuklininkas Nydegeris ilgu, fantastiško stiliaus laišku man pranešė, kad kaime labai daug sniego, su gyvuliais ir žmonėmis ne viskas gerai, ypač su ponu mano

tėvu, ir būtų geriausiai, kad aš atsiųsčiau pinigų arba pats atvažiuočiau. Kadangi pinigų pasiųsti negalėjau, o senukas iš tikrųjų rūpėjo, man reikėjo važiuoti. Parvažiavau darganotą dieną, kai per pūgą ir vėją buvo neįmanoma įžiūrėti nei kalnų, nei namų, bet man pravertė tai, kad čia aš ir aklas būčiau radęs kelią. Senasis Kamencindas, atvirkščiai negu maniau, visai negulėjo lovoje, o klusniai ir tyliai sėdėjo kampelyje prie krosnies, prispaustas kaimynės, kuri atnešdavo pieno ir iš esmės smerkė jį už netinkamą gyvenimo būdą; jos nesustabdė net mano pasirodymas.

– Žiūrėk tu man, Pėteris parsirado, – prabilo žilasis nusidėjėlis ir pamerkė man kairiąja akim.

Tačiau ji, nė kiek nesumišusi, tęsė savo pamokslą. Aš atsisėdau ir laukiau, kol išseks jos meilė artimui, ir radau jos kalboje daug skirsnių, kurie ir man nebūtų pakenkę. Kartu stebėjau, kaip nuo mano palto ir batų tirpsta sniegas ir aplink kėdę pirma pasidaro drėgna dėmė, o paskui pasilieja tikra bala. Pagaliau, kai moteris baigė savo kalbą, įvyko oficialus susitikimas, kuriame ir ji visai draugiškai dalyvavo.

Tėvas atrodė labai išsekęs. Aš vėl prisiminiau savo pirmąjį bandymą jį prižiūrėti. Matyt, mano išvažiavimas neišėjo į gera, ir dabar jau buvau tiesiog priverstas atlikti savo pareigą.

Pagaliau ir nebuvo galima reikalauti iš užsispyrusio seno kaimiečio, kuris ir geriausiais metais nespinduliavo dorybėmis, kad jis pasidarytų švelnesnis senatvės negalios apimtas ir išgyventų jaudinantį meilės sūnui spektaklį. Iš tikrųjų tėvas to ir nemanė daryti ir, juo labiau sirgo, juo labiau buvo užsispyręs ir atsimokėjo man už viską, kuo jam buvau nusikaltęs, jeigu ir ne su procentais, tai labai tiksliai. Tiesa, kalbėdamas su manim, jis buvo apdairus ir atsargus, bet turėjo didžiulę drastiškiausių priemonių atsargą, kad ir be žodžių

parodytų man savo nepasitenkinimą, užsispyrimą ir pyktį. Mane domino, ar ir aš senatvėje būsiu toks klaikiai aikštingas skrabalas. Jo gėrimui atėjo galas, o gero pietietiško vyno taurę, kurią gaudavo du kartus per dieną, jis išlenkdavo susirukęs, nes butelį tuoj pat nunešdavau į rūsį, kurio raktai buvo pas mane.

Tik vasario pabaigoje prasidėjo giedrios savaitės, kai kalnų žiema atrodo be galo nuostabi. Aukšti, apsnigti kalnų skardžiai taip ryškiai kilo į rugiagėlių spalvos dangų ir nuo skaidraus lyg permatomo oro regėjosi esą visai arti. Ganyklas ir šlaitus kalnų vėjas užpustė baltu, kristaliniu ir kvepiančiu sniegu, kurio niekada nepamatysi lygumų kraštuose. Vidurdienį čia saulės šviesa ruošė spalvingas šventes, dauburiais ir atšlaitėmis driekėsi sodrūs, žydri šešėliai, o oras po ištisas savaites trukusio snigimo buvo toks grynas, kad kiekvienas įkvėpimas saulės atokaitoje – neapsakomas malonumas. Jaunimas važinėjosi rogutėmis nuo mažesnių kalvų, o popiečio valandomis į gatvę pasišildyti saulėje išlįsdavo senukai, tuo tarpu naktimis stogai poškėdavo nuo šalčio. Tarp plačių snieguotų laukų tyliai mėlynavo niekada neužšąlantis ežeras, dar gražesnis negu vasarą. Kiekvieną dieną prieš pietus išvesdavau tėvą pro duris ir stebėjau, kaip jis tiesia į gaivinančią saulės šilumą pajuodusius sukumpusius pirštus. Tačiau greitai jis pradėdavo kosėti ir skųstis šalčiu. Tai buvo viena iš jo nekaltų gudrybių, kad gautų iš manęs šlakelį degtinės, todėl nei į jo kosulį, nei į skundus šalčiu rimtai žiūrėti nederėjo. Gavęs taurelę vyno ar absento, jis labai dirbtinai ir iš lėto nustodavo kosėti ir džiaugdavosi, kad pavyko mane apgauti. Po pietų palikdavau jį vieną, apsiaudavau batus ir išeidavau porai valandų į kalnus; atgal aš jau nėjau, o atsisėdęs ant pasiimto maišo, nučiuoždavau nuožulniu snieguotu šlaitu.

Atėjo laikas, kai buvau nutaręs keliauti į Asyžių, tačiau čia dar viską dengė metro storio sniegas. Tik balandį pradėjo pavasarėti ir virš mūsų kaimo ėmė tirpti sniegas taip staigiai, kad niekas negalėjo prisiminti, kada taip yra buvę. Dieną ir naktį staugė fenas, grumėjo tolimi ledynai ir kriokė kalnų upeliai, nešdami didžiulius uolų gabalus ir nulaužtus medžius į mūsų skurdžias bei siauras dirvas ir pievas. Feno karštligė neleido man užmigti, kiekvieną naktį susijaudinęs ir kupinas baimės klausiau audros staugimo, lavinų trenksmo ir įsiutusio ežero bangų mūšos. Šituo neramiu baisios pavasario kovos metu mane daug kartų buvo apėmęs senos meilės ilgesys, tad naktį pašokdavau, pribėgdavau prie langelio duryse ir su aštriausiu skausmu supindavau su pavasario ūžesiu savo meilės žodžius Elizabetai. Nuo tos švelnios Ciūricho nakties, kai aš ant kalvos prieš dailininkės namus šėlau iš meilės, manęs niekada taip baisiai ir nesuvaldomai nebuvo pagavusi aistra. Man dažnai atrodydavo, kad gražioji moteris stovi visai šalia manęs ir šypsosi, bet vos žengiu žingsnį norėdamas priartėti prie jos, ji pasitraukia. Mano mintys bet kada galėjo grįžti prie jos paveikslo, ir aš kaip sužeistasis negalėjau susilaikyti nedraskęs savo žaizdų. Aš gėdijausi pats savęs, tai buvo taip skaudu ir beviltiška, kad keikiau feną, tačiau kartu, nors ir kankindamasis, jaučiau tylų, jaukų malonumą, ir, kaip vaikystės metais galvojant apie Riozi, mane užliedavo šilta, tamsi banga.

Aš suvokiau, kad prieš šią ligą nėra jokios gydomosios žolelės, ir mėginau nors truputį padirbėti. Bandžiau pulti prie savo kūrinio, bet keliskart pamėginęs pamačiau, kad tam dar neatėjo laikas. Tuo tarpu iš visur ateidavo žinių apie feno padarytą žalą, ir greitai mūsų kaimą prispaudė bėdos. Užtvankos buvo pusiau sugriautos, smarkiai nukentėjo daugelis namų, daržinių ir tvartų, iš kaimyninių bendruomenių

plūdo likę be pastogės žmonės, – visur buvo vienos nelaimės ir vargai, o pinigų nebuvo. Mano laimei, vieną gražią dieną mane pakvietė seniūnas ir paklausė, ar aš nenoriu stoti į pagalbos nukentėjusiems komitetą. Man pavedė pasirūpinti bendruomenės reikalais kantone ir kreiptis per laikraščius į šalį, prašant paramos ir aukų. Buvo labai pravartu, užuot tuščiai kankinusis, imtis rimto ir reikalingo darbo, ir neabejodamas energingai kibau į jį. Parašęs laiškus į Bazelį, suradau keletą rėmėjų. Kantonas, kaip mes iš anksto žinojome, pinigų neturėjo ir galėjo pasiųsti tik keletą pagalbinių darbininkų. Kreipiausi į laikraščius su atsišaukimais ir straipsniais, greitai pradėjo plaukti laiškai, įnašai ir užklausimai, tačiau, greta rašymo, aš dar turėjau grumtis su savo kietakakčiais kraštiečiais bendruomenės taryboje.

Keletas savaičių griežto ir neatidėliotino darbo atnešė daug gera. Kai reikalai pamažu susitvarkė ir tapau mažiau reikalingas, aplinkui jau žaliavo pievos, mėlynavo ežeras tarp saulėtų nuplikusių šlaitų. Tėvas jautėsi gana neblogai, o mano meilės ilgesys dingo kaip ir nešvarūs sudaužytų lavinų likučiai. Anais laikais tokiu metu tėvas pirmiausia dervuodavo valtį, motina sode kapstydavo lysves, o aš žiūrėdavau į senuko darbą, į jo pypkės dūmų debesėlį ir į geltonas peteliškes. Dabar tėvas nebeturėjo ko dervuoti, motina buvo seniai mirusi, ir jis niūriai slankiojo po ištuštėjusius namus. Praėjusius laikus man dar primindavo ir dėdė Konradas. Dažnai, slaptai nuo tėvo, nusivesdavau jį išgerti taurės vyno ir klausiausi jo pasakojimų apie buvusius projektus, kuriuos jis prisimindavo su geraširdiška šypsena ir ne be tam tikro pasididžiavimo. Apie ką nors nauja šiuo metu jis jau nebegalvojo, be abejo, ir amžius stipriai jį aplamdė, nors tiek jo veidas, tiek juokas turėjo vaikiškumo ar jaunatviškumo, ir tai man patiko. Jis dažnai buvo mano paguoda ir pašneko-

vas, kai nebegalėdavau tverti namuose su tėvu. Eidamas su manim gerti vyno, jis baimingai tripeno savo kreivomis, plonomis kojomis, taikydamas į taktą.

– Išskleisk bures, dėde Konradai, – drąsinau jį, ir kartu su burėmis mes prisimindavome mūsų seną valtelę, kurios jau nebebuvo ir kurios jis gailėjosi kaip artimo mirusio žmogaus. Kadangi ir man buvo brangus tas senas daiktas, ir man jo trūko, tai kalbėdami apie ją prisimindavome net didžiausias smulkmenas.

Ežeras buvo toks pat žydras, kaip ir anuomet, saulė, kaip ir anksčiau, švietė šventiškai ir šiltai, ir aš, dažnai žiūrėdamas į geltonas peteliškes, jaučiau tarsi niekas nuo to laiko nepasikeitė, ir galiu kaip kitados išsitiesti žalioje pievelėje ir austi savo vaikiškas svajones. Tačiau kad viskas toli gražu ne taip ir kad didelė mano gyvenimo dalis jau negrįžtamai praėjo, galėjau įsitikinti kasdien, kai iš surūdijusio skardinio dubens į mane žvelgdavo veidas su didele nosimi ir raukšlėta burna. Dar daugiau apie tai priminti stengėsi Kamencindas vyresnysis, o kad įsitikinčiau, jog aš klystu laiko tėkmėje ir visiškai sugrįžčiau į dabartį, man reikėjo tik atidaryti stalčių, kur gulėjo ir snaudė mano būsimasis kūrinys, sudarytas iš nuo metų pageltusių užrašų pakelio ir šešių ar septynių lapų su apmatais. Tačiau stalčių atidarydavau retai.

Be senuko priežiūros, turėjau daug rūpesčių ir su mūsų apleistu namų ūkiu. Grindyse žiojėjo skylės, krosnis ir židinys rūko ir dvokė, durys neužsidarinėjo, o laiptai į viršų, į buvusią tėvo egzekucijų sceną, buvo pavojingi gyvybei. Prieš pradedant ką nors daryti, pirmiausia reikėjo pagaląsti kirvį, pataisyti pjūklą, pasiskolinti plaktuką ir surasti vinių, o paskui iš apipuvusių rąstų ir lentų atrinkti tas, kurias dar galima panaudoti. Pataisyti instrumentus ir seną tekėlą man truputį padėjo dėdė Konradas, bet ir jis jau buvo per senas ir

per silpnas, kad galėtų daugiau pagelbėti. Aš susibraižiau savo švelnias rašytojo rankas į kietą medį, sukau išklerusį tekėlą, laipiojau ant seno stogo, obliavau, skaldžiau, kaliau ir kaip nutukęs Adomas praliejau nemažai prakaito. Tarpais, kai būdavo ypač sunku, pavyzdžiui, taisant stogą, aš palikdavau pusiau įkaltą vinį, atsisėsdavau, užsidegdavau užgesusį cigarą, žiūrėdavau į bedugnę dangaus mėlynę ir mėgaudavausi savo tingumu, džiaugsmingai suvokdamas, kad dabar tėvas negali nei paraginti, nei pabarti manęs. Jeigu pro šalį eidavo kaimynai, moterys, seniai ir vaikai, tai, stengdamasis pateisinti neveiklumą, pradėdavau su jais draugiškai kalbėtis, ir pamažu pasklido gandas, kad aš esu vyras, su kuriuo galima persimesti protingu žodeliu.

– Juk šiandien šilta, ar ne, Lizbeta?

– Kaip reikiant, Pėteri. Ką tu darai?

– Taisau stogą.

– Nekenks, jau seniai tai reikėjo padaryti.

– Kurgi ne.

– O kaip jūsų senukas? Juk jam tikriausiai jau apie septyniasdešimt?

– Aštuoniasdešimt, Lizbeta, aštuoniasdešimt. Kaip tu manai, ar ir mes kada nors būsime tokie seni? Tai ne juokai.

– Žinoma, Pėteri, bet man jau reikia eiti, vyras nori valgyti. Sėkmės tau!

– Sudie, Lizbeta.

Tuo metu, kai ji su savo lauknešėliu ėjo toliau, aš leidau dūmų kamuolius į orą, žiūrėdamas jai įkandin, ir galvojau, kaip žmonės gali taip vikriai suktis su savo darbais, kai aš jau dvi dienas lopiau vieną skylę. Bet stogą pagaliau pataisiau.

Tėvas kažkodėl susidomėjo kaip tik šiuo darbu, tačiau kadangi maniau, jog jam negalima lipti ant stogo, tai labai

smulkiai viską papasakojau, atsiskaitydamas už kiekvieną puslentę, aišku, truputį pasididžiuodamas.

– Gerai, – pasakė jis, – gerai, o aš jau maniau, kad tu šiais metais nebaigsi.

Dabar, kai žvelgiu į visas savo keliones ir gyvenimą ir galvoju, ar man džiaugtis, ar pykti, prisimenu seną patarlę, kurios tikrumą išmėginau: žuvis privalo gyventi vandenyje, o ūkininkas kaime – iš Nimikono Kamencindo, kad ir kaip jis gudrautų, niekada neišeis nei tikras miestietis, nei aukštuomenės žmogus. Aš pratinu save prie to, kad tai yra gerai, ir džiaugiuosi, jog mano nesėkminga kelionė į laimės pasaulį prieš mano valią pasuko į seną kaimą tarp ežero ir kalnų, kuriam aš priklausau ir kur mano dorybės ir ydos, ypač ydos, yra įprastos ir paveldėtos. Ten, toli, aš pamiršau gimtinę ir beveik patikėjau tuo, kad esu retas ir nuostabus augalas, o dabar matau, kad Nimikono dvasia nenorėjo susitaikyti su kito pasaulio tvarka. Čia niekam neateis į galvą laikyti mane originalu, ir, žiūrėdamas į savo seną tėvą ir dėdę Konradą, jaučiuosi jų tikras sūnus ir sūnėnas. Mano keletas zigzagų išminties karalijoje ir vadinamasis išsimokslinimas nuostabiai primena mano dėdės kelionę valtyje su bure, tik kainavo daugiau pinigų, pastangų ir gražių metų. Nuo to laiko, kai pusbrolis Kuonis apkerpa man barzdą ir vaikščioju susijuosęs diržu ir tik su liemene, aš ir savo išore niekuo nesiskiriu nuo kitų, o kai pražilsiu ir pasensiu, nepastebimai užimsiu tėvo vietą ir jo vaidmenį mūsų kaimo gyvenime. Žmonės čia žino tik tiek, kad ilgai gyvenau svetur, bet aš vengiu jiems pasakyti, kokiu niekingu amatu ten verčiausi ir į kokius liūnus buvau patekęs, nes užsitraukčiau ant savo galvos tik pajuoką. Kai pasakoju apie Vokietiją, Italiją arba Paryžių, šiek tiek pasipučiu ir net pats imu abejoti, ar nemeluoju.

Ir ką aš gavau iš tų savo klajonių ir prabėgusių metų? Moteris, kurią mylėjau ir dar dabar myliu, augina Bazelyje du puikius berniukus. Kita, kuri mylėjo mane, nusiramino ir toliau prekiauja vaisiais, daržovėmis ir sėklomis. Tėvas, dėl kurio grįžau į savo lizdą, nei mirė, nei pasveiko, bet sėdi priešais mane savo gulte ir pavydi man saugomų rūsio raktų.

Tačiau tai dar ne viskas. Be mirusios motinos ir paskendusio draugo, dar turiu šviesiaplaukę Agi ir savo mažą, šleivą Bopį kaip angelus danguje. Ir dar aš sulaukiau, kad namai kaime buvo suremontuoti ir abi užtvankos sutvarkytos. Jeigu panorėčiau, posėdžiaučiau bendruomenės taryboje. Bet ten Kamencindų ir taip užtenka.

O neseniai man atsivėrė ir kitos galimybės. Smuklininko Nydegerio, kurio užeigoje mano tėvas ir aš išgėrėme tiek daug litrų veltlinerio, valizerio ir vatlenderio, sveikata ūmai pablogėjo, ir jis neturi draugo, kuris jam padėtų. Šiomis dienomis jis man labai skundėsi. Blogiausia yra tai, kad jeigu jis neras nieko iš mūsiškių, licenziją nupirks koks nors nevietinis aludaris, ir tada viskas bus sugadinta, mes nebeturėsime Nimikone jaukios smuklės. Čia pasodins svetimą nuomininką, kuris mieliau pilstys alų negu vyną ir prie kurio puikus Nydegerio rūsys apipelys ir žus. Jo žodžiai nedavė man ramybės; Bazelio banke dar turėjau šiek tiek pinigų ir galėjau būti visai neblogas Nydegerio įpėdinis. Tačiau nenorėčiau tapti smuklininku, kol gyvas mano tėvas. Viena vertus, tada negalėčiau drausti senukui išgėrinėti, kita vertus, jis tikriausiai triumfuotų, kad nei lotynų kalba, nei visi mano mokslai nepadėjo nueiti toliau Nimikono smuklės. Tai man nepatinka, ir aš po truputį imu laukti tėvo mirties, tiesa, ne iš nekantrumo, o tik iš meilės geram darbui.

Dėdę Konradą po daugelio metų ramybės vėl pagavo karštligiškas žygdarbių troškimas; man tai nepatinka. Jis

nuolatos laikė smilių burnoje, raukė kaktą, smulkiais žingsneliais lakstė po kambarį ir giedru oru ilgai žiūrėjo į ežerą.

– Tikriausiai jis vėl nori statyti laivą, – kalbėjo jo senoji Cencina, ir jis iš tikrųjų atrodė toks gyvas ir narsus, kaip ir anais laikais, o jo veide švietė toks pat vylingas ir tikras įkvėpimas, tarsi jis jau dabar tiksliai žinotų, kaip darys šį sykį.

Tačiau aš manau, jog yra ne taip ir jo pavargusi siela ieško sparnų, kad galėtų netrukus skristi namo. Iškelk bures, senasis dėde! Ir jeigu iš tikrųjų su juo taip atsitiks, tai ponai nimikoniečiai turės pergyventi kažką negirdėta. Mat aš pasiryžau prie jo duobės po kunigo tarti keletą žodžių, bet tai šiose vietose neįprasta. Aš išaukštinsiu dėdę kaip Dievo palaimintąjį bei išrinktąjį ir po šios teigiamos dalies sviesiu gedintiesiems į veidą pilną saują druskos su pipirais, tai jie negreitai užmirš ir negreitai man atleis. Tikiuosi, kad to dar sulauks ir mano tėvas.

O stalčiuje guli mano didžiosios poemos pradžia. Galėčiau pasakyti „mano gulbės giesmė". Tačiau tai skamba per daug patetiškai, ir aš to nesakysiu, nes turiu pripažinti, kad jos tęsinys ir pabaiga dar labai neaiški. Galbūt dar ateis laikas, kai pradėsiu viską iš naujo, dirbsiu toliau ir užbaigsiu; tada visos mano jaunystės svajonė išsipildys ir aš vis dėlto būsiu poetas.

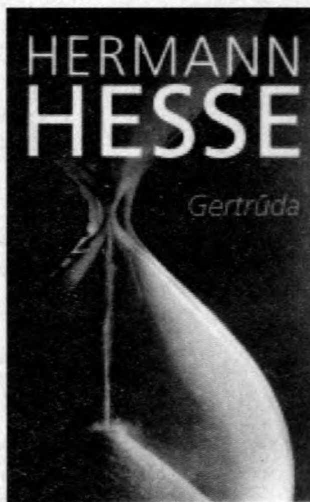
Tai būtų man tas pats ar net daugiau negu bendruomenės taryba ir akmens užtvankos. Tačiau tai negalės prilygti visų mano mylimų žmonių paveikslams – nuo lieknosios Riozi Girtaner iki vargšo Bopio – visam tam, kas gyvenime praėjo, bet nedingo.

Hermann Hesse (1877–1962) – žymus vokiečių rašytojas, Nobelio premijos laureatas, intelektualiosios, filosofinės prozos atstovas. Lietuvos skaitytojams gerai žinomi jo romanai „Stepių vilkas“ ir „Stiklo karoliukų žaidimas“.

Leidykla „Alma littera“ jau išleido

„Narcizas ir Auksaburnis“, „Gertrūda“

Hesse, Hermann

He-349 Pėteris Kamencindas/Hermann Hesse; iš vokiečių k. vertė Juozas Macevičius. — Vilnius: Alma littera, 1998. — 158, [2] p.

ISBN 9986-02-520-6

Nobelio premijos laureato H. Hesse'ės (1877—1962) pirmasis romanas (1904) apie atkampaus kalnų kaimelio gyventoją, tapusį puikiu rašytoju. Vos pasirodęs romanas iškart išgarsino autorių.

UDK 830-3

Hermann Hesse
PĖTERIS KAMENCINDAS
Romanas

Iš vokiečių kalbos vertė
Juozas Macevičius

Redaktorė *Laima Bareišienė*
Dailininkas *Edvardas Jezgevičius*
Techninė redaktorė *Birutė Tolvaišienė*
Korektorė *Jurgita Peseckaitė*
Kompiuteriu maketavo *Arūnas Šlikas*

SL 412. Užsakymas 535
Išleido leidykla „Alma littera“, Šermukšnių g. 3, 2600 Vilnius
Puslapis Internete: http://www.aiva.lt/AlmaLittera

Spaudė SPAB spaustuvė „Spindulys“, Gedimino g. 10, 3000 Kaunas

„Man patinka ši labai išmintingai ir su tikrai meniniu įtaigumu papasakota istorija. Joje aprašomi dalykai, kuriuos aš pats patyriau, būdamas vaikas, o paskui pamiršau... O tos dvi meilės scenos — tarytum jos būtų nutikusios man pačiam", — taip rašė apie pirmąjį H.Hesse'ės romaną pirmasis jo recenzentas Stefanas Zweigas.

ISBN 9986-02-520-6